ARISTOPHANES

KADIN MEBUSLAR

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
ERMAN GÖREN - ESER YAVUZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 4475

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ARISTOPHANES
KADIN MEBUSLAR

ÖZGÜN ADI
ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΑΙ

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER
ERMAN GÖREN - ESER YAVUZ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

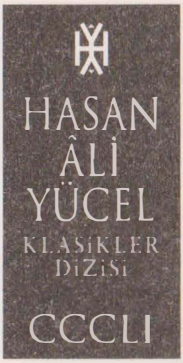
1. BASIM, MAYIS 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-803-2 (CİLTLİ)
ISBN 978-605-295-805-6 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel: (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ARISTOPHANES

KADIN MEBUSLAR

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
ERMAN GÖREN-ESER YAVUZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Τὸ γὰρ δίκαιον οἶδε καὶ τρυγῳδία.
Ἐγὼ δὲ λέξω δεινὰ μέν, δίκαια δέ.

Çünkü bir "komedya" dahi gösterebilir doğru olanı.
Ben de söyleyeceğim zaten korkunç ama doğru olanları.

Aristophanes

İçindekiler

Giriş ix
Kişiler xxxvii
Kadın Mebuslar 1
Sonnotlar 65
Yer ve Kişi Adları Sözlüğü 91
Kaynakça 113
Antik Yazarlar ve Yapıtları [Index Locorum] 125

Giriş[1]

Aristophanes'in Yaşamı ve Eserleri

Antikçağ'da yaşamış pek çok ünlü gibi, keskin dili ve dili kıvraklıkla kullanışıyla tanınan komedya şairi Aristophanes'in yaşamına dair bilgimiz de oldukça kısıtlıdır. Yine de doğum tarihini ve komedya şairliğinde geçirdiği aşamaları belirlemek ya da hiç değilse tahmin etmek için bazı ipuçları bulunmaktadır. MÖ 423 tarihli *Bulutlar* komedyasının *parabasis*'inde ilk komedyasını, yani MÖ 427 tarihli *Daitaleis*'i yazdığı dönemde ne kadar genç ve bu nedenle ne denli çömez olduğundan bahseder. O dönemi için "[...] bakireydim henüz doğum yapmam mümkün değildi," ifadesini kullanır.[2] Muhtemelen *Bulutlar*'daki bu ifadeye dayansa da, doğum tarihini belirlemede yardımcı olabilecek başka bir veri de *Kurbağalar* komedyasına yazılan *skholia*'dan sağlanmıştır. Buna göre yine ilk komedyası sah-

1 Bu kısım Aristophanes'in aşağıdaki metnine dair ön bilgi sahibi olarak okuma yapmak isteyen okura bir "Giriş" olarak hizmet edebileceği gibi, hiçbir ön bilgi olmadan önce metni okumak isteyen okur tarafından bir "Sonsöz" olarak değerlendirilebilir. Burada Aristophanes'le ilgili genel bilgi veren bir kısmın hemen arkasından oyunun olay örgüsünü özetleyen ve tarihlendirmesine dair tartışmayı içeren birer kısım, bunun ardından da *Kadın Mebuslar*'ın sahnelendiği dönemdeki kültürel bağlama ve etkileşim içine girdiği edebî, felsefi ve siyasi çerçeveye dair bir inceleme sunacağız.

2 Ar. *Nub.* 530: *Parthenos gar et' en kouk eksēn pō moi tekein.*

nelendiğinde Aristophanes'in "neredeyse tıfıl bir delikanlı" olduğu ifade edilmiştir.[3] Bu veriler ışığında çoğu kaynak şairin doğum yılını MÖ 444 olarak bildirse de, belirli bir tarihten daha çok MÖ 450-444 gibi bir tarihsel aralıktan söz etmek daha makuldür.[4] Hakkındaki tanıklıklardan Philippos oğlu Aristophanes'in Atinalı Kydathenaion aşiretinden (*dēmos*) olduğunu öğreniyoruz.[5] Dördüncü yüzyıldaki komedya şairlerinden Araros, Philippos ve Philetairos'un (ya da Nikostratos'un?) da onun oğulları olduğu aktarılmaktadır.[6]

Antikçağ'da Aristophanes'e ait olduğu rivayet edilen komedyalarla ilgili pek çok konu hâlâ karanlıktadır: (1) Başlıkları günümüze kalmış komedyalar gerçekten ona mı aittir? (2) Aynı başlığı taşıyan kimi komedyalar aynı içeriğe mi yoksa farklı içeriğe mi sahiptir? (3) Bizzat kaleme aldığı komedyaların tam sayısı nedir?[7] Aristophanes'in 11 komedyası tam metin olarak, diğer komedyalarına ait dizelerden toplamda 924 adet fragman olarak günümüze ulaşabilmiştir. Elimizdeki en erken tarihli Aristophanes komedyası MÖ 425'te Lenaia Şenlikleri'nde sahnelenen *Akharnialılar*'dır (*Akharneis*). Bunu bir yıl sonra, MÖ 424'te yine Lenaia Şenlikleri'nde seyirci karşısına çıkan ve Aristophanes'in ilk kez koro eğitmenliği (*khorodidaskalos*) yaptığı *Atlılar* (*Hippeis*) komedyası izlemiştir. Bu iki komedya da yarışmada birinci seçilmişlerdi. Üst üste gelen bu başarılı sonuçların ardından Aristophanes MÖ 423'teki Dionysos Şenlikleri'ne *Bulutlar* (*Nephelai*) komedyasının ilk haliyle katılmış ancak

3 Schol. ad Ar. *Ran.* 501.26: *Skhedon meirakiskos.*

4 Dover 1993, 2 dn. 10.

5 Ar. *test.* 1.1-2 *PCG.*

6 Ar. *test.* 7-8 *PCG.*

7 Aristophanes'e ilişkin *testimonia* ona atfedilen komedyaların sayısı konusunda farklı tanıklıklar içermektedir. Toplamda 44 (Ar. *test.* 1.59-61 *PCG*) ya da 54 olduğunu (Ar. *test.* 4.10 vd. *PCG*) söyleyen ifadelere rastlanmaktadır. Bu çelişkili veriler yüzünden kaç komedyası olduğu sorusunun kesin bir cevabı bulunmamaktadır.

yarışmayı kötü bir dereceyle tamamlamıştı.[8] Aldığı dereceye içerlediğinden midir bilinmez, bir sonraki yarışmaya, MÖ 422'deki Lenaia Şenlikleri'ne, iki komedyayla katılmıştır. Bunlardan günümüze ulaşmamış *Proagōn*'la birinciliği alıp *Eşekarıları* (*Sphēkes*) komedyasıyla ikinci olmuştur. MÖ 421'deki Dionysos Şenlikleri'nde *Barış*'la (*Eirēnē*) yine ikinciliği elde etmiştir. Daha sonra *Kuşlar* (*Ornithes*) komedyasıyla MÖ 414'te Dionysos Şenlikleri'nde bir kez daha ikinci seçildi. 411 yılına gelindiğinde Aristophanes'in iki komedya ürettiğini görüyoruz. Bu iki komedyanın hangi şenliklerde yer aldığına ilişkin bir veriye sahip değilsek de yaygın kanaate göre *Lysistrata*'nın (*Lysistratē*) Lenaia Şenlikleri'nde, *Thesmophoria Kutlayan Kadınlar*'ın (*Thesmophoriazousai*) ise Dionysos Şenlikleri'nde yarışmaya katıldığı kabul edilmektedir. 408 yılına gelindiğinde *Ploutos* adlı komedyasının günümüze ulaşmamış ilk halini sahnelemiştir. Daha sonra *Kurbağalar* (*Batrakhoi*) komedyasıyla MÖ 405'te Lenaia Şenlikleri'nde birinci seçilmiştir. *Kurbağalar*'ı, tarih olarak MÖ 393 yılını saptayabildiğimiz ama hangi şenlikte sahne aldığını ya da kaçıncı geldiğini bilmediğimiz *Kadın Mebuslar* (*Ekklēsiazousai*) komedyası takip etmiştir. MÖ 388 yılındaki *Ploutos* ise Aristophanes'in kendi eğitmenliğiyle sahnelediği, ayrıca günümüze kalabilmiş son komedya olarak bilinmektedir. Bunun dışında iki komedyayı da yukarıda adlarını andığımız oğullarına bıraktığı rivayet edilir.

Mevcut komedyalarında, özellikle *parabasis* bölümlerinde geçen ifadeler Aristophanes'in komedya şairi ve icracısı olarak yer aldığı aşamalara dair kimi değiniler içerir. Buna göre Aristophanes önceleri kendi adıyla seyirci önüne çıkmamıştır. Zimmermann'ın (2014, 132) da işaret ettiği gibi, Aris-

8 Kimi araştırmacılar *Barış* komedyasının ikinci versiyonunun MÖ 421'deki Nikias Barışı'nın hemen ardından MÖ 420'deki durgun dönemde sahnelendiğini söylerken, kimileri de Spartalılar'ın işgali altında barış özleminin ayyuka çıkmasından ötürü MÖ 413 yılında gerçekleştiğini belirtmektedir (Zimmerman, 2014, 134).

tophanes, *Eşek Arıları* komedyasında "açıkça değil gizlice başka şairlere yardımcı olduğunu" dile getirmiş, "başkalarının karınlarına" girerek, sanki onların içinde konuşuyormuş gibi kendi yaratıcılığını sergilemiştir.[9] Kendi adıyla yarışmalara katıldığı dönemlerdeyse kendi yazdığı ama koro eğitimini, sahnelemeyi Kallistratos ya da Philonides'in gerçekleştirdiği söylenen komedyaları[10] olduğu gibi yazımını ve koro yönetimini kendisinin üstlendiği komedyaları da olmuştur.[11]

Aristophanes'in bir şair olarak niteliğine yoğunlaşıldığında muazzam bir mizah gücü ve kendisiyle özdeşleşmiş özgün bir üslup karşımıza çıkar. Klasik Atina'nın Perikles önderliğinde yaşadığı parlak dönemin ardından Peloponnesos Savaşları'yla yaşadığı gerileyiş çağına aşama aşama tanık olan Aristophanes'in bir lirik şairi hatırlatan etkili üslubunun en belirgin özelliği nüktedanlığıdır. Euripides, Sokrates, Kleon gibi Atina'daki önemli kişileri alaya alan tutumuyla Aristophanes şüphesiz kendi döneminde mizahın en önde gelen aktörlerinden biriydi. Ancak onun şiirinin gücü çarpıcı "mizahi" etkisinin ötesine geçer.

Aristophanes'in tam anlamıyla kendi adıyla özdeşleşen mizahı, hem Klasik Çağ Atina'sındaki doğrudan izleyicilerinin, hem de onun dizelerini sadece okuma fırsatı bulanların zihinlerinde ortak bir izde belirir. Bu iz bir yandan kahkahalarla gülen bir taşkınlıkla, bir yandan da bıyık altından gülümseyen özel bir tür alaycılıkla ilişkilidir. Doğrudanlık ve dolaylılık arasında gidip gelen söz konusu komik gülünçlük ancak Aristophanes'in "ironi" kavrayışıyla birlikte anlaşılabilir. Bu kavrayışın Eski Yunancadan Batı dillerine üç te-

9 Ar. *Vesp.* 1018-1021: *Ta men ou phanerōs all' epikourōn krybdēn heteroisi poi tais* [...] *eis allatrias gasteras*; krş. *Eq.* 541-550. Aristophanes'in bir vantroloğu andıran bu niteliği konusunda ayrıntılı bir çalışma olarak bkz. Dobrov, 1995, 47-97.

10 *Kuşlar* bağlamında bkz. Ar. *arg.* ad *Av.* 1.10 Dübner, *Lysistrata* bağlamında bkz. Ar. *arg.* ad *Lys.* 1.36 Dübner.

11 *Ploutos* bağlamında bkz. Ar. *arg.* ad *Plut.* 4.3 Dübner.

rimle taşındığını görmekteyiz: *Eirōneia*, *eirōn*, *eirōneuomai*. Aristophanes'te bu üç terimin nasıl kullanıldığını ele almadan önce Philemon'a ait bir fragmana dikkatlerimizi yöneltmek "ironi"yle ifade edilmek istenenin bağlamını anlamamızı kolaylaştıracaktır. Philemon söz konusu fragmanda[12] tilkinin doğası gereği *eirōn* olduğunu ifade eder. Özellikle bu fragmandan çıkış noktasını alan Wolfsdorf (2008, 666-672) *eirōneia*'nın temelde tilkinin kurnazlığına vurgu yapar tarzda kullanıldığına dikkat çeker.

Nitekim yukarıda değindiğimiz üç terim de Aristophanes'te kurnazlık bağlamında karşımıza çıkmaktadır: Örneğin *Eşekarıları*'ndaki[13] *hōs eirōnikōs* sözcüğü Philokleon'un ahırdan eşeğini çıkarabilmek için söylediği yalana gönderme yapar. Keza *Kuşlar*'daki[14] *eirōneuetai* ifadesi Iris'in yalancılığını vurgular. *Bulutlar*'daki[15] *eirōn* ise mahkemede karşıtını aldatıp istismar eden adamın kötü nitelikleri arasında sayılır. Onun ironisi *iambos* şiiri besteleyen bir lirik şairin taşlamasından daha etkili olan suskunluğunda duyulur hale gelir. Bu suskunluğun en belirgin örneklerini verdiği diğer komedyalarına göre, ironik üslup *Kadın Mebuslar* ve *Ploutos*'ta çok daha silik bir görünümdedir. Bu değişimi önceleyen asıl dinamik ise şiirsel üslubudur.

Romalı hatip ve eğitimci Quintilianus, Eski Komedya'nın "oldukça belagatli ifade serbestliğiyle neredeyse tek başına Attika lehçesinin saf zarafetini koruduğunu" ve "Homeros'tan sonra hitabete daha benzeyen ya da hatipleri yetiştirmek için daha uygun" metinler olmadığından dem vurur.[16] Quintilianus'un Eski Komedya temsilcileri olarak

12 Philem. *fr.* 89.6 Kock: *Ouk est' alōpēks hē men eirōn tēi physei.*

13 Ar. *Vesp.* 174.

14 Ar. *Av.* 1211.

15 Ar. *Nub.* 449.

16 Quint. *Inst.* 10.1.65-66: *Cum sinceram illam sermonis Attici gratiam prope sola retinet, tum facundissimae libertatis* [...] *aut similior sit oratoribus aut ad oratores faciendos aptior.*

saydığı şairler arasında Eupolis ve Kratinos'tan da önce şüphesiz Aristophanes bulunmaktadır.

Aristophanes'in yukarıdaki nitelikleri ve büyük ölçüde Orta Komedya olarak nitelenen *Kadın Mebuslar* ve *Ploutos*'la başlayarak ardından gelen Yeni Komedya'ya zemin hazırlayan eğilimlerinden önce sahnelediği komedyaları için geçerlidir. Aristophanes'in komedyalarındaki lirik şiir biçimlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen Silk (1980, 149-150) yerinde bir saptamayla Aristophanes'in bu son iki komedyasında daha "aşağı bir lirik" tınının kullanıldığına dikkat çeker. Nitekim *Kadın Mebuslar*'da ve özellikle de *Ploutos*'ta lirik dizelerin hem sıklığı azalmış, hem konuşma diline daha yakın olan *iambos* vezni ağırlık kazanmış,[17] hem de komedya dili lirik bir gösteriş halini almıştır.[18] Bu değişim ve görünürdeki yavanlaşma, Aristophanes'in değişen koşullar karşısında öngördüğü stratejik bir önlem olarak değerlendirilebilir. Büyük ölçüde *Kadın Mebuslar* ve *Ploutos*'la birlikte yürürlüğe giren biçimsel değişikliklerle düşünüldüğünde bu saptama daha temellendirilebilir hale gelir. *Kadın Mebuslar*'ın tarihsel

17 1183 dizelik *Kadın Mebuslar*'ın 900 dizesinin iambik üçlü vezinle yazılmış olması *iambos*'un belirgin bir ağırlığı olduğunu belgelemektedir (Russo, 1994, 220).

18 Krş. Ar. *Plut.* 290-321. Sidwell'in (2009, 337-340) incelemesinde ortaya koyduğu gibi, *Kadın Mebuslar* ve *Ploutos* komedyalarının Peloponnesos Savaşları sırasında sahnelenmiş oyunlardan ayrıldığı en belirgin nokta bireylere yönelik doğrudan saldırıların azalması olarak görünmektedir. Ancak bu doğrudan saldırıların yerini belirli zaafların karikatürleştirilmesinin aldığı da söylenebilir. Dolayısıyla *iambos*'un taşlama üslubu bu son iki oyunda gücünü yitirmemiş, ancak kişiler yerine pek çok kişide belirginleşen zaaflara yönelmiştir. Ancak bu zaaflara yönelerek genelleşen hicvin içinde dahi aslında gerçek kişileri işaret eden karakterlerin yaratıldığı gözlemlenebilir. Örneğin Rothwell (1990, 92-95) Miletoslu olduğu halde uzun yıllar bir *metoikos* (yabancı sakin) olarak Atina'da yaşayan ve eğitimi, belagatiyle göz dolduran ünlü *hetaira* (kibar fahişe) Aspasia'yla Praksagora arasında hitabet ve erotizm açısında belirgin benzerlikler olduğunu ifade etmiştir. Bu konuyu daha ayrıntılarıyla ele almaya girişen Vickers (2004, 435) aslında Blepyros ve Khremes'in Perikles'in farklı yönlerini yansıttığını, yaşlı kadınların arasında kalan genç Epigenes'in temsil ettiği kişinin de Atina'nın yaramaz çocuğu Alkibiades'ten başkası olmadığını belirtir.

arka planına ve Eski Komedya'dan yapısal farklarına yoğunlaşarak bu sorunun cevabını arayabiliriz. Zira bu sorunun cevabı Aristophanes'in *Kadın Mebuslar*'dan itibaren başlayan eğilimlerine yönelen eleştiriler kadar, hem *Kadın Mebuslar*'ın hem de *Ploutos*'un sanatsal niteliğini daha nesnel bir gözle değerlendirmemizi sağlayacaktır.[19]

Sonuçta tespit edilen bu tarihler yaşadığı ve komedya şairi olarak icrasıyla etkin olduğu tarihsel aralığı saptamak açısından önem taşımaktadır. Böylece yaşadığı dönemde Atina'da cereyan eden başlıca gelişmeleri ve Aristophanes'in kendine malzeme edindiği olayların dökümünü yapabiliriz. Nitekim ömrünün büyük bir bölümü, onu en fazla etkilemiş olması beklenebilecek Peloponnesos Savaşları (MÖ 431-404) dönemine denk gelir. Yukarıda değindiğimiz katıldığı ilk yarışma sırasında henüz egemen konumunu koruyan Atina, savaşın ilerleyen yıllarında Sparta karşısında güç kaybetmiş, bu çöküşün izleri ise Aristophanes'in komedyalarına açık bir şekilde yansımıştır. Daha sonra *Ploutos*'ta vurgulanan bu çöküşün yerine, *Kadın Mebuslar*'da aşağıda biraz daha ayrıntılı ele alacağımız, daha özel bir iktisadi çözüm modeli komedyanın malzemesi yapılmıştır.

· *Kadın Mebuslar*'ın Olay Örgüsü

Kadın Mebuslar, Aristophanes'in bir başka komedyası *Lysistrata*'ya benzer şekilde kadınların kent yönetimini ele geçirmelerinin ana konu olarak işlendiği bir komedyadır. Oyundaki olay örgüsünü kısaca özetlemek gerekirse, henüz güneş doğmamışken başoyuncu Praksagora'ın iş birliği yaptığı diğer

19 Aristophanes'in *Kadın Mebuslar* ve *Ploutos* komedyalarında bu oyunların Orta Komedya olarak nitelenen bir kategoride değerlendirilmesine neden olan –sahne tekniği ve dil kullanımıyla ilgili– bazı yapısal değişiklikler uygulanmaya başlamıştır. Söz konusu yapısal değişiklikler için bkz. Aristophanes, *Ploutos* (*Servet*), Giriş (Gören – Yavuz, 2018, xxi-xxvi).

kadınları beklediği bir sahneyle oyun açılır. Diğer kadınlar da daha sonra kendilerine öğütlendiği gibi kocalarının elbiselerini ve ayakkabılarını giyip asalarını ellerine alarak mecliste yerlerini almak üzere Praksagora'nın belirttiği yerde toplanırlar.

Yaptıkları plana göre, erkek kılığındaki kadınlar gizlice meclis sıralarını dolduracak, kadın topluluğu tarafından desteklenen bir öneriyle yönetimin kadınlara devredilmesini oya sunarak bu kararın geçmesini sağlayacaklardır. Zira kadınlar hem işlerini geleneklere uygun sürdürürler, hem para konusunda bilgililerdir, hem de birer anne olduklarından askerlerin gereksinimlerini eksik etmeyeceklerdir.

Kadınlar planı başarıyla uygulayıp kent yönetimini ele geçirdiklerinde üç temel karar alırlar. Buna göre, (1) kentteki tüm şahsi mülk toplanarak herkes için "ortak" (*koinos*) hale gelecek, (2) kenttekilerin iaşe ihtiyaçları yine herkesin kendi mülkünü hibe ettiği bu ortak havuzdan karşılanacak, (3) evlilik ve ebeveynliğin ortadan kalktığı bu ortamda cinsel ilişkiler yeniden düzenlenecektir; öyle ki herhangi bir evlilik bağı olmaksızın –şüphesiz belirli ancak komik kurallar dâhilinde– herkes herkesle cinsel ilişkiye girebilecektir.

İki ana bölüme ayırabileceğimiz *Kadın Mebuslar* komedyasında ilk bölümde bu kararların alınış süreci ve Praksagora'nın bunları açıklayıp savunması yer alırken, ikinci bölümde kararların pratikte doğuracağı gülünçlükler konu edilmiştir. Öyle ki Atinalı bir yurttaş olan Khremes ile mallarını teslim etmekten imtina eden bir adam sahnedeki yerlerini alırlar. Hemen bir sonraki sahnede bu kez genç bir adam olan Epigenes'in sevdiği genç kıza ulaşmak isterken üç yaşlı kadının, yeni kararnamelerin gereği olan ama karşılanamaz taleplerinin arasında kalışı canlandırılır. Toplu yemek kararının artık uygulanmaya başlandığı diyaloglar arasında bildirilirken koronun –hakemleri ve seyircileri de çağırmayı ihmal etmeden– yemek alanına gitmek için sahneyi terk etmesiyle oyun son bulur.

Kadın Mebuslar'ın Tarihlendirilmesi

Kadın Mebuslar (*Ekklēsiazousai*) komedyası, sahnelendiği tarih, yarışmaya katıldığı şenlik, yarışmanın diğer katılımcıları ya da alınan dereceler konusunda bilgi veren herhangi bir *didaskalia* olmaksızın günümüze ulaşmıştır.[20] Dolayısıyla güncel tarihsel olaylara yapılan göndermeler ve bunlara dair yorumlarda bulunan *skholia* metinleri dikkate alınarak oyunun tarihlendirilmesi yapılmıştır. Nitekim kadınların meclise varmadan önce kendi aralarında yaptıkları prova sırasında, Praksagora'nın söylevinde yaptığı düşünülen tarihsel göndermeler tarihlendirme konusunda kimi dayanaklar sağlamaktadır. Bunlardan biri, yakın dönem içerisinde gerçekleşmiş müttefiklik tartışmalarına değinilerek izlenen politikadaki tutarsızlıkların eleştirildiği kısımdır.[21] *Skholia* yazarı tarihçi Philokhoros'un tanıklığına dayanarak[22] onun "müttefiklik konusunda naklettiği, iki sene önce Lakedaimonialıların ve Boiotialıların gerçekleştirdiği müttefikliktir" notunu bu dizelere düşmüş; bir sonraki dizede bahsedilen hatibinse Konon olduğunu bildirmiştir.[23] Rogers (1902, viii) buradaki Lakedaimonialılar ifadesinde *Skholia* yazarının hatalı olduğunu, bu ifadenin yerinde Atinalıların olması gerektiğini söylemektedir. Oyunun tarihini saptamada mühim bir noktayı oluşturan bu savını da devletler arasında gerçekleşen olaylar silsilesinden uzun uzadıya bahsederek temellendirir. Bu aşamada, hem *Kadın Mebus-*

20 White (1906, 5) Aristophanes'in elyazmalarının dökümünü yaparken 170 elyazmasından bahseder. Bunların arasında 148 elyazmasında içerilen *Ploutos*'a nazaran, *Kadın Mebuslar* sekiz elyazmasıyla görece az sayıda belgeyle günümüze kalmış Aristophanes komedyaları arasında yer almaktadır.

21 Ar. *Eccl.* 193-196

22 Philoch. *FGrH* 328 F148.

23 Sch. ad Ar. *Eccl.* 193: *Peri de tou symmakhikou philokhoros historei hoti dyo etōn egeneto symmakhia Lakedaimoniōn kai Boiōtōn.*

lar komedyasının hangi yıl sahnelendiğini, hem de nasıl bir dönemden geçmiş seyirci karşısına çıktığını görmek adına Rogers'ın aktardığı verilerin kısa bir özetini aktarmakta fayda olduğunu düşünüyoruz.

Peloponnesos Savaşı'nın sonucunda Atinalılar o görkemli güçlerini yitirmekle kalmamış, Spartalıların önderliğini kabul etmek zorunda bırakılmışlardı.[24] Zira donanmalarının sayısı düşürülmüş, kenti koruyan surlar tahrip olmuştu. Bu şekilde MÖ 404-395 yılları arasında, on seneye yakın bir dönem boyunca kaderleri düşmanlarının eline kalmış durumda, Sparta'nın boyundurluğu altında yaşadılar. Spartalılar alicenaplık gösterip kentin yerle bir edilmesini ve Atina yurttaşlarının köleleştirilmesini talep eden müttefiği Thebailıları ve Korinthosluları karşısına almak pahasına Atina'yı tamamen yok etmeyi reddetmiştir. Zira Spartalılara göre Perslere karşı gerçekleşen savaş sırasında Hellas'a büyük hizmetlerde bulunmuş bu kent, köleleştirmeyi hak etmemektedir.[25] Bunun sonucunda Thebailılar ve Korinthoslular, Sparta Birliği'ni desteklemeyi kesmişlerdi. Öyle ki Spartalıların desteklediği oligarşik Otuz Tiran yönetimini sonlandırıp demokrasiyi yeniden tesis etmek isteyen Atinalı komutan Thrasyboulos'un saldırısını bastırmayı ve iki yıl sonra Elis'e karşı yapılan savaşta Spartalılara yardım etmeyi reddetmişlerdir. Ayrıca Hellenlerin önderi olma ve Persleri alt etme arzusu taşıyan dönemin Sparta kralı Agesilaos'un MÖ 396'da Anadolu'ya yaptığı sefere de katılmamışlardır. Atina ise henüz önceki savaşın yaralarını atlatamadıklarını bahane ederek bu sefere dâhil olmamıştır.

MÖ 395 yılına gelindiğinde Boiotia Fenikelilere saldırınca, Fenikeliler Sparta'dan yardım talep ettiler. Bunun üzerine Spartalılar müttefiklerine Boiotia'yı işgal etme çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıyı yine bir tek Korinthos geri

24 X. *HG* 2.2.20.
25 X. *HG* 2.2.19-20.

çevirmiştir. Boiotialılar da Sparta'ya karşı birlik oluşturmayı Atina'ya teklif etmişlerdir. İki taraf arasında kalan Atinalıların, özellikle de Thrasyboulos'un ne karar vereceği merak konusu olmuştur. Zira ilkin Lakedaimonialılara onların tarafını tutacağına söz vermiş, ardından fikir değiştirerek affını istemiştir. Komedyada tuvaletini yapmakta zorlanan Blepyros'un durumuyla Thrasyboulos arasında bu nedenle bir bağlantı kurulmakta,[26] Thrasyboulos'un Spartalılara bu bahaneyi söylediği ima edilmektedir. Atinalılar yine de Korinthoslular, Argoslular, Euboialılar, Akarnanialılar ve başka kent-devletleriyle birlikte Sparta'ya karşı bir birlik kurmuşlardır.[27] Praksagora'nın konuşmasındaki tarife uyan müttefikliği işte burada görmekteyiz. Zira başlangıçta her şey güzel gitse de Korinthos'taki büyük muharebenin sonucunda Birlik mağlup olmuştur. Praksagora da bu kritik dönemde takınılan ikircikli politik tutumları eleştirmekte, bu yüzden Atina'nın daha istikrarlı ve muhafazakâr olan kadınlara teslim edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.[28]

Bu müttefikliğin dile getirildiği dizenin hemen ardından gelen dizeler tarihlendirme konusunda bize veri sağlayacak bir diğer göndermeyi içermektedir. Praksagora'nın söylevinde Atina halkını bu müttefikliğe ikna eden hatiplerden birinin kaçtığı dile getirilir; bu dizeye yazdığı notunda *skholia* yazarı burada bahsedilen hatibin Konon olduğunu bildirmiştir.[29] Oysa bu hatalı bir aktarımdır. Zira Konon, Atina donanmasının MÖ 405'te Spartalılara Ege Denizi (Aigospotamos) Savaşı'nı kaybetmesinin ardından Atina'dan uzaklaşmış, MÖ 392'ye değin de dönmemiştir.[30] MÖ 392'de, Knidos'taki deniz muharebesinden muzaffer olarak dönen Konon beraberinde Pers donanması ve al-

26 Ar. *Eccl.* 356
27 D.S. 14.82.
28 Ar. *Eccl.* 193-211
29 Ar. *Eccl.* 196; krş. Sch. ad Ar. *Eccl.* 196.
30 Rogers, 1902, xix.

tınlarıyla Atina'ya gelir. Bu sayede biraz olsun toparlanan ekonominin ve müttefiklerin, özellikle de Thebailıların yardımıyla donanma ve surlar güçlendirilir. Böylece Atinalılar kaygılarından arınmaya, güvenliğini yeniden sağlamaya başlar. Konon'un adının Sparta karşıtı bu Birlik'le anılmasının nedeni de budur. Dolayısıyla Atinalıları müttefiklik konusunda ikna etmesi söz konusu değildir ve yine bu yüzden MÖ 392 tarihi komedya için geç bir tarihtir.[31]

Tüm bu verilerin ışığında *Kadın Mebuslar* komedyasının, Sparta karşıtı birlikten sonra, ancak Konon'un Atina'ya dönmesinden ve surların yeniden inşasından önce, yani MÖ 393 yılının başlarında, Euboulides'in *arkhōn*'luğu[32] sırasında sahnelendiğini söyleyebiliyoruz.

İlk Komünist Ütopyalar Olarak *Kadın Mebuslar* ve Platon'un *Devlet*'i

Aristophanes'in *Kadın Mebuslar*'ında kadınların girişimiyle kurulan komünist rejimi çağrıştıran bazı unsurlar gerek kendisinden önce gerekse sonra farklı şekillerde ifade edilmiştir. Şüphesiz bu ardıl ve öncellerden en başta akla gelen Platon'un *Devlet*'idir (*Politeia*). Ancak bu konudaki tartışmanın düğüm noktası olan *Kadın Mebuslar* ile *Devlet* arasındaki bağlantıyı ele almadan önce, Aristophanes'ten önceki komünist fikir ve ütopyalardan bahsetmenin konuyu daha geniş bir perspektiften kavramamıza yardımcı olacağını düşünüyoruz.

---

31 Ayrıca bkz. sonnot 38. Bu konudaki daha ayrıntılı tartışma için bkz. Rogers 1902, vii-xxi.

32 Eski Yunancada "yönetici" anlamına gelen *arkhōn* kent-devletindeki dönemlik, sayıları belirli bir dönemde üçle sınırlı olan, sonrasında dokuza kadar çıkan baş yönetici için kullanılan bir unvandı. Görevde kaldıkları yıl, *arkhōn*'lardan *arkhōn epōnymos* unvanı taşıyan kişinin adıyla anılırdı. Ayrıca bkz. sonnot 51.

Herodotos'un izlediği, barbarlardaki komünist yaklaşımlar en belirgin şekilde evliliğin bir toplumsal kurum olarak ortadan kaldırıldığı "müşterek ilişki"de (*miksis epikoinos*) gözlemlenir.[33] Herodotos Thrakialılar,[34] Lydialılar,[35] Kıbrıslılar ve Babilliler[36] arasında evlenmemiş kadınların, hatta Libyalılar arasında evli kadınların dahi rasgele cinsel ilişkiler yaşadığını gözlemlediğini kaydeder. Herodotos kendisinden önce inanılan Skythialı göçebelerin bu türden bir âdeti olduğu bilgisini bütün Skythialılara mal etmese de, onların akrabaları olan Orta Asya kökenli Massagetai kabilesinin bu konuda özel bir uygulaması olduğunu belirtmektedir. Bu göçebe kabilede bir adam evli bir kadınla birlikte olmak isterse, kendi "sadak"ını (*pharetreōn*) arabasına asardı.[37] Oldukça benzer bir uygulama Libya'daki Nasamones kabilesi çerçevesinde bir "değnek"le (*skipōn*) gerçekleştirilirdi.[38] Herodotos'ta yine bir Libya kabilesi olan Auses bağlamında hiçbir evli çiftin birlikte yaşamadığı, cinselliğin hayvanlar gibi rasgele yaşandığı, bir çocuk doğup büyüdüğünde ise erkeklerin bir toplantı yaparak fiziksel benzerliğe göre çocuğa bir baba tayin ettikleri bildirilir.[39]

Hartog'a (1997, 193) göre, bu göçebelerin yaşam tarzları Yunan yaşam tarzıyla karşılaştırıldığında "en fazla başkalık yüküne sahip çözümler" içermektedir. Bu nedenle bu örneklerin komedyaya özgü bir tür "yabancılaştırma etkisi" yaratmak açısından oldukça uygun olduğu ve Aristophanes tarafından kullanılmış olabileceği söylenebilir. Ancak yukarıda Yunan olmayan halkların yaşam tarzına ait durumların hepsinde erkeğin egemen konumu devam etmek-

33 Dawson, 1992, 18 vd.
34 Herod. 5.3.
35 Herod. 1.93.
36 Herod. 1.199.
37 Herod. 1.216.
38 Herod. 4.172.
39 Herod. 4.180.

tedir ve ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişki kopmamıştır. Öte yandan, Herodotos muhtemelen Yunan toplumunun egzotik bulacağı bu âdetleri sadece yabancılaştırıcı bir kültürel doku olarak sunmakla kalmaz, aynı zamanda kimi bağlamlarda sofistik bir üslupla olumlayan yaklaşımlar da sergiler. Örneğin başka bir kısımda yine Skythia sınırında yaşayan Agathyrsi kabilesinin kadınlarla yaşadığı "müşterek ilişki"nin (*miksis epikoinos*) onları birbirlerine "kardeş" (*kasigynētoi*) kıldığını, böylelikle de aralarında "haset ve nefret"e (*mēte phthonōi mēte ekhthei*) yer bırakmadığını ifade eder.[40]

Peki bu türden komünist yaklaşımların bir ütopya olarak belirli bir olay örgüsü içinde ifade edildiği ilk metin Aristophanes'in *Kadın Mebuslar*'ı mıydı? Bu soru, araştırmacıları Aristophanes'in sıklıkla yaptığı gibi başka bir kişinin yaklaşımlarının bir parodisini yaptığından şüphelenmeleriyle sonuçlanmıştır. Elbette ilk akla gelen Platon'un *Devlet*'inin Aristophanes'in alay malzemesi olabileceğidir. Her ne kadar yukarıda da ayrıntılarıyla ortaya koyduğumuz üzere *Kadın Mebuslar*'ın tarihlendirmesi tali kanıtlarla yapılıyor olsa da, yaklaşık MÖ 393'ün sahnelenme tarihi için makul göründüğü söylenebilir. Oysa bilgisayar temelli üslup çözümlemelerinin sonuçlarının *Devlet*'in hiç değilse MÖ 380'den sonra yazılmış olabileceğini göstermesi, Aristophanes'in parodi yapma ihtimalini azaltmaktadır.[41] Kimileri *Devlet*'in sözlü versiyonunun yazılmadan önce Atina'da dolaşımda olduğunu iddia etmektedir ancak bu fikri destekleyecek herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.[42]

Hiç süphesiz, Platon'un *Devlet*'iyle Aristophanes'in *Kadın Mebuslar*'ı arasındaki benzerlikler çarpıcıdır. Her

40 Herod. 4.104.

41 Ledger, 1989, 212-225.

42 Krş. Arist. *Pol.* 2.1266a31-36, 2.1274b9-10; ayrıca bkz. Platter, 2014, 162-163 ve Tordoff, 2007, 243-244.

iki ütopik toplumda da tek eşli evlilikten uzaklaşılır ve erkeklerin bütün kadınları paylaşmasına izin verilir;[43] kent ve bütün mülkler herkesin ortak malı (*koinōnein*) haline getirilir;[44] her iki toplumda da bundan böyle herhangi bir hukuki dava yürütülmeyecektir;[45] hem *Kadın Mebuslar*'daki Praksagora'nın ihtiyar kocası Blepyros, hem de *Devlet*'teki aktörlerden biri olan Glaukon çocukların ebeveynlerini nasıl tanıyacağını sormaktadır. Buna her iki metinde de çocukların kentteki bütün yetişkinleri ebeveyn sayacağı cevabı verilir.[46]

Bu koşutlukların hemen hemen çağdaş olan bu iki metin arasında bir diyalog oluşturduğu inkar edilemez. Ancak bu süreci Aristophanes'ten Platon'a ya da Platon'dan Aristophanes'e doğrudan bir etki olarak yorumlamak yerine, karşılıklı bir etkileşim olarak değerlendirmek çok daha makuldür. Her ne kadar kanıtlar Platon'un *Devlet* diyaloğunun kronolojik olarak *Kadın Mebuslar*'dan sonra olduğunu desteklese de, dönemin koşulları hesaba katıldığında, söz konusu düşünsel temelin sadece iki yazardan birinin ya da her ikisinin kişisel yaratıcılığının ürünü olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bu noktada hem Aristophanes'in hem Platon'un beslenmiş olabileceği olası ortak kaynak hâlâ karanlıkta kalmaktadır. Diogenes Laertios'un aktardığı bir tanıklık Platon'un *Devlet*'indeki fikirlerin kaynakları konusunda oldukça radikal bir iddia ortaya koymaktadır. Öyle ki Aristoksenos'a dayandırılan bu bilgiye göre *Devlet*'teki (*Politeia*) fikirler "neredeyse bütünüyle" (*pasan skhedon*) Protagoras'ın *Antilogikoi* (*Karşıt-Muhakemeler*) başlıklı yapıtında içerilmektedir.[47] Protagoras'ın yapıtına ilişkin başlığı dışında hiçbir şey

43 Ar. *Eccl.* 613-643; krş. Plat. *Res.* 4.423e, 5.457c-466d.

44 Ar. *Eccl.* 590-610; krş. Plat. *Res.* 3.416b-417b.

45 Ar. *Eccl.* 657-672; krş. Plat. *Res.* 5.464d.

46 Ar. *Eccl.* 635-650; krş. Plat. *Res.* 5.46lc; burada oldukça özet olarak sunduğumuz bu koşutlukların oldukça ayrıntılı bir incelemesi için ayrıca bkz. Adam, 2009[rc], 345-355.

47 D.L. 3.37, 57.

bilmiyoruz. Göründüğü kadarıyla makul bir değerlendirmeyle, Aristoksenos'a dayandırılan söz konusu iddianın oldukça abartılı olduğu düşünülebilir. Yine de bu iddianın bütünüyle uydurma olduğunu düşünmek de pek mümkün değildir. Protagoras'ın yapıtının başlığından da anlaşıldığı gibi sofistlere özgü "ikili kanıtlamalar" (*dissoi logoi*) içeren bir yapısı olduğunu, böylelikle karşıt kanıtlamaları sunmak üzere farklı gelenekleri gündeme getirdiğini düşünmek mümkündür.[48] Protagoras ve Platon arasındaki bu tartışma sanıldığından daha geniş bir çevrede komünist ütopyanın ana fikirlerinin gündemde olabileceğini düşündürmektedir.

Kronolojik sebeplerle bu fikirleri Aristophanes'in Platon'dan doğrudan ödünç aldığını söylemek mümkün görünmüyor. Her ne kadar bir *argumentum ex silentio* olsa da, Aristophanes'in sıklıkla yaptığı gibi, böyle bir mizahi gönderme varsa metinde Platon'u ya da *Devlet*'teki kahramanlardan birini hedef göstermesi beklenirdi. Platon ile Aristophanes'in yaratıcılıklarını yarıştıran bu tartışmayı bir kenara bırakıp özellikle her ikisinin kurduğu ütopyadaki merkezî bir temaya yoğunlaşarak *Kadın Mebuslar*'ın bağlamını daha iyi kavramamız mümkün olabilir. Bu merkezî tema *oikos* ile *polis* arasındaki kökleri çok eskiye dayanan gerilimdir. Öncelikle işe her ikisi de oldukça katmanlı olan bu iki kavramın derinliğini açıklamaya çalışarak başlayalım.

Toplumsal ve ekonomik bir birim olarak *oikos*'un üç temel anlamı vardır: (1) İçerisinde oturanın vatandaş olma zorunluluğu olmaksızın bir kimsenin yaşadığı ikametgâh ya da ev; (2) bir "miras" (*klēros*) ya da vatandaşın mal varlığı, bir vatandaşın miras bırakabileceği mülkü, özellikle de arazisi; (3) ölüler de dâhil olmak üzere bu *klēros*'un sakinleri, çünkü ayrı bir yerde gömülmediyse, mezarlar da *klēros*'un bir kısmı sayılırdı.[49] *Polis* ise bilindiği üzere, Yunan dünyasında

48 Dawson, 1992, 20.

49 Harrison, 1968, 92, 124.

özellikle Hellenlerin yaşadıkları büyük ovalardan mahrum, parçalı coğrafya yüzünden gelişen kentin özerk yönetimini ifade eden kurum, kent ya da kent-devleti anlamına gelmektedir. Ancak *polis* bir Atinalı için günümüzde devletin ifade ettiği gibi bir hukuki soyutlama olmadığı, bunun yerine *polis*'in adı olan *Athēnai*'ın *oikos*'lar bileşkesi olarak algılandığı unutulmamalıdır. Şüphesiz *Kadın Mebuslar* ve *Devlet* bağlamında tartışma konusu edilen *polis*'le çatışma içine giren, *oikos*'un ikinci ve üçüncü anlamlarının oluşturduğu toplumsal cephelerdir, yani başka sözlerle sahip olunan mülk ve bu mülkün sahibi olan ailedir.

Bu noktada ailenin taşıyıcısı olduğu mülkün "sahibi" (*kyrios*) ya da "efendi"si (*despotēs*) olmak, sadece bir toprak parçasının ya da ailenin "miras"ına (*klēros*) dâhil olan taşınmaz malların değil, aynı zamanda ailenin "mezar"larından (*sēma*) "meziyet"lerine (*aretē*), kazanılmış "şan"larından (*kleos*) biriktirilmiş "onur"larına (*timē*) kadar bütün manevi mirasın da, hatta *oikos*'un mensubu olan bireylerin de sahibi ya da efendisi olmak demekti.[50] Ancak bu efendiliğin "aile"nin (*oikos*) dışına çıkmaması, herhangi bir bireyinin uhdesinde olmasından çok daha önemliydi. Efendiliğin bu esnek yönü *Kadın Mebuslar*'ın çıkış noktası olarak değerlendirilebilir. Kadınların birer *oikos* mensubu olarak, nihai hedef olarak *oikos*'u lağvetmek üzere, *oikos*'lar bileşkesi olan *polis*'in efendisi olmak istemeleri bu bağlamda okunmalıdır. Bu noktada kadınların belirli riskler alarak böyle bir yönetim değişikliğini yapmaya girişmelerinin nedeni olan kadının kısıtlayıcı koşullarına yakından bakalım.

Atina kenti kamusal alanda, tahmin edileceği üzere, erkeklerin üstün sayıldığı hiyerarşik değerler çerçevesinde

50 Schaps, 1979, 4. Bu noktada mülkün sahibi olan kişi iki farklı şekilde ifade edilebilirdi. Mülk kimi durumlarda ya bir "aile"ye (*oikos*) ait sayılırdı, dolayısıyla ailenin, karısı ve çocuklarının "efendi"si (*kyrios*) olan erkeğin yönetimindeydi, ya da doğrudan erkeğin "şahsına ait olduğundan" (*ta heautou diathesthai*: Dem. 46.14, krş. 20.102) bu mülkle dilediğini yapabilirdi.

düzenlenmişti. Elbette bu değerlerin yansıması olan yönetim yapılanması içerisinde kadınların mal mülk edinme ve ticaret yapma gibi ekonomik etkinliklerde tamamen serbest olması söz konusu değildi. Yukarıda bahsettiğimiz mülkiyetin haneye ait sayılabileceği durumda bir kadının yasal sahip sayılabilmesi için ailenin *kyria*'sı olması gerekirdi. Örneğin Aiskhines, Demosthenes'in kandırdığı, babaları ölmüş kimi zengin gençlerden söz ederken varlıklarını annelerinin yönettiğini aktarmaktadır.[51] Ancak Schaps kadınlar hakkında böylesi bir ifadenin yalnızca retorik ve kendisiyle ters düşecek şekilde aktarıldığını belirtip, belli durumlarda haneye ait mallar üzerinde kadınların *de facto* haklara sahip olmasının onları malların yasal sahibi yapmayacağını iddia etmektedir.

Ancak yukarıda dile getirdiğimiz, büyük ölçüde kabul edilmiş ve neredeyse gelenekselleşmiş fikir, kimi bilim insanları tarafından ciddi bir şekilde eleştirilmiştir. Foxhall (1989, 22-24), Schaps'ın kadınların mallara sahip olmadığı için bunlara dair alınan kararlarda çok ufak bir rol oynadığını, erkeklerinse fazlasıyla baskın olduğunu resmeden bir tablo çizdiğini belirtir. Halbuki ona göre, kimi durumlarda önemli olması haricinde, mülkü, yalnızca bireysel iyeliğin bir işlevi olarak görmemek gerekir. Çünkü gündelik yaşamda mallar bireysel sahiplerce değil "ev halkı" (*oikos*) tarafından kullanılmaktadır. Buna ek olarak kamusal yaşamda ve özel yaşamda cinsiyetin farklı yansımaları vardır. Erkek ve kadın birbirinden ayrı, birbirinin karşıtı konumlarda olsalar bile, *oikos*, Yunan tıbbında beden sağlığının korunmasında önemli yer tutan karşıtların dengesi gibi, erkek ve kadını bünyesinde barındıran toplumsal bir varlık olarak değerlendirilmelidir. Öyle ki mensuplarının bireysel ilgi, arzu ve davranışlarının bir kümesi olan *oikos*'un kendine ait bir yaşamı vardır. Dolayısıyla *oikos*'un kısıtlayıcılığı sadece kadınların toplumsal sınırlarını daraltan bir çember değildir. Tersine

51 Aeschin. 1.170-171.

kimi durumlarda *oikos*'un tadını daha çok kadın çıkarır. *Oikos*'un sunduğu imkânlardan yararlanma fırsatına sahip olması kadının bunları kötüye kullanma ihtimalini ve onlara yönelik erkeklerin şüpheli bakışlarını beraberinde getirmiştir.

Nitekim Aristophanes özellikle kadınları konu edinen komedyalarında (*Lysistrata*, *Thesmophoria Kutlayan Kadınlar* ve *Kadın Mebuslar*) erkeklerin eşleri konusunda çekindikleri noktaları alaycı bir şekilde sahneye aktarmıştır. Bu aktarım komedyaya özgü tiplemeleri elde etme adına kimi bakımlardan abartılı olabilirse de, genel olarak bu çekinceleri boşa çıkarmayan işgüzar ve cinselliğe düşkün bir kadın algılayışını resmeder. *Kadın Mebuslar*'da da doğrudan bunlara ilişkin örnekleri görmek mümkündür. Oyunun başkarakteri Praksagora'nın yönetimin neden kadınlara devredilmesi gerektiğini prova ederken sarf ettiği sözler kadınların cinselliğe düşkünlüklerini vurgulayan, önceden beri süregelen ifadeler içermektedir.[52] Bu düşünceyle bağlantılı olarak –belki de Praksagora'nın vurguladığı gibi geleneksel olarak– kadınların kocaları evde yokken sevgililerini kabul eden kimseler olarak düşünülmesi erkeklerin aldatılma kaygısını körüklemektedir.[53] Aristophanes de zina, zina kaygısı ya da zinanın cezalandırılması temalarını komedyalarında kullanmıştır. Örneğin *Kadın Mebuslar* komedyasında kadınların bu yönü yine Praksagora'nın söylevinde dile getirilirken[54] buna ek olarak karısını evde bulamayan Blepyros da Praksagora'yı başka bir erkekle birlikte olmakla suçlar.[55] Bu kaygıların temelinde kadının cinsel güvenilmezliği yüzünden

52 Ar. *Eccl.* 228; krş. *Lys.* 24-25, 107-135, 715-778.

53 Gardner, 1989, 51-62.

54 "[Kadınlar] kırıklarını eve alırlar, tıpkı eskisi gibi," (*moikhous ekhosin endon hōsper kai pro tou*: Ar. *Eccl.* 225).

55 Ar. *Eccl.* 523-525. Yukarıda bahsettiğimiz tedirginlikten dolayı kocaları dramatik şenliklere katılmışken evde kadınların sevgilileriyle kaçamak yaptıklarına dair kaygıları belgeleyen kimi şakalara Aristophanes'in başka komedyalarında da rastlanır (krş. Ar. *Nub.* 785-786, *Thesm.* 450-451; Box, 1964, 241-242).

farklı soydan bir çocuğa gebe kalıp *oikos*'un bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini riske atması doğrultusundaki kanaatler vardır.[56] Bu tedirgin edici kanaatlerin, kadınların yaşamını daha da kısıtlaması ihtimali akla gelebilir. Bu nedenle onların toplumsal buluşmalara ne denli katıldığı konusu enine boyuna tartışılmış konulardan biridir.

Örneğin kadınların, tragedya ve komedyaların sergilendiği dramatik şenliklere seyirci olarak katılıp katılmadıkları hacimli bir tartışmanın konusu olmuştur.[57] Yukarıda da değindiğimiz gibi kadınların politik yaşamda adlarının dahi anılmaması, toplumsal yaşamda onlara erkeklerle pek karışıp görüşmemelerinin öğütlenmesi[58] gibi onları geri planda bırakan bir anlayışın hâkim olması, dramatik icraların erkek oyuncular tarafından oynanıp yine erkek seyirciler tarafından seyredildiği bir etkinlik olarak düşünülmesine yol açmış olabilir. Oysa söz konusu etkinlikler politik değil de dinî olunca geniş katılımda bulunan, ayrıca rahibe olarak etkin rol alan kadınların Dionysia ve Lenaia Şenlikleri sırasında sahnelenen bu oyunların dışında bırakılabileceğini düşünmek pek makul görünmüyor.[59] Üstelik kadınların dışlandığına ilişkin bir tanıklık olmadığı gibi, gençlerin, yabancıların, kölelerin, hat-

56 Praksagora'nın gerçekleştirdiği yasal değişikliklerle bu kaygıların yok sayılmasının yanı sıra cinselliğe dair daha köklü bir değişikliğe gidildiği de görülmektedir. Öyle ki geleneksel olarak evli bir erkeğin karısıyla yaşadığı cinselliği daha çok üreme amaçlı olarak değerlendirdiği Atina'nın aksine, *Kadın Mebuslar*'ın ütopik dünyasında cinsellik hem kadının hem erkeğin "hemşeri"lerine (*astos*) sunduğu bir "hizmet"e dönüşür. Böylelikle "ücretli fahişeliği" yasaklayan (krş. Ar. *Eccl.* 717-719) Praksagora rejimi çıkardığı yasalarla bir tür "zorunlu fahişeliği" gündeme getirmiştir. Daha önce evli kadınlar yaptığında "zina" sayılan davranışlar, artık yasaların teminatı altında, hatta zorunlu birer vatandaşlık görevine dönüşmüştür (krş. Halliwell, 2002, 126-127).

57 Bu tartışmanın yürütüldüğü literatür için bkz. Podlecki, 1990, 27-43; Henderson, 1991b, 133-147. Genel olarak *Kadın Mebuslar*'da kadının toplumsal konumuna ilişkin ise bkz. Gould, 1980, 38-59; Cohen, 1989, 3-15; Roy, 1997, 11-22; McClure, 1999, 205 vd.

58 Thuc. 2.45.2.

59 Krş. Goldhill, 1994, 347-369.

ta mahkûmların bile seyircilerin arasında olduğunu aktaran tanıklıklar[60] düşünüldüğünde kadınların dışarıda bırakılması için bir neden bulmak daha da zorlaşmaktadır.

Paylaşılan bu veriler dahi kadınların dramatik şenliklere seyirci olarak katıldığını desteklemek için yeterliyken, elimizde doğrudan tanıklık olarak gösterebileceğimiz ifadeler de mevcuttur. Öyle ki Platon'da "küçük çocuklar kuklaları, delikanlılar komedya şairlerini, eğitilmiş genç erkekler, kadınlar ve diğer bütün kalabalık da tragedyayı sever"[61] şeklindeki saptama, *Lysistrata*'da seyircilere hitaben dile getirilen "bütün erkekler ve kadınlar" ifadesi,[62] Aiskhylos'un *Eumenides* tragedyasının kadınları nasıl korkuttuğuna ilişkin tanıklık[63] ve buna benzer başka veriler kadınların dramatik şenliklere katıldıkları gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır.

Kadınların seyirciler arasında olduklarını söyleyebilsek dahi katılımlarının yoğunluğuna dair bir bilgi elde edemiyoruz. Yine de katıldıkları zaman 17.000 kişilik açık hava tiyatrosunun sıra düzeninde –kültlerde rahibelik yapanların yerleri daha önlerdeyse de– kadınların genel olarak arka sıralarda yer aldıklarını görmekteyiz. Komedya şairi Aleksis'ten kalma fragmanlardan birinde yerlerinden memnun olmayan kadınların serzenişi ifade edilir: "Biz kadınlar burada en arkada oturup da izlemek zorundayız tıpkı yabancılar gibi."[64] Kadınların toplum içindeki ikincil konumları düşünüldüğünde öngörülebilir bir durumdur bu. Sonuç olarak söylemek gerekirse Henderson'ın (1991b, 144) da vurguladığı gibi, "önemli miktarda antik kaynak, en azından belli sayı-

60 Seyirci olarak bahsedilen gençler için Ar. *Nub.* 537-539, *Pax* 50-53, 765-766, *Eccl.* 1146; yabancılar için Ar. *Ach.* 502-508; köleler için Plat. *Gorg.* 502b-d; Theophr. *Char.* 9.5; mahkûmlar için Dem. 22.68; Plat. *Leg.* 1.637b.

61 Plat. *Leg.* 2.658a-d, ayrıca *Leg.* 7.817c, *Gorg.* 502b-d.

62 Ar. *Lys.* 1049: *Epangelletō pas anēr kai gynē.*

63 Aesch. *Vita* 9. Pollux. 4.110

64 Alex. *Com. fr.* 41 Kock: *Entautha peri tēn eskhatēn dei kerkida hymas kathizousas theōrein hōs ksenas.*

da kadının katıldığı, oyunlara canlı bir ilgiyle yaklaştıkları, tepkilerinin komedyaya özgü durumları fark edecek kadar canlı olduğu varsayımını en iyi şekilde açıklar."

Sonuç itibarıyla, merkezî bir unsur olarak mülkiyet ve cinsellik alanlarında komünist bir ütopyayla ön plana çıkan *Kadın Mebuslar*'da Aristophanes'in asıl derdi neydi? Her ne kadar tam olarak bir siyasi tarafın mensubu olarak değerlendirilemese de Aristophanes'e özgü olduğu düşünülen siyasi görüşler ya da Atina'nın o dönemdeki siyasi koşulları düşünüldüğünde, bunun bir komünizm güzellemesi olmadığı ya da komünizmin aksayan yanlarıyla alay etme niyeti taşımadığı açıktır. Aristophanes gibi çok yönlü bir şairin tek niyeti olduğunu düşünmek de epey safça bir yaklaşım olur şüphesiz. Nitekim onun yaklaşımının bütünüyle ironik olduğunu ve oyunun tersyüz edilerek okunması gerektiğini ortaya koyan çalışmaların yorumları bizce de meşruiyetini korumaya devam etmektedir.[65] Ancak son dönemde yayımlanan bir makaledeki yaklaşım, oldukça makul bir açıklama sunmaktadır. *Kadın Mebuslar*'daki farklı ilişkileri ele alarak ayrıntılarıyla inceleyen Sheppard (2016, 463-483) *patrios politeia* (atalar devleti) olarak nitelediği büyük ölçüde köhneleşmiş ve çürük yanları ortaya çıkmış[66] yönetim biçimini yenileyen bir figür olarak Praksagora'nın sunulduğunu temellendirme işine girişir. Peloponnesos Savaşları'ndaki yıkımın sorumlusu olarak hep basiretsiz önderlerin eleştiri oklarının hedefi olması,[67] Aristophanes'in gerçek bir önderin insanları "yasalar"a (*nomoi*) itaat ettirebileceği fikrini dillendirmeye teşvik etmiş olabilir. Belki de Aristophanes Atinalılara gerçek bir önderin *polis*'i eskiden beri özlenen müreffeh bir *oikos*'a, "tek bir hane"ye (*mia oikēsis*)[68] dönüştürebileceğini göstermek iste-

65 İronik bir bakış açısı çerçevesinde *Kadın Mebuslar*'ı değerlendiren çalışmalar arasında bkz. Zumbrunnen, 2006, 319-333, 2012, 99-101; Hubbard, 1997, 23-50; McClure, 1999, 205-259.

66 Krş. sonnot 86.

67 Krş. sonnot 37.

68 Krş. sonnot 82.

miştir. Bütün ütopyalar gibi *Kadın Mebuslar* da bir "belki"nin dillendirilmesiyle başlayıp, kara mizahın içinde dahi umut dolu bir "belki" ile sonlanır.

Kadın Mebuslar'ı Çevirmek

Türkçede *Kadın Mebuslar* (*Ekklēsiazousai*), Eski Yunancadan yapılan bu çeviriyle okuyucuyla ilk defa buluşmaktadır. Aristophanes'in komedyalarını çevirmenin zorluğu, özellikle ozanın sözcük uydurma konusundaki muazzam yaratıcılığı[69] yüzünden dünya çapında pek çok çevirmen tarafından kabul edilmiş, bu zorluğun bilimsel temeli ayrıntılarıyla dile getirilmiştir.[70] Onun çetrefil dilinin en bariz niteliklerinden biri de olağanüstü bir yaratıcılığın ürünü olan yeni sözcük bulma (neologizm) becerisidir. Bu kitabın ithaf kısmında alıntıladığımız dizesi bunun en çarpıcı örneklerinden biridir.[71] İlk dizede geçen ve komedya için bir takma ad gibi kullanılan *trygōidia*, anlaşılacağı üzere "tekelerin şarkısı" (*tragōn ōidē*) olarak açıklanan "tragedya"[72] (*tragōidia*) sözcüğünün parodisini yapmak üzere Aristophanes tarafından uydurulmuş bir sözcüktür. *Skholia*'da[73] aktarıldığı kadarıyla Aristophanes bu buluşuyla komedya oyuncularının yüzlerine sürdükleri "şarap tortu"suna (*tryks*) ya da yine aynı Yunanca sözcüğün ifade ettiği "komedya korolarının ödül olarak aldığı yeni şarap"a (*to tryga epathlon lambanein tous kōmōidous*) gönderme yapmaktadır. Sanırız bu sözcük Aristophanes'in dilinin özgünlüğüne ve çevirmenine çıkardığı güçlüklere –tabii aynı zamanda yaşattığı tatmine– açık bir örnek oluşturmaktadır.

---

69 Krş. sonnot 118.
70 Krş. Sommerstein, 1973, 140-154.
71 Ar. *Ach.* 500-501.
72 Krş. Gören, 2014a, 239-240.
73 Schol. ad Ar. *Ach.* 499-500.

Aristophanes'in çevirmenlere çoğunlukla çıkardığı bir zorluk olan müstehcenlik *Ploutos*'la karşılaştırıldığında bir nebze daha yoğun bir şekilde çeviri sürecimizde başlıca engellerden biri olarak karşımıza çıktı. Özellikle amiyane bir dil kullanmadan çevrilmesi hemen hemen imkânsız olan *binein*, *spondein*, *krouein* gibi fiillere Türkçe karşılık ararken,[74] farklı argo sözlüklerinin kayıt altına aldığı sokağın örtük diline ihtiyacımız oldu. Keza gerek kadın gerekse erkek cinsel organlarını ima eden, kimi zaman Yunancanın kendisinde de birer örtmece olan sözcükleri hemen her zaman örtük bir kar-

74 Aristophanes'in cinsellik bağlamında daha nazik bir uslup kullandığı kısımlarda *meignymi* (kavuşmak, birleşmek) ya da *euphranesthai* (zevklenmek) gibi fiiller kullandığına da rastlanır (Ar. *Av.* 698, *Lys.* 165, 591). Oysa *Kadın Mebuslar*'da cinsellikte belirgin bir sertliği ifade eden *spondein* gibi fiiller çok daha sık karşımıza çıkar (Ar. *Eccl.* 908: vurdurmak, 939: çakmak [*diaspondein*], 1016: tokmaklamak). *Spondein* "kuvvetli bir şekilde vurmayı" ya da "yere serecek kadar sarsmayı" ifade eder. Keza *krouein* ya da kimi zaman çok daha üzeri kapalı bir ima taşıyan *hypokrouein* fiili oldukça kaba bir çağrışım taşır ve zorla duhul etmeyi ifade eder (*krouein*: 990: vurmak, krş. Wheat, 1992, 167; *hypokrouein*: Ar. *Eccl.* 256: üzerine saldırmak, 588, 596: sözünü kesmek, 618: vurmak). Lafzi olarak "üzerine eğilmek" ya da "eğilmesini sağlayacak şekilde saldırmak" anlamına gelen *ereidein* fiili edilgin durumdaki kadının belden yukarısını bükerek eğilmeye zorlanmasını ima eder (Ar. *Eccl.* 616: domaltmak). *Binein* ise *bēta* (β) ve *kappa* (κ) harflerinin birbirinin yerine geçebilmesi ve elyazmalarında kolaylıkla karıştırılması düşünüldüğünde, *kinein* (hareket etmek) eşdeğer sayılabilir (Ar. *Eccl.* 228, 525, 706: düzülmek, 1090, 1099: düzmek; Henderson, 1991a[2], 151). Nitekim metnin başka kısımlarında *kinein* benzer anlamlarda kullanılmıştır (Ar. *Eccl.* 468, 470: düdüklemek). Bu da fazladan şiddet içermeyen ancak erkeğin kadına baskın olduğu cinsel ilişkiyi tarif etmek için kullanılır. Metinde cinselliğe gönderme yaptığı halde, yukarıda saydıklarımıza nazaran daha yumuşak bir ton taşıyan fiiller arasında *syneinai* (Ar. *Eccl.* 619: birlikte olmak) ya da *synkatakeimai* (Ar. *Eccl.* 614: birlikte olmak) sayılabilir. Öte yandan, tam anlamı karanlıkta olsa da, *dephein* fiili *LSJ* tarafından da paylaşıldığı üzere "istimna yapmak" (*masturbari*) vurgusunu taşır (Ar. *Eccl.* 709: *dephesthai* = kendini sıvazlamak). Bu sözcüklerin Türkçe argodaki karşılıkları ve bu karşılıkların amiyanelik düzeyi yüzünden, kimileyin söz konusu fiillerin karşılıkları konusunda bazı tereddütler yaşadık. Dolayısıyla fiilin bizim düşündüğümüz tam karşılığının yerine, uygun olan karşılığını kullanmak durumunda kaldık. Bu zorunlu tercihimizi okuyucunun anlayışla karşılayacağını umuyoruz.

şılıkla çevirdik.[75] Aktunç'un (2000²) elimizin altından ayırmadığımız çalışmasının yanı sıra Devellioğlu'nun *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük* (Devellioğlu, 1980⁶), Bilgölçe'nin *Kadın Argosu Sözlüğü* (Bingölçe, 2001), *Osmanlı Argosu Sözlüğü* (Bingölçe, 2011) gibi çalışmalar ilham kaynaklarımız oldu.

Belirli bir edebî usturupla ifade edilen ve *Kadın Mebuslar* bağlamında sıklıkla müstehcen gönderme taşıyan kimi kinayeleri başka bir dile aktarmak kimileyin imkânsız hale geldiğinde, buralardaki tercihlerimizi sonnotlarda açıkladık.[76] Keza Aristophanes'in dizelerindeki –Ahlatoğlu (*Akhradousios*) istisnası dışında– bazı adlar aracılığıyla yapılan şakaları (örneğin Phromisios,[77] Anaphlystios,[78] Prokourystes[79] gibi) o adı Türkçe bir adla çevirerek anlaşılır kılmak yerine, adı olduğu gibi bırakarak Yer ve Kişi Adları Sözlüğü'ndeki ilgili maddede açıkladık.

---

75 Sanskritçedeki *pásas*'nın eşdeğeri (Beekes, 2010, 1173) olan *peos* (Ar. *Eccl.* 620: maslahat), lafzi anlamı "dübel," askılık olarak kullanılan "ağaç çivi" ya da sınır belirtmede kullanılan "kazık" anlamındaki *pattalos* (Ar. *Eccl.* 1020: malafat), aslında "dişi domuz yavrusu" anlamına gelen *khoiros* (Ar. *Eccl.* 724: şeftali) sözcükleri için daha yaygın bilinen amiyane karşılıklarını kullanmayı tercih etmedik. Keza lafzi anlamı "elma" ya da buna benzer ağaçta yetişen bir meyve olan ve kadın memesine gönderme yapan *mēlon*'u metaforik anlamını koruyarak çevirdik (Ar. *Eccl.* 903: ayva; krş. *Lys.* 155). Yine Aristophanes'in pişmiş topraktan "çanak" (*tryblion*) metaforunu olduğu gibi koruduk ve açıklamasını sonnotta yaptık (bkz. sonnot 46). Keza sıklıkla kullanılan ve kimileyin kabızdan ızdırap çeken Blepyros'un *anus*'unu (bkz. sonnot 55), kimi zaman da farklı kadınların cinsel organlarını kasteden "kapı" (*thyra*) metaforunu da olduğu gibi bırakıp sonnotlarda açıklamayı yeğledik (bkz. sonnot 76, 94). Ancak metaforik bir göndermesi olduğundan kuşku duyulmasa da kesin anlamı kestirilemeyen *trēma*'yı (Ar. *Eccl.* 906: ferc) ima ettiğini düşündüğümüz şey doğrultusunda karşılamaktan geri durmadık; öte yandan bağlama daha uygun olduğundan *trypēma*'yı lafzi anlamıyla (Ar. *Eccl.* 624: delik) bıraktık. Doğrudan *kasaureion*'la (genelev) etimolojik bağı olan *kasalbas* sözcüğüne söz konusu hakaretin içeriğini hesaba katarak bir karşılık (Ar. *Eccl.* 1106: sürtük) vermeyi uygun bulduk.

76 Krş. sonnot 107.

77 Ar. *Eccl.* 97.

78 Ar. *Eccl.* 979.

79 Ar. *Eccl.* 1021.

Aristophanes'in komedyalarının tam anlamıyla standart kabul edilen eleştirel basımlara sahip olmadığını hesaba katarak, çeviri için birden fazla eleştirel basımdan yararlandık. Ancak metnin temel çatısı için Ussher'ın (1973) Oxford Clarendon Press için hazırladığı basımdaki metni esas aldık. Satır numaralarında eleştirel basımlarda aynı dizeleri tespit etmek için başvurulan tekrar yazımlar yerine, 5, 10, 15 olarak ilerleyen bir sistemi tercih ettik. Ancak bu satır numaralarını satırın başını belirtmek üzere kullandık ve sayfa düzenine göre bazı satırları bölerek yazdık. Oyunun rejisini belirleyen antik *didaskalia*'ya (koro yöneticisi olan *didaskalos*'un talimatları) ulaşamasak da, metinden hareketle Henderson'ın (2010²) kaleme aldığı tiyatro terminolojisinde *didaskali* olarak bilinen yönergelerden bazılarını uyarlayarak kurguyu daha anlaşılır kılması amacıyla metne eklemeyi uygun bulduk. Öte yandan, bu yönergelerin kimileri okuyucuyu oyunun sahnelenişi konusunda aşırı yönlendirdiğinden onları ihmal ederek açıklamalara eklemedik.

Tam olarak "meclis üyeliği yapan kadınlar" anlamına gelen *Ekklēsiazousai* başlığı her ne kadar *ekklēziazein* fiilinin şimdiki zaman sıfat fiili çoğul dişil (*praesens participium femininum pluralis*) biçimi olarak Yunancanın dilbilgisi kurallarına göre yanlış olmasa da, kültürel olarak Klasik Atina'da meclis üyelerinin sadece erkek yurttaşlardan oluşması nedeniyle Aristophanes'in muzip bir uydurmasıdır. Bu başlığı yine yadırgatıcı bir ton taşıması için daha sık karşılaşılan *Kadınlar Meclisi* yerine *Kadın Mebuslar* olarak karşıladık.

Harf çevirisi, Eski Yunanca metnin geleneksel [Desiderius Erasmus'un (1528) yayımladığı *De Recta Latini Graecique Sermonis Pronunciatione* başlıklı makalesinden bu yana gelen] sesletimini esas alarak,[80] anadili Türkçe olan

80 Eski Yunancanın sesletimi konusunda Erasmus'un yaklaşımını destekleyen antik kaynaklara dayanan deliller ve karşı görüşlerin kısa bir tarihçesi için bkz. Woodward, 1934, 105-112 ve konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. Allen, 1968.

okuyucuya uygun olacak biçimde yapıldı. Bu nedenle harf çevirisinde "ι" (*iota*) harfinin büyük yazılışını noktalı değil, noktasız "I" olarak karşıladık.

Yer ve Kişi Adları Sözlüğü'nde oyunun anlaşılmasına yardımcı olmak için, Aristophanes'in metninde geçen yer ve kişilerin tarihsel, mitolojik ve dramatik kimliğini açıklayan bir sözlük hazırladık. Açıklamaların sonunda köşeli ayraç içindeki numaralar o adın *Kadın Mebuslar*'ın hangi satırında geçtiğini belirtmektedir.

Teşekkürler

Daima filolojik bir titizlikle, ancak yine de oldukça zevk alarak, eğlenerek yaptığımız Aristophanes çevirilerinin okuyucuyla buluşmasında desteği için dostumuz Derya Önder'e, önerileriyle katkılarından dolayı editörümüz Koray Karasulu'ya, tüm çalışanları nezdinde antik edebiyatın Türkçedeki görünürlüğünü destekleyen Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na ve son olarak her şeye rağmen gülümsemekten vazgeçmeyen herkese candan teşekkürlerimizi sunarız.

Aralık 2018, İstanbul
Erman Gören – Eser Yavuz

Kişiler

PRAKSAGORA	Atinalı Bir Kadın
BİRİNCİ KADIN	
İKİNCİ KADIN	
BLEPYROS	Praksagora'nın Kocası
BİR ADAM	Blepyros'un Komşusu
KHREMES	Yaşlı Bir Atina Yurttaşı
TELLAL	Erkek Tellal Yerine Geçen Kadın Tellal
GENÇ KIZ	Atinalı Bir Kız
DELİKANLI (EPIGENES)	Genç Kızın Âşığı
BİRİNCİ YAŞLI KADIN	
İKİNCİ YAŞLI KADIN	
ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN	
KÖLE	Praksagora'nın Kadın Kölesi
KOROBAŞI[81]	
KORO	Atinalı Kadınlar Korosu

81 Elyazmalarında ve eleştirel basımlarda karakterler listesi içinde Koro'dan ayrı bir Korobaşı olmamasına rağmen, Koro'nun konuştuğu bölümlerde birinci tekil şahıstaki ifadeler içeren replikler yer almaktadır. Bu replikleri Koro adına Korobaşı dillendirdiğinden Korobaşı'nı ayrı bir karakter olarak listeledik (krş. Henderson, 1991a[2], 105).

(Şafaktan hemen önce Atina'da bir sokak. Sakalsız, beyaz bir kadın maskesi takmış, erkek kıyafetleri giymiş genç bir oyuncu elinde bir lamba, diğerinde bir değnekle sahnenin üç kapısının birinden girer. Kadın sesiyle lambasına hitap etmeye başlar.)

PRAKSAGORA[1]

Ey çömlekten fenerimin ışıltılı feri
parlak bir fikirle icat edilmiş en şirin şey –
hem nesebini, hem de nasibini ifşa edeceğiz senin;
çömlekçinin vızır vızır tekerinde döndürüldüğünden
burun deliklerinden çıkar parlak onuru güneşin –
(Lambayı sallar.)
haydi yolla alevin kararlaştırılmış işaretlerini!
Yalnızca sana gösteririz beklendiği gibi,
denerken biz Aphrodite'ye özgü hareketleri[2]
durursun yatak odalarımızda yanı başımızda;
eğilmiş bedenlerimizin şahidisin,
odadaki hiçbir şey gözünden kaçmaz.
Yalnız sen aydınlatırsın apış aralarımızın saklı yerlerini
üterken serpilen kıllarımızı;
destekçimizsin zaten çaktırmadan açarken[3] bile
meyvelerle ve Bakkhos suyuyla[4] dolu kilerin kapısını;
suç ortağım olarak sonra komşulara tek kelime etmezsin.
Sen de dâhil olacaksın Skira'daki dostlarımla

kararlaştırılan şimdiki planlarımıza.
Ama gelmesi gereken kadınların hiçbiri ortalıkta yok.
Şafak da sökmek üzere, meclis
çabucak insanla dolacak.[5] Biz kadın-yoldaşlar[6] ise
hatırlayacağınız gibi Phyromakhos'un önceden söylediği
yerimizi kapmalı, fark edilmeden
yerleştirmeliyiz kıçlarımızı.[7]

(*Dolanmaya başlar.*)

Ne alıkoyuyor onları acaba? Getirmeleri söylenen
takma sakallarını mı bulamamışlar?
Yoksa yakalanmadan kocalarının kıyafetlerini
çalmak mı zor geldi?

(*Kadın giysileri giymiş, ellerinde lambalar, erkek kıyafetleri ve takma sakallarıyla birlikte oyuncular parados'tan orkhēstra'ya[8] girer. Peşinde benzer şekilde giyinmiş birkaç oyuncu daha vardır.*)

İşte şurada yaklaşan bir fener görüyorum.
Geri çekilip saklanayım bari,
gelen adamın tekidir neme lazım.

(*Kapı eşiğine geri çekilir; giren kadınlar orkhēstra'da toplanırken içlerinden biri öne çıkar.*)

BİRİNCİ KADIN

(*Yanındakilere.*)

Yürüyün bakalım! Tellalımız[9]
biz buraya gelirken tam iki kez öttü.

PRAKSAGORA

(*Saklandığı yerden çıkar, yeni gelenlere.*)

Ben de tüm gece gözümü kırpmadan bekledim sizleri.
Durun kapısını tıklatıp şu komşuya da sesleneyim.
Kocası fark etmemeli çünkü.

(*Kapıyı tıklatır.*)

İKİNCİ KADIN

(*Erkek kıyafetleriyle evinden çıkarak.*)

Duydum seni
parmak tıkırtılarını, sandaletlerimi bağlarken;

uyumuyordum zira. Pek sevgili kocam,
beraber yaşadığım bu adam Salamislidir,[10]
bütün gece tuttu[11] beni yatakta,
anca alabildim onun bu kıyafetlerini.

(İkinci Kadın evinden bir kürsü ve üç iskemle çıkarıp Praksagora'yla beraber sahneye yerleştirir. Bu arada birkaç kadın daha orkhēstra'ya giriş yapmaktadır.)

PRAKSAGORA[12]

Kleinarete ve Sostrate'nin geldiğini görüyorum.
Ve işte Philainete.

BİRİNCİ KADIN

Acele etseniz ya! Glyke en son gelen
üç *khous* şarap ve bir *khoiniks*[13] nohut
ödeyecek diye yemin etti.

İKİNCİ KADIN

Smikythion'un karısı Melistikhe'yi görüyor musun
nasıl da koşuşturuyor ayağında terlikleriyle?

BİRİNCİ KADIN

Kocasının yanından kolayca sıvışan
bir tek o var galiba.

İKİNCİ KADIN

Sağ elinde lambayla tavernacının karısı
Geusistrate'yi görüyor musun?

BİRİNCİ KADIN

Philodoretos'un karısını, Khairetades'in karısını,
buraya gelen daha birçok başka kadın görüyorum;
kentte işe yarar kim varsa hepsini.

KOROBAŞI

(Praksagora'ya.)

Ne çileliydi be yavrum, savuşup buraya varmak.
Akşam midesini hamsiyle doldurunca
bütün gece aksırıp durdu benim herif.

PRAKSAGORA

Gel otur öyleyse.

(Otururlar.)

Madem toplandık
teftiş edeyim sizi bakalım
Skira'da kararlaştırılan hususları hallettiniz mi diye.

BİRİNCİ KADIN

Ben hallettim. Öncelikle çalılıktan daha sık
koltuk altlarım artık,[14] tıpkı anlaştığımız gibi.
Sonra kocam ne zaman çarşıya gitse
bütün vücudumu yağlayıp, esmerleşeyim diye
güneş altında gün boyu dikildim.[15]

İKİNCİ KADIN

Ben de öyle! İlk iş usturayı attım evden
baştan ayağa kıllanayım da
kadına benzer halim kalmasın diye.

PRAKSAGORA

Sakalınız var mı peki, bir dahaki buluşmada
hepimizin yanında olsun dediğimiz hani?
(*Sahnedeki kadınlar takma sakallarını ortaya çıkarırlar.*)

BİRİNCİ KADIN

Hekate'ye yeminle, bu güzel şey benim yanımda işte!

İKİNCİ KADIN

Benimki de! Epikrates'inki kadar fiyakalı değil tabii.

PRAKSAGORA

(*Koro'ya.*)
Peki ya siz ne dersiniz?

BİRİNCİ KADIN

Evet diyorlar. Başlarıyla onaylıyorlar baksana.

PRAKSAGORA

Pekâlâ diğer hallettiğiniz hususları da görüyorum.
Lakonia kunduralarınız,[16] değnekleriniz ve
erkek kıyafetleriniz üzerinizde işte; tıpkı sözleştiğimiz gibi.

BİRİNCİ KADIN

(*Kocaman bir sopa çıkararak.*)
Ben de şu Lamios sopasını[17] alıverdim gizlice
o mışıl mışıl uyurken.

İKİNCİ KADIN

Bu onu osurtan sopa galiba.[18]

PRAKSAGORA

Zeus Soter'e yeminle,
geçirdin mi sırtına her şeyi görenin[19] keçi derisi abasını
tam infaz memurunu yemleyecek bir adam olurdun.
Ama haydi biz de sıradakini halledelim
henüz yıldızlar gökteyken;
girmeye hazırlandığımız meclis
şafakla yerini alacak.

BİRİNCİ KADIN

Zeus'a yeminle öyle. *Prytanis*'lerin[20] karşısındaki
taşın[21] dibini kapman gerek.

İKİNCİ KADIN

(*Örgü sepetini getirerek.*)
Zeus adına, ben de bunu getirdim,
meclis sıraları dolarken orada örüveririm.

PRAKSAGORA

Sıralar dolarken mi? Pespaye seni!

İKİNCİ KADIN

Evet, Artemis'e yeminle. Ne var,
örerken kulak veremez miyim yani?
Çocuklarım çıplak mı kalsın?

PRAKSAGORA

Yuh, bir de örgü öreceksin yani, oturanlara
açık etmemen gerekirken vücudunun hiçbir yerini.
Öyle ya, olur da ahaliyle dolup taşarsa,
adım atarken[22] birimizin elbisesi sıyrılıp
Phormisios'çuğu[23] görünmesin diye tetikte olmalıyız.
Önlerde otursak da
elbiselerimizi toplayıp dikkat çekmeyelim.
Bir kere takacağımız sakalları sarkıttık mı
kim erkek sanmaz ki bizi görünce?
Agyrrhios da çaktırmadan Pronomos'un sakalını takardı.

O kadındı yoksa önceden.
Şimdiyse bir bakın, kentte büyük işler beceriyor.
İşte bu yüzden, yaklaşan güne yeminle,
karartalım gözümüzü böyle gözükara işler için;
olur da bir şekilde yönetimi ele geçirebilirsek
kenti ihya edebiliriz.
Zira artık ne kürek çekeriz, ne de yelken açarız.[24]

BİRİNCİ KADIN

Dişi-fikirli kadınlardan bir cemaat[25]
nasıl halka nutuk çekebilir ki?

PRAKSAGORA

Pekâlâ da yapar.
Hem zaten kendine vurduran delikanlıların çoğunun[26]
konuşmada pek usta olduğunu söylerler.
Bu şans eseri durum, bizde doğuştan var zaten.

BİRİNCİ KADIN

Bilemiyorum[27] ama tecrübesizlik başa bela.

PRAKSAGORA

Bu yüzden burada toplandık ya;
orada söylememiz gerekenleri önceden çalışmayalım mı?
Sallanmadan takıver çenene sakalını,
(*Öteki kadınlara.*)
diğerleri de mümkün mertebe çene çalmaya çalışsın.

BİRİNCİ KADIN

Aramızda çene çalmasını bilmeyen mi var ayol?

PRAKSAGORA

Haydi sen de tak, hemencecik adam oluver.
Ben de çelenkleri ördükten sonra takacağım
sizlerle birlikte, uygun gördüğümü söyleyeceğim.
(*Kadınlar sakallarını takar.*)

İKİNCİ KADIN

Gel şöyle tatlılar tatlısı Praksagora'm, süzeyim seni şöyle
vah garibim, amma da gülünç gözüküyorsun.

PRAKSAGORA

Nasıl gülünç?

İKİNCİ KADIN
Sanki biri kızarmış kalamara
sakal bağlamış.
PRAKSAGORA
(*Kürsüye çıkarak tellal gibi konuşmaya başlar.*)
Baş-arındırıcı,[28] kurbanlık kediyi döndürüver çevrede.
Önlere doğru ilerleyin. Ariphrades çene çalmayı kes.
Geç otur. Kim konuşma yapmak ister?[29]
BİRİNCİ KADIN
Ben!
PRAKSAGORA
(*Çelengi takdim ederek.*)
Çelengi koy başına öyleyse; bahtın açık olsun!
BİRİNCİ KADIN
(*Çelengi takar.*)
İşte!
PRAKSAGORA
Buyur konuş öyleyse.
BİRİNCİ KADIN
İyi de içmeden mi konuşayım?
PRAKSAGORA
Haydi!
BİRİNCİ KADIN
Bu çelengi ne diye taktım madem şekerim?[30]
PRAKSAGORA
Yıkıl şuradan! Orada da aynısını yaparsın sen bize!
BİRİNCİ KADIN
(*Şaşırır.*)
Ne yani mecliste içmiyorlar mı?
PRAKSAGORA
Bak sen içiyorlar mıymış?
BİRİNCİ KADIN
Artemis aşkına, hem de en hasından.[31]
Meğer bu yüzden bunların kararları

her ne kadar kafa patlatarak yapmışlarsa da
sarhoşların delilikleri gibiymiş.
Zeus'a yeminle, sunağa da döküyorlar.[32]
Yoksa şarapları olmasa
kimin hayrına bu kadar dua ederler?
Serkeşler gibi birbirlerine sövüp sayarlar.
Bekçiler[33] de arıza çıkaranı dışarı atıverir.

PRAKSAGORA

Sen yürü git otur yerine. Beş para etmezin tekisin!

BİRİNCİ KADIN

(*Yerine dönerken.*)

Zeus'a yeminle, ben sakal takmasam daha iyiydi sanırım.
Susuzluktan kavrulacağım yoksa.

PRAKSAGORA

(*Oturanlara.*)

Var mı başka konuşmak isteyen?

İKİNCİ KADIN

(*Ayağa fırlayarak.*)

Ben!

PRAKSAGORA

(*Kadını öne çıkarıp başka bir çelenk uzatır.*)

Gel de çelengi tak öyleyse. İşimiz devam ediyor.
Bak şimdi adamlar gibi

(*Konuşmacı pozları takınır.*)

bu şekilde asana yaslanıp yerli yerinde konuşacaksın.

İKİNCİ KADIN

Keşke fevkalade öğüt vermeye alışık başka biri
kalksaydı da ben de sessizce otursaydım.
Ama meyhanelerdeki depoların[34]
suyla doldurulmasına artık müsaade etmeyeceğim.
İki tanrıçaya yeminle,[35] hiç olacak iş değil bence!

PRAKSAGORA

İki tanrıçaya yeminle mi?
A be kaz kafalı, aklın nerede senin?

İKİNCİ KADIN
Niye ki? Sana içeyim mi dedim?
PRAKSAGORA
Zeus adına hayır. Ama bir adam olduğun halde,
iki tanrıçaya yemin ettin.
Yoksa diğer söylediklerin gayet ustacaydı.
İKİNCİ KADIN
O zaman, Apollon'a yeminle!
PRAKSAGORA
Bitir şunu öyleyse!
Bu iş tam olarak becerilmedikçe
meclise adımımı atmam.
İKİNCİ KADIN
(*Çelengi yeniden kapar.*)
Çelengi ver. Ben baştan konuşacağım.
Artık iyice alıştım bence.
Bana öyle geliyor ki, ey burada oturmuş kadınlar...
PRAKSAGORA
Adamlara yine kadınlar mı diyorsun münasebetsiz?
İKİNCİ KADIN
(*Seyirciyi işaret ederek.*)
Şuradaki Epigonos yüzünden.[36] Oraya gözüm takılınca
kadınlara konuştuğumu sandım.
PRAKSAGORA
(*Yerini göstererek.*)
Sen de defol! Geç otur yerine!
(*Oturan kadınlara.*)
Galiba şu çelengi almalı, sizler adına
kendim konuşmalıyım.
(*Kürsüye geçer.*)
Tanrılara dualar ediyorum
planlarımızı tamamına erdirsin diye. Benim de
sizler kadar bu memlekette hakkım var. Ama usandım
artık kentin bütün bu zahmetli işlerinden.

Görüyorum zira rezil önderlerin[37] onu hep istismar ettiğini.
Kazara bir gün iyi olsa bile bu kişi, on gün beter oluverir.
Başkasına dönünce, bu sefer
o da daha feci şeyler yapar durur.
Zordur siz müşkülpesent beylerin aklına girmek;
sizi sevmeye can atanlardan korkar,
buna hiç niyeti olmayanlara da her defasında
kul köle olursunuz.
Oysa önceden hiç mi hiç meclis kurmaz,
Agyrrhios'u namussuz bellerdik.
Şimdiyse alıştık bir kere,
para alan adam bunu yere göğe sığdıramazken,
almayan adamsa mecliste maaş peşine düşenlerin
ölüme müstahak olduğunu söylüyor.

BİRİNCİ KADIN

Aphrodite aşkına, ne yaman konuşuyorsun.

PRAKSAGORA

Ahmak, Aphrodite'ye mi yemin ettin?
Mecliste de edersen,
pek zarif olur doğrusu yaptığın!

BİRİNCİ KADIN

Ama etmem ki.

PRAKSAGORA

Ağzını alıştırma o zaman!

(*Konuşmasına devam eder.*)

Yine müttefikliği ele alırsak,
müttefiğimiz olmazsa, kentin yıkılacağını söylerlerdi.
Sonunda olunca da küplere bindiler.
Buna ikna eden hatiplerden biri
tası tarağı toplamadan dosdoğru kaçıp gitti.[38]
Diyelim ki geminin suya indirilmesi gerekli,
gariban adam onaylar,
zengin, bir de çiftçilerse onaylamaz.[39]
Korinthoslulara uyuz olurdunuz, oradakiler de size.

Şimdiyse iyiler, artık siz de onlar için iyi olmalısınız.
Hargeios cahilin teki, Hieronymos ise aklı başında.
Kurtuluş[40] kapıda göründü görünmesine ama
Thrasyboulos onu seçmediniz diye kudurur.

BİRİNCİ KADIN

Ne cevval adam!

PRAKSAGORA

Şimdi güzel iltifat ettin işte.
(*Devam eder.*)
Sensin bunların sorumlusu ey ahali!
Zira halkın parasını maaş diye alıp
her biriniz şahsi kazancına dikiyor gözünü.
Kamu işi de bu arada Aisimos gibi
tepetaklak yuvarlanır durur.
Yine de, bana kulak verirseniz kurtulursunuz.
Ben derim ki kentimizi kadınlara teslim etmeliyiz.
Evde onları hem müdür, hem kâhya diye kullanıyoruz.

BİRİNCİ KADIN

Helal be! Helal! Zeus'a yeminle helal!

İKİNCİ KADIN

Konuş be yiğidim, konuş!

PRAKSAGORA

Hem mizaç olarak da bizden üstün olduklarını
göstereceğim size. Her şeyden evvel, tekmili birden
yünlerini kadim geleneklere göre
sıcak suda boyarlar.[41] Başka türlüsünü deneyeni
göremezsin. Bu doğru düzgün anlaşılsa,
yeni yeni başka işlerle oyalanılmasa
Atinalıların kenti kurtulmaz mıydı?
Onlar oturdukları yerde kızartma yaparlar, tıpkı eskisi gibi.
Şeyleri başlarının üstünde taşırlar,[42] tıpkı eskisi gibi.
Thesmophoria'yı sürdürürler, tıpkı eskisi gibi.
Kek pişirirler, tıpkı eskisi gibi.
Kocalarının başının etini yerler, tıpkı eskisi gibi.

Kırıklarını[43] eve alırlar, tıpkı eskisi gibi.
Kendilerine süslü püslü şeyler alırlar, tıpkı eskisi gibi.
Şaraplarını katıksız severler, tıpkı eskisi gibi.
Düzülmekten[44] zevk alırlar, tıpkı eskisi gibi.
O yüzden ey yiğitler kenti onlara teslim ettikten sonra yapacaklarına dair
ne çene çalalım, ne de kafa patlatalım.
Öylece bırakalım yönetsinler, yalnız şuna dikkat edelim:
Her şeyden evvel anne olduklarından
askerlerimizi korumaya can atacaklardır.
Hem kim çocuklu bir kadından daha çabuk
onlara kumanya yollayabilir?
Para bulmada da bir kadından cingözü yoktur.
Ayrıca yönetirken hiç aldanmayacaktır.
Zira kendileri aldatmaya alışıktır.
Diğer işleriniyse söylemiyorum bile.
Eğer bana itimat ederseniz
mutlu mesut bir hayat süreceksiniz.

BİRİNCİ KADIN

Praksagora tatlım ne yerinde ne ustalıkla konuştun öyle!
Nereden öğrendin böyle güzel konuşmasını namussuz?

PRAKSAGORA

Sürgün zamanı kocamla birlikte Pnyks'te kalmıştım.
Orada hatiplerden dinleye dinleye belledim.

BİRİNCİ KADIN

Aklındakileri gerçekleştireceksen
biz, buradaki kadınlar seni kendimize komutan seçiyoruz.
Ama Kephalos sövüp sayıp sana karşı çıkarsa
mecliste nasıl karşılık[45] vereceksin ona?

PRAKSAGORA

Oynatmışsın sen diyeceğim.

BİRİNCİ KADIN

İyi de bunu herkes biliyor!

PRAKSAGORA

Zırdeli derim bir de.

BİRİNCİ KADIN
Bunu da biliyorlar!
PRAKSAGORA
Berbat çanaklar yaptığını, kente gelinceyse
işini pek âlâ becerdiğini söylerim.[46]
BİRİNCİ KADIN
Peki kızarık gözlü Neokleides aşağılarsa seni?
PRAKSAGORA
Ben de ona köpeğin kıçına bak derim.[47]
BİRİNCİ KADIN
Ya üstüne saldırırsa?[48]
PRAKSAGORA
O kadar acemi değilim, çok vurursa
ben de veririm karşılığını.[49]
BİRİNCİ KADIN
Olur da bekçiler götürürlerse seni
ne yapacaksın o zaman? Bir tek buna tedbir almadık.
PRAKSAGORA
(Bir güreşçi edasıyla.)
Bak nasıl dirsekliyorum,
böylece asla belimden yakalanmam.
KORO
Biz de seni yukarı kaldırırlarsa bırakmalarını emredeceğiz.
BİRİNCİ KADIN
İyice düşünüp taşınmış olduk bunları.
Ama düşünmediğimiz bir şey var;
oylamada ellerimizi kaldırmayı[50] nasıl aklımızda tutacağız?
Bacaklarımızı kaldırmaya alışmışız çünkü.
PRAKSAGORA
Zor iş.
(Göstererek.)
Yine de kolumuzu sıyırarak
el kaldırmamız gerekli.
(Kadınlar da aynısını yapar.)

Haydi şimdi tuniklerinizi çekin yukarı;
giyin Lakonia kunduralarınızı çarçabuk,
meclise ya da dışarıya çıkarken gözlediğiniz kocalarınız
her seferinde nasıl yapıyorsa öyle.
Bunları gereğince bitirdikten sonra
sakallarınızı bağlayın. Sıkıca bağlayınca
kocalarınızdan çaldığınız üstlükleri geçiriverin üstünüze,
sonra da asalarınıza tutunarak,
kocamış bir adam gibi bir de şarkı tutturun
varın gidin köylüleri taklit ederek.

KORO

(*Kılık değiştirdikten sonra.*)
Ne de güzel dedin!

BİRİNCİ KADIN

Biz onlardan önce gidiyoruz.
Bence köyden gelen diğer kadınlar
dosdoğru Pnyks'e gidecekler.

PRAKSAGORA

Acele edin madem, âdettir orada:
Seher vakti Pnyks'e varamayanlar
tek bir toplu iğne alamadan gerisingeri dönerler.

(*Praksagora, Birinci Kadın ve İkinci Kadın çıkarlar; erkek kılığındaki kadınlar orkhēstra'da koro oluştururlar.*)

Parados

KOROBAŞI

Haydi yiğitler öne çıkma zamanı bizim için. Bunu
sürekli hatırlayarak konuşmamız gerek,
asla aklımızdan çıkmaz böylece. Zira az değil tehlike,
karanlıkta yakalanırsak böyle muazzam bir işe kalkışırken.
Haydi yiğitler yürüyelim meclise!
Thesmothetēs'ler[51] tehdit etmişti

her kim alacakaranlıktan çok önce
toz toprak içinde
sarımsak turşusuyla idare edip
çakı gibi gelmezse
üç *obolos*[52] alamayacak diye.
Aman Kharitimides,
Smikythos ve Drakes,
acele edin,
kendinize mukayyet olun;
tınlatmanız gerekenlerin dışında
hiçbir yanlış perde basmayın.
Sonra aldık mı biletlerimizi[53]
bir arada oturur, kaldırırız ellerimizi
ne ileri sürerse hemşirelerimiz –
aman ne diyorum ben? Ahbaplarımız
demem gerekirdi.
(*Koro'nun yarısı çıkar.*)
Şehirden gelenleri gör bak nasıl püskürteceğiz
eskiden olduğunun aksine;
bir kimseye geldiği için
yalnızca bir *obolos* verildiği dönemde
oturup çelenkçilerde çene çalarlardı.
Şimdiyse başa bela oldular.
Oysa o asaletli Myronides baştayken
kimse cüret edemezdi kenti
çekip çevirmek için para almaya.
Onun yerine herkes
heybesinde içkisi
ekmeği, iki baş soğanı,
üç zeytiniyle gelirdi.
Şimdi ne zaman kamu işi halletseler
üç *obolos* alma peşindeler
tıpkı kil taşıyanlar gibi.[54]

(Koro'nun geri kalanı da çıkar. Daha önce Praksagora'nın girdiği kapıdan, kadın geceliği ve ayakkabılarıyla donanmış yaşlı bir adam girer.)

BLEPYROS

Neyin nesi bu? Benim karı nereye kayboldu?
Şafak söktü sökecek, görünmüyor ortalıkta.
Epeydir sıçamadan öylece yatıyordum
karanlıkta giysilerimi, terliklerimi bulmaya çalışıp.
Etrafı yoklayıp bulamazken,
bokum da dayandı kapıya.[55]
Karımın feracesini kuşanıp
şu Pers terliklerini geçiriverdim ayaklarıma.

(Etrafına bakınır; öne, orkhēstra'ya ilerler.)

Ama açık alanda nereye sıçar ki bir insan çaktırmadan?
Yoksa geceleyin her yer münasip midir?
Bu saatte de kimse görmez ya beni sıçarken.
Aman ne ahmak adamım ben, ihtiyar başımla
aldım genç karıyı, hak ettim kırbaçlanmayı.
Hayırlı bir şey yapmaya çıkmamıştır ki evden.
Ne olursa olsun şu an sıçmam lazım.

(Blepyros eğilip gürültülü bir şekilde yellenmeye başlar. Bu sırada başka bir yaşlı adam elinde lambasıyla İkinci Kadın'ın penceresinde beliriverir.)

ADAM

Kim o? Komşum Blepyros değil herhalde?

BLEPYROS

Zeus'a yeminle ta kendisi!

ADAM

Söyle bana, sendeki bu sarılık da nedir böyle?
Kinesias üzerine mi pisledi yoksa?

BLEPYROS

Hayır, karımın safran rengi feracesine
sarınarak çıktım dışarı.

ADAM

Senin kıyafetin nerede peki?

BLEPYROS
Anlamadım gitti.
Döşeklerin arasında aradım durdum bulamadım.
ADAM
Karına sormadın mı söyleseydi sana?
BLEPYROS
Zeus aşkına, evde yok ki sorayım.
Benim haberim olmadan çıkmış evden.
Bir hoppalık yapmasından korkuyorum.
ADAM
Poseidon'a yeminle, aynı dert
benim de başımda. Bizimkisi de
benim hep giydiğim kıyafetimi alıp gitmiş.
Bir bu değil tabii sinirimi bozan, pabuçlarımı da almış.
O yüzden hiçbir yerde bulamadım.
BLEPYROS
Haydaa, Dionysos aşkına! Ben de benim
Lakonia kunduralarımı bulamadım. Ama hacetim gelince,
karımın takunyalarını[56] ayağıma geçirip fırladım aceleyle
yorganları batırmayayım diye. Pırıl pırıldı çünkü.
Ne olabilir ki?
Acaba arkadaşlarından biri kahvaltıya mı çağırdı?
ADAM
Bence öyledir. Bildiğim kadarıyla hiç de fettan değil kendisi.
Yıl boku sıçıyorsun sen galiba!
Meclise gitmem gerek benim,
tabii kıyafetimi bulabilirsem, bir tanecikti zaten.
BLEPYROS
Sıçmam biter bitmez benim de gelmem gerek!
Ama şimdi ahlatın biri kabız etti beni.
ADAM
(*İçeri doğru çekilirken.*)
Thrasyboulos da Lakonialılara öyle demedi mi?

BLEPYROS

Dionysos aşkına, amma tıkadı beni böyle.
Ne yapacağım ben? Canımı sıkan da bir bu değil ki;
ne zaman yemek yesem,
bokum eninde sonunda oraya gidecek.
O Ahlatoğlu[57] denen adam var ya
şimdilerde kıçıma tıpa sanki.
Kim çağıracak bana bir hekim?
Hem kim dübür sanatında ustadır acaba?
Amynon bilir mi ki? Ama geri çevirir herhalde.
Her hâlükârda biri çağırsın Antisthenes'i.
Mevzubahis ıkınmaysa bu adam
bir kıçın sıçma isteğini iyi bilir.
Ah muhterem Eileithyia, gösterme beni
patlamış ya da kabız olmuş vaziyette,
komik bir bokçanağı olmayayım sonunda.[58]

(*Khremes girer.*)

KHREMES

(*Blepyros'u görür.*)

Aman napıyorsun sen? Sıçıyor musun yoksa?

BLEPYROS

(*Alelacele doğrularak.*)

Kim, ben mi?
Yok Zeus aşkına o kadar değil, kalkıyorum şimdi.

KHREMES

Karının kıyafetlerine mi sarındın?

BLEPYROS

Evde karanlıkta elime ne geçtiyse işte.
Sahi, sen nereden geliyorsun?

KHREMES

Meclisten.

BLEPYROS

Şimdiden dağıldı mı yani?

KHREMES
Zeus adına, öyle oldu, aslında tan vakti.
Etrafa fışkırtılınca kızıl aşıboyası, pek aziz Zeus,
ne çok kahkaha aldı.
BLEPYROS
Üç *obolos* aldın mı peki?
KHREMES
Almam lazımdı aslında!
Ama bu kez geç kaldım; o yüzden rezil oldum.
BLEPYROS
Zeus aşkına, pazar heybenden başka
hiçbir şey alamadın mı? İyi de niye?
KHREMES
Bir yığın adam vardı. Öyle ki
hiç gelmemiştir Pnyks'e bile o kadarı.
Bakınca şöyle bir, adamları sayacılara benzettik biz.[59]
Zira meclis silme beyaza bürünmüş[60] bir seyirlikti.
İşte bundan geri kalan bir dünya insan avuçlarını yaladı.
BLEPYROS
Şimdi gitsem hiçbir şey alamaz mıyım yani?
KHREMES
Nereden? Zeus'a yeminle, horoz
daha ikinciye öttüğünde bile gitseydin alamazdın!
BLEPYROS
Vah zavallı ben!
(*Bir tragedyadaymış gibi.*)
Ah ağıtlar yak Antilokhos,
üç *obolos*'tan ziyade kanlı canlı bana;
her şeyim yitti benim![61] İyi de böylesine erkenden
neden bu kadar kalabalık toplanmış?
KHREMES
Bundan başka, *prytanis*'lerce
kentin kurtuluşu konusu gündeme alınmasın mı?
Önce kızarık gözlü Neokleides

süne süne çıktı konuşmaya.[62]
O zaman millet nasıl bağrıştı bir görsen:
"Ayıp değil mi daha kendi gözkapaklarına
mukayyet olamayan bu adamın
mesele kurtuluş olunca ahkâm kesmesi?"
O da etrafına bakınıp bağırarak
"Ne yapayım peki?" dedi.

BLEPYROS

Ben orada olsaydım,
"Sarımsağı incir sütüyle birlikte döv, buna
Lakonia sütleğeni katıp
yatmadan evvel gözkapaklarına sür," derdim.

KHREMES

Ondan sonra pek-işbilir Euaion ileri çıktı,
çoklarının nezdinde arzıendam etti çırılçıplak,
–kendisiyse elbisesinin olduğunu söyledi–
ve bunun üstüne en demokratik söylevi verdi:
"Görüyorsunuz ya ben kendim
dört-paralık[63] kurtuluşa muhtacım.
Yine de kentin ve yurttaşların
nasıl kurtulacağını size anlatacağım.
Hallaçlar muhtaçlara üst baş sağlarsa
şu güneş döndükçe, zatülcenp yakamıza yapışmaz.
Ne bir sediri ne de bir döşeği var pek çoklarının,
göz yumun yıkandıktan sonra sepicilerde uyumalarına.
Kış çattığında kapılarını kaparsa sepici,
üç keçi-abası yanına kâr kalsın bari.

BLEPYROS

Dionysos aşkına, pek münasip.
Buna bir de, tahıl tüccarları
biçarelerin hepsine yemeklik üç *khoiniks* bağışlasın,
yoksa bir güzel sopa çekilsin diye de ekleseydi ya
karşı oy verecek kimse çıkmazdı.
Bu hayrı ancak Nausikydes'ten görebilirler.

KHREMES
Ondan sonra Nikias'ı andıran,
yakışıklı, akça pakça bir delikanlı
söylev vermek için ayağa fırladı. Konuşmaya koyuldu.
Kenti kadınlara teslim etmeliymişiz.
Sonra bir yığın kunduracı "ne güzel konuştun" diye
alkışa, haykırarak tezahürata başladı.
Köyden gelenlerse homurdandılar.
BLEPYROS
Akılları başlarındaymış, Zeus'a yeminle!
KHREMES
Ama azınlıktaydılar. Adam da feryat figan
kadınların iyi, seninse kötü olduğunu söyleyerek
bastırdı onları.
BLEPYROS
Ne dedi peki?
KHREMES
Önce senin üçkâğıtçı olduğunu söyledi.
BLEPYROS
Ya sen?
KHREMES
Dur sorma daha.
Sonra senin hırsız olduğunu söyledi.
BLEPYROS
Bir tek ben mi?
KHREMES
Evet, Zeus'a yeminle. Bir de iftiracı[64] dedi.
BLEPYROS
Bir tek ben mi?
KHREMES
Evet, Zeus aşkına,
(*Seyircileri işaret ederek.*)
bir de buradakilerin çoğu.
BLEPYROS
Kim başka türlüsünü söyler ki?

KHREMES

Bir kadın, dedi sonra, hem işbilir hem para getirir.
Ayrıca ikimizin danışma meclisinde
sürekli yaptığımızın aksine,
kadınlar sırlarını Thesmophoria'dan dışarı sızdırmazmış.

BLEPYROS

Hermes'e yemin olsun, yalan da değil hani!

KHREMES

Ondan sonra, kadınlar, birbirlerine
elbiselerini, altınlarını, gümüşlerini,[65] çanaklarını
baş başayken, şahitsiz ödünç vermekte;
üzerine konulmadan
her şeylerini gerisingeri almaktaymışlar.
Çoğumuzunsa bunları yapmadığını söyledi.

BLEPYROS

Poseidon'a yeminle, şahitler bile olsa yapmıyoruz.

KHREMES

Başka bir sürü şeyle kadınları yüceltti:
İftiracılık yapmaz, dava açmaz,
ahaliyi altüst etmez, pek çok güzel şeyler yaparlarmış.

BLEPYROS

Ne karara bağlandı peki?

KHREMES

Kentin kadınlara teslim edilmesi. Zira kentte
şu ana kadar bir tek bu denenmemiş.

BLEPYROS

Karara bağlandı mı yani?

KHREMES

Söylüyorum ya.

BLEPYROS

Kentlilerin ilgilendiği tüm işler
onlara bırakıldı mı yani?

KHREMES

Tam öyle oldu.

BLEPYROS
Yani mahkemeye ben değil de karım gidecek, öyle mi?
KHREMES
Artık seninkileri de sen geçindirmeyeceksin,
karın geçindirecek.
BLEPYROS
Artık sabahın köründe sızlanmak da benim işim değil mi?
KHREMES
Zeus'a yeminle, bu da artık kadınların tasası.
Sen de evde kalıp hiç iç geçirmeden osuracaksın.
BLEPYROS
Bizim yaşımızdakiler için bir tehlike var öyleyse.
Kadınlar kentin dizginlerini ele geçirdikten sonra[66]
zorla bizi mecbur edebilirler.
KHREMES
Ne yapmaya?
BLEPYROS
Onları düdüklemeye!
KHREMES
Ya beceremezsek?
BLEPYROS
Bize kahvaltı vermezler.
KHREMES
Zeus aşkına, bunların üstesinden gelmen lazım ki
aynı anda hem kahvaltı edip hem düdükleyesin.
BLEPYROS
Zor kullanarak yapmaları en korkuncu.
KHREMES
Ama kentin hayrına olacaksa,
bütün erkekler mecbur bunu yapmaya.
BLEPYROS
İhtiyarların bir lafı vardır:
Ne kadar duyulmamış, salakça kararlar alırsak alalım
her şey bizim için daha iyi hale gelecektir.

KHREMES

İyi hale gelsin öyleyse, ey kraliçe Pallas ve diğer tanrılar.
Gidiyorum şimdi. Sağlıcakla kal.

(*Çıkar.*)

BLEPYROS

Sen de Khremes.

(*Evine girer.*)

(*Erkek kostümleri hâlâ üzerlerinde olan Koro üyeleri küçük gruplar halinde orkhēstra'ya döner.*)

KOROBAŞI

Yürüyün! İlerleyin!
Acaba heriflerden biri bizi takip etmiş midir?
Dön de bak,
sarsılmadan sakın kendini, üçkâğıtçılar çok,
arkamızdan biri fark etmesin üstümüzü başımızı.

KORO

Ayaklarınızı kuvvetlice vurarak adım atın.
Ortaya çıksaydı bu iş,
rüsva olurduk hepimiz erkeklerin huzurunda.
Yan yana durun,
bir o yana bir de sağa bakın,
<dikin gözlerinizi etrafa>
işimiz sarpa sarmasın.
Aman acele edelim: zaten yakınız şimdi
meclise gitmek için yola koyulduğumuz o yere.
İşte, yurttaşların kabul ettiği öneriyi tertipleyen
komutaniçemizin[67] yaşadığı evi görmemiz mümkün.
O yüzden sakallarımız takılı bekleyerek
daha fazla oyalanmayalım;
gündüz vakti biri bizi görürse muhtemelen ihbar eder.
Haydi şuraya gölgeye gelin de
duvar dibine ilerleyip
tek gözünüzle etrafı kolaçan ederek
kıyafetlerinizi eski haline getirin.

Aman oyalanmayın! Hah işte komutaniçemiz
meclisten dönüyor. Kımıldayın hepiniz,
nefret edin çenenizdeki kıllardan.
Kerhen biraz fazla kaldılar bu kılıkta.
(*Praksagora girer; sakalından kurtularak evinin kapısına doğru ilerler.*)

PRAKSAGORA

(*Koro'ya hitaben.*)
Kadınlar, kararlaştırdığımız
kalkıştığımız bütün işleri başardık.
Adamın teki görmeden önce, çabucak
kurtulun artık üstünüzdekilerden! Çıkarın sandaletleri!
Çözün bağladığınız Lakonia bağcıklarını!
Atın elinizden değneklerinizi!
(*Korobaşı'na.*)
Sen de düzene sok şimdi onları.
Kocam beni görmeden gizlice girmek istiyorum,
aldığım kıyafetlerini ve götürdüğüm diğer şeyleri
yerlerine koyacağım.

KOROBAŞI

(*Erkek kostümlerinden sıyrıldıktan sonra.*)
Söylediğin her şey yolunda şimdi;
diğer talimatları vermek de senin işin.
Bizlerse en münasibini yaparak
sana gereği gibi itaat ettiğimizi düşünüyoruz.
Zira biliyorum senden daha keskin zekâlı
hiçbir kadınla karşılaşmadığımı.

PRAKSAGORA

Bekleyin şimdi, getirildiğim makamda
hepinizi danışmanım olarak kullanabilirim.
Orada yuhlamaların, tehlikelerin arasında
en delikanlı olanlar sizlerdiniz.
(*Praksagora evin kapısını açmak üzereyken eşikte Blepyros görünür. Kadın giysileri hâlâ üzerindedir.*)

BLEPYROS

Nereden geliyorsun böyle Praksagora?

PRAKSAGORA

Ne var ki tatlım?

BLEPYROS

Ne mi var? Ne de uslusun öyle!

PRAKSAGORA

Kırığımın tekinden geldiğimi söyleme sakın.

BLEPYROS

Belki birden fazladır!

PRAKSAGORA

Peki öyleyse, sınayabilirsin beni.

BLEPYROS

Nasıl?

PRAKSAGORA

Bak bakayım başımdan güzel kokular geliyor mu?

BLEPYROS

Ne yani, hoş kokmayan bir kadın düzülmez mi?

PRAKSAGORA

Bu biçare yapmaz!

BLEPYROS

Ne diye öyleyse sabahın köründe kıyafetlerimi alıp
sessiz sessiz çıktın dışarı?

PRAKSAGORA

Bir ahbabım, dostum olan bir kadın
geceleyin doğum sancısı tutunca çağırtmış beni.

BLEPYROS

Giderken bana bildirseydin olmaz mıydı peki?

PRAKSAGORA

Yatakta o haldeki kadını düşünmüyor musun kocacığım?

BLEPYROS

En azından bana söylemeliydin.
Yine de bu işte bir muzırlık var.

PRAKSAGORA
Hiç de değil, iki tanrıça aşkına!
Nasılsam öyle gittim. Benden ricaya gelen kadın,
iki elim kanda olsa da yetişmemi istedi.
BLEPYROS
Kendi elbiseni giymen gerekmez miydi peki?
Onun yerine, beni soyup[68] şalını üstüme örttükten sonra
teneşirdeki mefta gibi öylece bırakıp gittin.
Bir tek taç giydirmediğin; yağ şişesi koymadığın kaldı.[69]
PRAKSAGORA
Soğuktu ama. Ben de zayıf, çelimsizim.
Isınayım diye sarınıverdim.
Seni de yorganların arasında sıcacık yatarken
bıraktım kocacığım.
BLEPYROS
Peki benim Lakonia kunduralarımla
değneğim ne diye seninle birlikte gitti?
PRAKSAGORA
Harmaniyeni koruyayım diye, seni taklit ederek
bağcıklarını bağlayıverdim. Ayrıca ayaklarımla yeri tepip
değneğimle taşlara vurdum.
BLEPYROS
Meclisten almam gereken
altı *medimnos*[70] buğdayımız yitti gitti, haberin var mı?
PRAKSAGORA
Takma kafana. Bir oğlan doğurdu zaten.[71]
BLEPYROS
Meclis mi?
PRAKSAGORA
Zeus aşkına! Hayır, gittiğim kadın.
Meclis kuruldu mu peki?
BLEPYROS
Zeus'a yeminle kuruldu tabii ki.
Dün söylemiştim ya sana, hatırlamıyor musun?

PRAKSAGORA

Şimdi hatırladım.

BLEPYROS

O zaman ne karar çıktığından da haberin yok mu?

PRAKSAGORA

Zeus aşkına, hayır yok.

BLEPYROS

Öyleyse otur da bir kalamar at ağzına:[72]

Kenti size teslim ettiklerini söylüyorlar.

PRAKSAGORA

Ne yapmaya? Örmeye mi?

BLEPYROS

Hayır, Zeus aşkına! Yönetmeye!

PRAKSAGORA

Kimleri yönetmeye?

BLEPYROS

Kentin ne kadar işi varsa hepsini.

PRAKSAGORA

Aphrodite aşkına, öyleyse kent
artık saadete kavuşacak.

BLEPYROS

O niye?

PRAKSAGORA

Bir sürü nedenden.
Bundan böyle arsız adamların kente
rezilce muamele etmesine izin verilmeyecek.
Şahitlik yok,[73] iftiracılık yok...

BLEPYROS

Tanrıların huzurunda, n'olur yapma bunu,
alma elimden rızkımı.

(*Bir komşu dinlemek için evinden çıkar.*)

KHREMES

Aman muhterem dostum, izin ver karın konuşsun.

PRAKSAGORA
... elbise soygunculuğu yok;
kapı komşuna haset etmek yok;
çıplak kalmak yok; sefalet hiç yok;
sövüp saymak yok; rehin almak yok.
KHREMES
Poseidon adına! Ne muhteşem şeyler bunlar,
yalan söylemiyorsa tabii.
PRAKSAGORA
Hayır, göstereceğim bunları;
sonuçta sen de şahit olacaksın
bu adamın karşımda gıkının çıkmayacağına.[74]

Agōn (Yarışma)

KORO
Şimdi senin uyandırman lazım
dostlarını nasıl kollayacağını bilen
sarsılmaz, filozofça aklını.
Zira kamunun refahı içindir
hayata kattığı
sayısız yardımlarıyla
halkını, yurttaşını onurlandıran dilin buluş gücü.
Ne becerebildiğini göstermenin tam vaktidir.
Kentimizin bilgece buluşlara ihtiyacı var.
Yalnızca, daha önce hiç
söylenmemişi, daha önce hiç yapılmamışı başar.
(*Seyircileri işaret ederek.*)
Nefret ederler çünkü eski şeyleri boyuna görünce.
Gecikme! Hemen toparlamalısın niyet ettiklerini.
Zira acele etmek lütufların en büyüğünden
nasibini alır
seyircilerin huzurunda.

PRAKSAGORA

Pekâlâ, yararlı şeyler öğreteceğime inanıyorum.
Seyirciler, geleneklerle eski alışkanlıklarla oyalanmadan
yeni bir şeylere başlamaya razı olacak mı acaba,
budur en çekindiğim şey.

BLEPYROS

Yeni bir şeylere başlamaktan çekinme. Zira
eskiyi umursamama diğer bütün esaslarımıza eşdeğerdir.

PRAKSAGORA

Şimdi öyleyse hiç kimse, niyetimi anlamadan,
ağzımdan çıkanı dinlemeden ne cevap versin,
ne de sözümü kessin.
Diyeceğim o ki yaşamdan
herkes aynı payı alarak
her şeye ortak olmalıdır,
öyle ki biri zengin öteki sefil olmasın.
Biri kocaman araziyi işlerken,
ötekinin defnedilecek toprağı yok,
birinin pek çok kölesi varken, ötekinin bir uşağı bile yok.
Halbuki ben herkes için ortak bir yaşamı,
bu eşitliği sağlayacağım.

BLEPYROS

Nasıl herkes için ortak olacakmış bakayım?

PRAKSAGORA

Benden önce yiyeceksin boku zaten!

BLEPYROS

Bokumuzu da mı paylaşacağız?

PRAKSAGORA

Zeus aşkına, hayır yahu sözümü kestin işte.
Şunu demek üzereydim: En başta toprağa,
gümüşlere ve diğer şeylerin hepsine
herkesi ortak edeceğim.
Sonra bizler bu ortak şeyleri kullanarak,
koruyup kollayarak,

esirgeyerek ve aklımızı bu işe vakfederek
sizleri geçindireceğiz.[75]
KHREMES
Peki toprağı olmayıp da gümüşü, Dareios altınları,
serveti yastık altında olanlarınki nasıl olacak?
PRAKSAGORA
O da onu kamu için ortaya koyacak.
Koymazsa yalan yere yemin etmiş olacak.
BLEPYROS
Bu yolla elinde tutacak malını yani.
PRAKSAGORA
Ama gerçekte ona hiç yararı olmayacak ki.
KHREMES
Nedenmiş o?
PRAKSAGORA
Kimsenin yoksulluk yüzünden
bir şey yapması gerekmeyecek.
Herkes her şeye sahip olacak:
Somunlara, balıklara, çöreklere,
üst başa, şaraplara, çelenklere, nohutlara.
Dolayısıyla vermemekle ne kazancı olacak?
Bulduysan eğer gösteriver.
KHREMES
Şimdi bunlara sahip olan kişiler hırsızlık yapmamış mıdır?
PRAKSAGORA
Evet önceden, önceki yasaları kullanırken öyleydi dostum.
Şimdiyse hayat ortaklaşa olacak madem,
ortaya koymamanın ne getirisi olur?
BLEPYROS
Bir delikanlı bir kız görüp de arzular,
kapısını yoklamak[76] isterse,
onunla yatmak için ortak mallardan yararlanacak,
onlardan alarak hediyeler verebilecek yani.

PRAKSAGORA

Hayır, ama onunla ücretsiz yatması mümkün olacak.
Erkeklerle yatsınlar, diledikleriyle çocuk yapsınlar diye
kadınları da ortak mal yapıyorum.

BLEPYROS

İyi de herkes, içlerinden en tazesine gidip
onu domaltmaya[77] çalışmayacak mı?

PRAKSAGORA

Pek müptezel ve basık burunlu olanlar
muhteşem kızların yanına oturacak.
Yani biri güzeli arzu ettiğinde,
önce çirkine vurması gerekecek.

BLEPYROS

Peki ya biz ihtiyarlar, çirkinlerle birlikte olursak
söylediğin menzile varamadan
maslahatta[78] derman kalmaz.

PRAKSAGORA

Senin uğruna dövüşmeyecekler. Korkma, tasalanma,
dövüşmeyecekler yani.

BLEPYROS

Niye?

PRAKSAGORA

Onlarla yatmadın diye.
Bu [yasa] da tam senin için var zaten.

BLEPYROS

Fikrin hiç fena değil. Zira bu
hiçbir kadının deliğinin boş kalmamasını düzene sokacak.
Peki erkeklerin durumu için ne yapacaksın?
Zira kadınlar da çirkinlerden kaçıp
yakışıklılara varacaklar.

PRAKSAGORA

Müptezeller de yemeğe giden
yakışıklılardan gözlerini ayırmasın,
halka açık yerlerde gözlerini dört açsınlar.

Kadınların, kısa ve çirkin adamları tatmin etmeden
yakışıklı ve uzun boylularla yatmasına
izin verilmeyecek.

BLEPYROS

O zaman bundan böyle Lysikrates'in burnu
yakışıklılarınkine denk mi sayılacak?

PRAKSAGORA

Apollon hakkı için evet. Tasarı halktan yanadır,
Mesela sayacının biri "kenara çekilin bakalım,
ben bitirir bitirmez ikinci sırayı veririm size" dediğinde
kerli ferli, yüzük takmış adamların alaya alınmasıdır tasarı.

KHREMES

Bu şekilde yaşarsak eğer
kendi çocuklarımızı nasıl ayırt edeceğiz?

PRAKSAGORA

O niye gerekli ki? Yaşça kendilerinden büyük
bütün adamları babaları bilecekler.

BLEPYROS

Şimdi babalarını bildikleri halde boğazlıyorlar.
O zaman, bilmediklerinden dolayı
bütün ihtiyarları iyiden iyiye boğazlayacaklar.
Hem meçhul olursa n'olacak?
Nasıl üzerlerine sıçmayacaklar?

PRAKSAGORA

Orada bulunan kişi müsaade etmeyecek. Önceden kimse
başkalarının babasını biri sopalayacak olsa umursamazdı.
Oysa şimdi dayak atıldığını duysa,
kendi babasını dövmelerinden
korktuğundan bunu yapanlara karşı koyacak.

BLEPYROS

Diğer söylediklerin de hiç alıkça değil.
Ama duyması ne korkunç olur
Epikouros ya da Leukolophos gelir de
bana "babacığım" derse eğer.

PRAKSAGORA

Bundan çok daha korkuncu da var...

BLEPYROS

Neymiş o?

PRAKSAGORA

Ya bir de Aristyllos babam deyip
seni öpüverirse.

BLEPYROS

Vebalara tutulsun, inim inim inlesin!

PRAKSAGORA

Sen de kedi otu kokardın[79] o zaman.
Ama o, bu kararnameden önce doğdu.
O yüzden seni öpmesinden korkmana gerek yok.

BLEPYROS

Aslında ne fena olurmuşum.

KHREMES

Peki toprağı kim işleyecek?

PRAKSAGORA

Köleler. Sense güneş saatinin gölgesi on ayak olunca[80]
yemeğe gidip yağı sürünmekle[81] meşgul olacaksın.

KHREMES

Peki kıyafetlerimiz için ne çıkar yol olacak?
Bunu sormak gerekiyor.

PRAKSAGORA

Önce hâlihazırda olanları sizlere sunacağız,
geri kalanları ise bizler dokuyacağız.

KHREMES

Bir şey daha soracağım: Eğer biri *arkhōn*'ların karşısında
davada ceza alırsa, borcunu nereden, nasıl ödeyecek?
Çünkü onu da ortak mallardan almak pek adil olmaz.

PRAKSAGORA

Ama her şeyden önce hiç dava olmayacak.

BLEPYROS

Bu demeç seni mahvedecek!

KHREMES
Ben de öyle düşünüyorum.
PRAKSAGORA
Neden öyle olacakmış, kepaze seni?
BLEPYROS
Bir sürü nedenden, Apollon'a yemin olsun.
Nedenlerden biri şu olabilir: Öncelikle
borçlu, borcunu inkâr edecektir.
PRAKSAGORA
Her şey ortak olunca,
borç veren parayı nereden verecek?
Besbelli hırsızlık yapmış.
KHREMES
Demeter aşkına! Ne de güzel anlattın.
BLEPYROS
Şunu da aydınlat benim için: Ziyafette karınlarını doyurup
etrafa saldırarak hırgür çıkaranlar,
cezalarını nereden ödeyecekler?
Seni köşeye sıkıştırdım galiba.
PRAKSAGORA
Yedikleri ekmekten; bundan mahrum bırakılırsa biri,
yeniden işkembesini düşündüğünden,
kolayca hırgür çıkarmayacaktır.
BLEPYROS
Bundan böyle hırsızlık yapan da olmayacak öyleyse?
PRAKSAGORA
Öyle ya, bir insan hissedarı olduğu bir şeyi nasıl çalsın?
BLEPYROS
Geceleri insanları soyan kimse de olmayacak öyleyse?
PRAKSAGORA
Hayır. Evinde de uyusan,
önceki gibi kapının dışında da uyusan, olmayacak.
Zira herkesin geçimi sağlanacak.
Ayrıca biri seni soyacaksa ver gitsin.

Ne diye onunla mücadele edesin?
Ortak mallardan ondan daha iyisini edinirsin.

BLEPYROS

İnsanlar barbut da mı atamayacak?

PRAKSAGORA

Ne kazanmak için atacaklar?

BLEPYROS

Ne tür bir yaşam tarzı oluşturuyorsun sen yahu?

PRAKSAGORA

Herkes için ortak bir yaşam. Demem o ki
birleştirerek bütün evleri, tek bir hane[82] yapacağım kenti.
Böylece birbirlerine gidip gelecekler.

BLEPYROS

Sofrayı nereye kuracaksın?

PRAKSAGORA

Mahkemeleri ve revakları
tamamen yemek odasına döndüreceğim.

BLEPYROS

Kürsü ne işine yarayacak?

PRAKSAGORA

Testileri ve şarap karıştırma çanaklarını koyacağım üstüne.
Destanlarını okutacağım sonra ufaklıklara
savaştaki yiğit adamların, bir de ödleğin birinin
belki utanırlar da sofraya oturmazlar diye.

BLEPYROS

Apollon hakkı için, ne hayırlı bir fikir!
Peki seçim helkelerini neye çevireceksin?

PRAKSAGORA

Çarşıya yerleştireceğim.
Herkesi Harmodios heykelinin yanına dikip
kurayla seçeceğim.
Kurasını çeken kişi keyifle
hangi harfte ziyafet çekeceğini bilerek yola koyulsun.
Ve tellal *bēta* harfinden olanları

ziyafet için kraliyet revakına çağırsın.
Thēta bunun yanındaki revaka.
Kappa harfinden olanlar da arpa pazarına.
BLEPYROS
Tıkınmaya mı?
PRAKSAGORA
Zeus aşkına, hayır. Akşam yemeği yemeye.
BLEPYROS
Ama buna göre yemek yiyeceği harfi çekemeyen
herkes gerisingeri dönecek.
PRAKSAGORA
Bizde bu olmayacak.
Kimsenin gözü kalmadan herkese her şeyi sunacağız.
Öyle ki kafayı bulan kişi başında çelengi,
elinde meşalesiyle dönecek evine.
Yol kenarındaki kadınlar
yemekten dönenlere yalvar yakar olup
şunları diyecek: "Bizim eve gel haydi,
körpecik bir kız var burada."
Öbür kadınlar da yukarıdaki odalarından
"Hem güzeller güzeli hem akça pakça,
ama ondan önce benimle yatmalısın," diyecekler.
Yakışıklıların ve yeniyetmelerin
arkasından gelen pespaye adamlarsa şunu diyecek:
"Nereye koşturuyorsun böyle?
Gitsen de her hâlükârda hiçbir şey yapamayacaksın.
Çünkü basık burunluların ve çirkinlerin
öncelikli olarak düzülmesi karara bağlandı.
Sizse bu sırada çifte meyve veren incirin yapraklarını alıp
kapı önünde kendinizi sıvazlayın."
Şimdi gel de söyle bu hoşuna gitmez mi?
BLEPYROS
Elbette gider!

PRAKSAGORA

Peki o zaman, gelen malları teslim almak üzere
yanıma tatlı-sesli bir tellal kız alıp
çarşıya gitmem gerek benim.
Madem onları yönetmek üzere seçildim, bunları yapmak,
ortak-yemekleri düzene sokmak zorundayım.
Böylece hemen bugünden tadını çıkarın.

BLEPYROS

Şimdiden mi tadını çıkaracağız?

PRAKSAGORA

Evet öyle. Sonra da fahişelerin
tekmiline birden son vermek istiyorum.

BLEPYROS

O niye?

PRAKSAGORA

(*Koro'yu işaret ederek.*)
Gayet açık.
Gençlerin taze sürgünlerini biz kadınlar tadalım diye.
Ayrıca kadın köleler süslenip püslenip
özgür kadınların Kypris'ini çalmamalı.
Onun yerine yalnızca erkek kölelerle yatağa girecekler
şeftalilerini[83] koyun postundan cübbe gibi kırparak.

BLEPYROS

Haydi ben de peşine takılayım,
şöyle caka satayım da şunu desinler bana:
"Komutaniçemizin kocasına hayran kalmıyor musunuz?"
(*Praksagora ve Blepyros meydana gitmek üzere sahneden çıkarlar.*)

KHREMES

Ben de eşyalarımı meydana götürmek için
malımı mülkümü bir elden geçireyim.
(*Evine girer. Koro kısa bir şarkı söyler. Hemen ardından peşinde eşya taşıyan köleleriyle Khremes evinden çıkar. Köleler onun talimatlarıyla eşyaları kapının önüne dizer.*)

KHREMES

(Eşyalara bayram hazırlığı yapan kadınlar gibi hitap etmektedir.)

Seni güzeller güzeli, eleğim benim gel buraya,
eşyalarımın en önde geleni dışarı çık,
çık ki Sepet-taşıyan[84] olasın, eleyip unlarımı
bir sürü çuvalımı tersyüz edince.
Tabure-taşıyan nerede? Çömlek hanım sen de gel buraya.
Zeus aşkına, kapkarasın. Lysikrates'in saçını karartttığı
boyayı kaynatsan bile bundan kara olmazdın.
Sevgili Nedime sen de yanına dikil.
Bu suları oraya taşı, ey Testi-taşıyan.
Gecenin köründe meclis için
şafak makamında okuyup beni sık sık uyandıran
Kitharacı,[85] sen de buraya.
Çanak tutan öne çıksın. Bal peteklerini yüklenip
zeytin dallarını da yanına yerleştir,
üç-ayağı ve yağ şişesini dışarı taşı.
Maşrapaları ve ıvır zıvırı bırak gitsin.

(Eşyalar iyice düzene girmişken, adamın biri Khremes'i küçümser bir ifadeyle selamlayarak sahneye girer.)

ADAM

Ben de teslim etmeli miyim? Ama o zaman sefil
ve aklı kıt bir adam olur çıkarım.
Poseidon hakkı için, asla ve kat'a! Ama evvela
şunu bir yakından inceleyeyim ve her yerine bir bakayım.
Zira alınterimle kazandıklarımı
ve gıdım gıdım biriktirdiklerimi
öyle aptallar gibi bir lafla kapının önüne koymam ben,
öğrenmeden tüm olanı biteni.

(Khremes'e doğru yürüyerek.)

Hey oradaki, ne yapacaksın bu kap kacağı?
Göç etmek için mi toparladın bunları?
Yoksa rehin bırakmak için mi taşıyorsun?

KHREMES
Hiçbiri değil.
ADAM
Ne diye böyle dizilmiş peki? Mezatçı Hieron'a
kafile mi yolluyorsunuz?
KHREMES
Zeus aşkına hayır. Çıkan yasalara istinaden,
onları kentin yararına meydana götürmek üzereyim.
ADAM
Götürmek mi?
KHREMES
Elbette.
ADAM
Zeus Soter'e yemin olsun, cine tutulmuşsun sen.
KHREMES
Nasıl?
ADAM
Nasıl mı? Seve seve.
KHREMES
Peki ne yapayım? Yasalara itaat etmeyeyim mi yani?
ADAM
Hangileri onlar, vah zavallı seni?
KHREMES
Hani şu yeni çıkanlar.
ADAM
Yeni çıkanlar mı? Amma da kafasızmışsın be.
KHREMES
Kafasız mı?
ADAM
Değil misin? Hatta herkesten daha budalasın.
KHREMES
Emredileni yaptım diye mi?
ADAM
Sağduyulu adam emredileni yapar mı?

KHREMES
Mutlaka yapar.
ADAM
Hayır, ahmak adam yapar.
KHREMES
Ne yani sen teslim etmemeyi mi düşünüyorsun?
ADAM
Çoğunluğun ne karar aldığını görene dek,
tetikte olacağım.
KHREMES
Diğerleri de mallarını taşımaya hazırlanıyorsa peki?
ADAM
Görmeden inanmam.
KHREMES
En azından sokaklarda öyle konuşuyorlar.
ADAM
Konuşurlar tabii.
KHREMES
Yüklenip götüreceklerini de söylüyorlar.
ADAM
Söylerler tabii.
KHREMES
Kuşku duyup her şeyi mahvedeceksin.
ADAM
Kuşku duyarlar tabii.
KHREMES
Zeus seni helak edecek!
ADAM
Helak eder tabii.
Aklı başında olanların
bir şey götüreceğine inanıyor musun?
Atamızda dedemizde yok böyle bir şey.[86]
Zeus hakkı için, bizim sadece almamız gerek.
Tanrılarımız da öyle yapıyor zaten.

Heykellerin ellerinden anlasana;
ne zaman dua etsek bize hayırlı şeyler ihsan etsinler diye
elinin içini yukarı doğru uzatarak durur.
Bir şey verecek gibi değil de
bir şey alacak gibi.

KHREMES

Seni habis herif, bırak da işe yarar bir şey yapayım.
Bunun bağlanması gerek. Nerede benim kayışım?
(*Kölelerle eşyaları paketlemeye başlar.*)

ADAM

Gerçekten götüreceksin yani?

KHREMES

Zeus hakkı için evet. Şimdi de
şu üç-ayağı bağlayayım.

ADAM

Ne salakça, ötekilerin ne yapacağını beklemeden
kalkıp ondan sonra...

KHREMES

Ne yapmak?

ADAM

... daha fazla beklememek, akabinde ağırdan almamak.

KHREMES

Niçin?

ADAM

Neme lazım bir deprem oluverir,
bir yangın filan çıkar ya da bir sansar fırlar.
Sonra götürmeyi keserler, kalırsın dımdızlak.

KHREMES

Her türlü keyfim yerinde olacak,
bulamasam da bunları yerleştirecek bir yer.

ADAM

Nereden alacağını biliyor musun?
Korkma, bir ay içinde de gitsen onları bırakabilirsin.

KHREMES

Niye?

ADAM

(*Seyircileri göstererek.*)

Ben bilirim bunları, bir şeyi çarçabuk oylarlar;

sonra da karara bağladıklarını gerisingeri reddederler.

KHREMES

Taşıyacaklardır dostum.

ADAM

Peki ya getirmezlerse?

KHREMES

Takma kafana, getirirler.

ADAM

Ama ya getirmezlerse?

KHREMES

Onlarla kavga ederim.

ADAM

Ya senden güçlülerse?

KHREMES

Öylece bırakır uzaklaşırım.

ADAM

Ya onları satarlarsa?

KHREMES

Perişan olasın e mi!

ADAM

Ya perişan olursam?

KHREMES

Ne iyi yaparsın!

ADAM

Eşyalarını götürmek istiyor musun?

KHREMES

İstiyorum.

(*Seyircileri göstererek.*)

Komşularımın da

götürdüğünü görüyorum.

ADAM

Antisthenes getirir tabii, ona ne şüphe.
Ama önce şöyle bir ay sıçsa ona daha uygun olur.

KHREMES

İnim inim inle e mi!

ADAM

Koro hocası Kallimakhos
ne götürecek onlara?

KHREMES

Kallias'tan fazlasını.

ADAM

(*Seyircilere.*)
Varını yoğunu sokağa atacak bu adam.

KHREMES

Amma tuhaf şeyler söylüyorsun!

ADAM

Nesi tuhaf? Sanki bu türden
kararnamelerin çıkışına hep şahitlik etmiyormuşum gibi.
Hani şu tuzla ilgili kararnameyi hatırlamıyor musun?

KHREMES

Hatırlıyorum.

ADAM

Hani şu bakır sikkeleri oylamıştık,
ondan haberin yok mu peki?

KHREMES

Evet. O sikke benim için tam bir ziyan oldu.
Zira salkım salkım üzüm sattıktan sonra
boğazıma kadar bakır sikke kucağımda dönmüştüm.
Sonra arpa almaya çarşıya gitmiştim.
Tam heybemi kaldırdım, mezatçı
bundan böyle bakır alınmayacağını bildirdi:
"Gümüş kullanacağız çünkü."

ADAM

Geçenlerde, hepimiz yemin etmedik mi
kırkta birlik vergiden kentin beş yüz *talanton*

elde edeceği üzerine, hani Euripides icat çıkarmıştı?
Heriflerin her biri de Euripides'i
baştan ayağa altınla kaplamışlardı.
Sonra meseleyi iyice inceleyince,
çıkmıştı ortaya Zeus'un Korinthos'u.
Ve hesap tutmadı da bütün herifler gerisingeri
Euripides'i ziftle kaplamışlardı.

KHREMES

Bu aynısı değil aziz dostum. O zaman başta biz vardık,
şimdiyse kadınlar başta.

ADAM

Ben de gözümü dört açacağım o kadınlara karşı,
Poseidon adına, sırılsıklam etmesinler sonra beni.

KHREMES

Ne geveliyorsun anlamıyorum.
(*Kölesine seslenir.*)
Evladım, kaldır sen de şu boyunduruğu!
(*Bir kadın tellal girer.*)

TELLAL

Bütün hemşerilerin dikkatine, böyledir artık,[87]
acele edin, doğruca ilerleyin komutaniçemizin evine;
talih, kura çekilerek her bir yiğidin
nerede yiyeceğini söyleyecek.
Kurulmuş sofralar nasıl da
her türden güzelliklerle tıka basa dolu.
Sedirlere serilmiş keçeler, kilimler.
Karıştırıyorlar çanaklarda şarabı; mürrisâfi-satan kızlar[88]
dizi dizi sıralanmış. Balıklar cızırdıyor,
tavşanları takmışlar şişlere, keklerse fırında,
çelenkleri örmüşler, tatlıları kızartıyorlar.
Genç kızlar güveçte çorba kaynatıyor,
aralarındaki Smoios ise, süvari kıyafetiyle
kadınların çanaklarını paklıyor.[89]
Geron, abası ve toz içinde ayaklarıyla,

yanına takmış bir delikanlı kahkahalar ata ata geliyor.
Çarıkları ve yıpranmış kıyafeti kenara atılmış.
İşte öyle bir yere gidiyoruz ki elinde kek tutan biri
dikilip orada şöyle diyor sizlere:
"Açın bakalım ağızlarınızı!"
(*Tellal çıkar.*)

ADAM

O zaman ben de geliyorum. Ne diye dikileyim burada
madem kentimizde böyle bir karar alınmış?

KHREMES

Mal varlığını devretmeden nereye gidiyorsun sen bakalım?

ADAM

Ziyafete.

KHREMES

Kesinlikle olmaz. Birazcık akılları varsa
sen teslim etmeden seni almazlar.

ADAM

Tamam devredeceğim öyleyse.

KHREMES

Ne vakit?

ADAM

Kimseye ayak bağı olmayayım ben azizim.

KHREMES

Nasıl yani?

ADAM

Ötekilerin benden sonra getireceğini söylüyorum.

KHREMES

Yine de yemek yemeye gidecek misin ama?

ADAM

Basiretli kimselerin ellerinden geldiğince
Kentin işlerine el vermesi gerekir.

KHREMES

Peki kadınlar buna mâni olurlarsa?

ADAM

Böyle kafam önde son sürat saldırırım.[90]

KHREMES
Peki ya kırbaçlarsalar?
ADAM
Dava ederim.
KHREMES
Ya üzerine gülerlerse?
ADAM
Kapı önünde durup...
KHREMES
Ne yaparsın? Söyle bana.
ADAM
... mallarını getirenlerden yemek yürütürüm.
KHREMES
Geç git o zaman!
(*Kölelerine.*)
Hey Sikon,
hey Parmenon ne varsa yükleyin.
ADAM
Haydi ben de seninle birlikte taşıyayım.
KHREMES
Hayatta olmaz! Komutaniçemizin huzurunda
sunduğumda mallar sana aitmiş gibi
yaparsın sen.
(*Khremes ve köleleri eşyalarla birlikte çıkarlar.*)
ADAM
Zeus adına, bir fırıldak gerekiyor demek.
Böylece eşyalarımı elimde tutarım,
eli hamurluların bu ortaklığından ben de payımı alırım.
(*Düşünür.*)
Tabii ya, besbelli doğru olan bu: Bir an evvel
ben de gitmeliyim yemek yemeye aynı yere.
(*Khremes'in ardından koşar.*)
(*Yaşlı bir kadın sahnedeki evlerin birinin önüne çıkar.
Yan evin üst penceresinde genç bir kız görünür.
İkisi de kaygıyla bir o yana bir bu yana bakınır.*)

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Niçin gelmiyor bu erkekler? Epey vakit geçti.
Yüzüme beyaz boyamı[91] sürünmüş,
safran rengi feracemi sarınmış, boş boş dikiliyorum.
Kendi kendime bir şarkı mırıldanıp oynayarak
gelip geçenlerden birini baştan çıkaracağım sanki.
Ey Mousalar, gelin ağzıma bir Ionia türküsü tutturun.

GENÇ KIZ

Benden önce çıkmışsın görücüye, kartaloz.
Yokluğumda, burada değilim ya,
tenhadaki bağı bozacağını,[92]
şarkınla adamın birini tongaya düşüreceğini sandın.
Bak böyle yaparsan ben de sana karşı şarkı söyleyeceğim.
Seyirciler için bu usandırıcı olsa bile,
yine de pek hoş, komedyaya özgü bir yanı var.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

(*Kızını göstererek.*)

Sen bununla konuş da defol git buradan!
Aulos'çunun[93] finosu seni, sen de al *aulos*'larını da
hem bana hem sana yaraşır bir ezgi üfle bakalım
Kim muamelenin iyisini isterse
yatmalıdır benimle.
Tazelerde maharet ne arar,
olsa olsa olgunlarda var.
Kimse razı gelmez sevmeye
benim sevdiceğimi sevdiğim kadar,
oysa beriki hemen geçer ötekine.

GENÇ KIZ

Kıskanmasana bu gençleri,
zarafet filizlenir
onların narin baldırlarından;
çiçekler tomurcuklanır ayvalarında.
Sense kocakarı sür sürüştür
tek maşuğun ölüm için.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Vurdurmak istediğinde
fercin[94] pörsüsün,
döşek bulamayasın
ve sedirinde boynuna bir yılan
dolansın öpme arzusuyla.
GENÇ KIZ
Ay! Ay! Daha ne gelecek başıma?
Gelmedi gitti yârim,
kaldım bir başıma.
Anam da gitti başka bir yerlere.
Ötesiniyse gerek yok söylememe.
Ah ebem, ebem, yalvarırım
Orthagoras'ı[95] çağır,
hem sen de tadını çıkarır, payını alırsın.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Seni zilli, şimdiden
yeşillenmişsin bile Ionialı hatunların meşrebince.
Lesbosluların Labda'sındanmışsın gibi geldin bana.
GENÇ KIZ
Ama çalamayacaksın tatlişkolarımı.
Gör bak ne benden alabileceksin
ne mahvedebileceksin benim körpeliğimi.[96]
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
İstediğin kadar şarkı söyleyip kokarca gibi kırıt ortalıkta.
Kimse yanaşmayacak benden önce sana.
GENÇ KIZ
Sana gelecekler tabii, ama cenazeni kaldırmaya.
Taze benim, a kartaloz.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Hiç de bile. Kocamış bir kadına
kim yeni bir şey söyleyebilir?
Yaşım değil seni üzecek olan.

GENÇ KIZ

Ya ne? Beyaz boyan mı
yoksa havacıva otun mu üzecek?

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Sen niye benimle konuşuyorsun?

GENÇ KIZ

Sen ne diye dışarı sızıyorsun?

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Ben mi? Ben, sevgilim Epigenes'çiğim için
kendi kendime şarkı mırıldanıyordum.

GENÇ KIZ

Senin Geres'ten[97] başka sevgilin var mı ki?

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Görürsün sen. Birazdan yanımda olur.
İşte ta kendisi!

(*Epigenes, başında çelengi, elinde meşalesi, çakırkeyif vaziyette sokakta görünür.*)

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Sana gelmedi ya, baş belası.
Kendini nimetten sayma!

GENÇ KIZ

Zeus'a yemin olsun, bana geliyor. Seni kurumuş seni!
Görürüz birazdan; o yüzden ben içeri giriyorum.

(*Pencereden içeri girer.*)

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Ben de. Böylece öğreneceksin
senden daha akıllı olduğumu.

(*Kapıdan içeri girer. Ancak kız gider gitmez yeniden görünür.*)

EPIGENES[98]

Genç bir kızla yatmak mümkün olmalıydı,
öncesinde basık burunlulara ya da karta kaçmışlara
çakmak zorunda kalmadan.
Özgür bir adam için çekilir şey değil doğrusu.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

(*Kendi kendine.*)

Ağlaya sızlaya çakacaksın öyleyse, Zeus hakkı için.
Khariksene'nin[99] günleri yok artık!
Eğer demokratik bir yönetim varsa,
yasalara göre bunu yapmak görevin.
Ama ne yapacağını görmek için geri çekileyim.

(*Kapıyı aralık bırakarak geri çekilir.*)

EPIGENES

Ey tanrılar, ne zamandır yanıp tutuştuğum güzelimi
bulsam ya bir başına, hazır gelmişken çakırkeyif hale.

GENÇ KIZ

(*Pencerede beliriverir.*)

Kandırdım o iğrenç yaşlı cadıyı.
İçeride kalacağımı sanıp uzaklaşıverdi.
Ama işte bahsettiğimiz adam burada.
Gelsene, gelsene[100]
sevgilim, gelsene bana.
İçeri girip de zevcim ol benim,
hem de bütün gece boyunca.
O kıvırcık saçlarının aşkı
nasıl da sarsıyor içimi.
Pare pare eden[101]
o müthiş sevda bağlıyor elimi kolumu.
Yalvarırım Eros bırak beni,
yolla onu da varsın yatağıma.

EPIGENES

Gelsene, gelsene
sevgilim. Aşağı inip
açsana kapıyı bana.
Açmazsan düşüp öleceğim buracıkta.
Oysa dinlenmek isterim koynunda,
sarsmak isterim ileri geri kalçalarını.
Ey Kypris, ne diye divane ettin beni bu kıza?

Yalvarırım Eros bırak beni
ve yolla onu da varsın yatağıma.
Yeterlidir bunlar aslında ızdırabımdan bahsetmek için.
Sense sevdiceğim, ah yalvarırım
aç kapını, kucakla beni.
Sendendir çektiğim çile.
Ey altınla bezenmiş sevgilim,
Kypris'in filizi,
Mousa'nın bal arısı, Kharisler'in kuzusu,
Zerafet'in[102] yüzü
aç kapını, kucakla beni.
Sendendir çektiğim çile.

(*Epigenes kapıyı çalar. Ancak genç kız aşağı inip kapıyı açamadan yaşlı kadın dışarı fırlayıp adama sırnaşmaya başlar.*)

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Hey oradaki, ne vuruyorsun kapıya? Beni mi arıyorsun?

EPIGENES

Daha neler!

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Ama benim *kapıma* vurdun![103]

EPIGENES

Şuracıkta öleyim öyleyse.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Peki kimi görme arzusuyla geldin elinde meşaleyle?

EPIGENES

Anaphlystios[104] diye bir adamı arıyorum.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Kimi?

EPIGENES

Belki gelir diye beklediğin Sebinos'u[105] değil.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

(*Koluna yapışır.*)

Aphrodite'ye yemin olsun, sen istesen de istemesen de.

EPIGENES
Ama biz şimdi altmışın üstündekilerin
celselerine bakmıyoruz ki; ileri bir tarihe attık onları.
Onun yerine yirmilikleri karara bağlıyoruz.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
O eski yönetim zamanındaydı tatlım.
Artık bizleri öne almaya karar verdiler.
EPIGENES
Damanın kuralına göre, isteyene geçer sıra.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Damanın kuralına göre, yemek de yiyemezsin!
EPIGENES
Ne diyorsun hiç anlamıyorum.
Benim bu kapıya vurmam şart!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
(*Kasıklarını işaret ederek.*)
Önce benim kapıya vurman şart!
EPIGENES
Kevgir istemedik yahu!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Biliyorum ben sevildiğimi.
Şimdi beni kapının önünde görünce afalladın sen de.
Hadi uzat dudaklarını!
EPIGENES
Olmaz canım! Sevgilinden çekinirim.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Kimden?
EPIGENES
Ressamların pirinden!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Kimmiş o?
EPIGENES
Hani ölüler için vazo bezeyen!
Şimdi geç içeri. Görmesin seni kapının önünde.

BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Biliyorum, ne istediğini biliyorum.
EPIGENES
Zeus hakkı için, ben de senin!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Bana payımı kurayla veren Aphrodite'ye yemin olsun,[106]
bırakmam seni bir yere.
EPIGENES
Tozutmuşsun sen yaşlı cadı!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
(*Parmağını delikanlıya sallayarak.*)
Aptal aptal konuşuyorsun ama
seni yatağıma götüreceğim.
EPIGENES
Ne diye bakraçlarımız için kanca gereksin ki,
bu yaşlı cadıyı aşağı salıp
kuyulardan bakraçlarımızı çekmek varken?
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Alay etme kerkenez. Haydi düş önüme!
EPIGENES
Ama zorunda değilim, benim için
kente beş yüz *drakhmē* yatırmadıkça.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Aphrodite'ye yemin ederim mecbursun!
Hem senin yaşlarındakilerle yatmaya bayılırım ben.
EPIGENES
Oysa ben senin yaştakilerle yatmaktan iğrenirim!
Asla razı olmam!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
(*Bir kâğıt parçası çıkarır.*)
Zeus hakkı için, bu seni hizaya getirir!
EPIGENES
Bu nedir?
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Bana gelmek zorunda olduğunu bildiren kararname.

EPIGENES
Oku, ne diyor bakalım.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Okuyorum:
Kadınlarca alınan karara göre,
eğer bir delikanlı genç bir kıza göz koyarsa,
öncesinde yaşlı bir kadını tokmaklamadan
o genç kıza çakamayacaktır. Onu tokmaklamadan
genç kıza göz koyarsa,
yaşlı kadınlara adamı malafatından[107] tutup
zarar vermeden çekiştirme hakkı verilmiştir.
EPIGENES
Vay başıma gelen, bugün Prokourystes[108] olacağım demek!
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Bizim yasalara uyulması gerek çünkü.
EPIGENES
Bizim aşiretten bir adam ya da arkadaşlarımdan
biri beni kefaletle kurtarmaya gelecek olursa?
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Hiçbir erkek bir *medimnos*'tan fazla borçlanamaz ki.[109]
EPIGENES
Azlimi talep edemez miyim peki?
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Sıyrılamazsın bu işten!
EPIGENES
Tacirmişim gibi davranayım bari.
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Dövünür durursun o zaman.
EPIGENES
Ne yapacağım peki ben?
BİRİNCİ YAŞLI KADIN
Haydi takip et beni.
EPIGENES
Bunu yapmak zorunda mıyım?

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Diomedes zorunluluğu hem de![110]

EPIGENES

Öyleyse ilkin güvey otu serpiştir,
dört asma dalı kırıp ser altıma. Başına bir kurdele bağla,
su testilerini bırak yanıma, toprak kabı da yerleştir
kapının önüne.[111]

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Bana bir de çelenk[112] alacaksın tabii.

EPIGENES

Zeus hakkı için, evet. Balmumundan olsun bari.
Zira içeride hemen parçalarına ayrılır sanırım.

(Birinci Yaşlı Kadın, Epigenes'i evine sürüklerken, kapıda Genç Kız görünür.)

GENÇ KIZ

Nereye çekiştiriyorsun onu?

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Kendi evime götürüyorum.

GENÇ KIZ

Hiç de akıl kârı değil bu,
seninle yatabilecek yaşta değil ki o.
Hem sen ona karılıktan çok analık yaparsın.
O yüzden eğer yürürlüğe sokarsanız bu yasayı
her yeri Oidipouslarla dolduracaksınız.[113]

(Epigenes'le Yaşlı Kadın'ın arasına girer.)

BİRİNCİ YAŞLI KADIN

Seni çirkef,[114] hasedinden yumurtladın bu lafı.
Ama ödeteceğim ben sana!

(Kendi evine girer.)

EPIGENES

(Kızı kucaklar.)

Zeus Soter aşkına, kocakarıyı uzaklaştırarak
ne büyük himmet ettin bana tatlılar tatlısı.
İyiliklerine karşılık öyleyse akşam vakti

ben de sana kalın ve uzun[115] bir himmet edeceğim.
(*Genç Kız, Epigenes'i evine götürmeye koyulur.*
İkinci Yaşlı Kadın görünür.)

İKİNCİ YAŞLI KADIN
Baksana sen! Adamı koluna takmış
nereye gidiyorsun,
yazılı yasalar önce benimle yatmasını emrederken?

EPIGENES
Vay benim dertli başım!
Sen de nereden çıktın geberesice?
Bu musibet, ötekinden de beter!

İKİNCİ YAŞLI KADIN
Gel buraya bakayım!

EPIGENES
(*Dehşet içinde kendi evine koşan Genç Kız'a seslenir.*)
Kulun kölen olayım,
bu kadının beni çekiştirmesine izin verme!

İKİNCİ YAŞLI KADIN
Ben değil,
yasa çekiştiriyor seni.

EPIGENES
Hayır, her yanı kan kırmızı sivilce kaynayan
Empousa'nın[116] teki çekiştiriyor.

İKİNCİ YAŞLI KADIN
(*Sahne boyunca itiştirerek.*)
Bu yandan! Acele et ama gevezelik etme e mi,
sümüklü böceğim benim.

EPIGENES
O zaman izin ver önce bir ayakyoluna gideyim,
şöyle bir cesaretimi toplayayım. Yoksa bak
bir anda korkudan safran rengi bir şey yaparım.

İKİNCİ YAŞLI KADIN
Korkma da yürü haydi! Evde sıçarsın.

EPIGENES

İstediğimden çok daha fazla yapacağımdan korkuyorum.
Ama sana iki takdire şayan şey
yerleştireceğimi temin ederim.

(*Husyelerini işaret eder.*)

İKİNCİ YAŞLI KADIN

(*Hafifçe dürter.*)

Aman bana yerleştirme.

(*Üçüncü Yaşlı Kadın girer.*)

ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN

(*Arkası dönük olan Epigenes'e seslenir.*)

Nereye, nereye gidiyorsun bu kadınla böyle?

EPIGENES

Gitmiyorum; sürükleniyorum!
Ama her kimsen, gani gani nimetlere kavuşasın,
mahvolacaktım az daha.

(*Epigenes arkasını döner ve kadını görür.*)

Herakles aşkına! Panlar aşkına!
Korybantlar aşkına! Dioskourlar aşkına!
Bu seferki musibet öncekinden çok daha beter.
Lütfen söyle bana, ne menem bir şeysin sen?
Beyaz boya sürülmüş bir maymun mu,
yoksa pek çok ölünün arasından dirilmiş bir acuze mi?

ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN

(*Epigenes'in koluna yapışarak.*)

Alay etme de düş önüme!

İKİNCİ YAŞLI KADIN

(*Epigenes'in öbür koluna yapışarak.*)

Hayır bu yöne!

ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN

Katiyen bırakmam seni.

İKİNCİ YAŞLI KADIN

Ben bırakır mıyım sanki!

EPIGENES

İkiye ayıracaksınız beni geberesiceler!

İKİNCİ YAŞLI KADIN
Yasalara göre beni takip etmelisin.
ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN
Daha çirkin bir kocakarı ortaya çıkmazsa tabii!
EPIGENES
İkinizin arasında helak olursam pisi pisine,
ben nasıl kavuşacağım güzelime?
ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN
Görüyorsun işte. Ama şimdi yapman gereken bu.
(*Cinsel çağrışımlı bir jest yapar.*)
EPIGENES
Peki önce hanginizi becerirsem serbest kalırım?
İKİNCİ YAŞLI KADIN
Anlamadın mı daha? Yürü bu tarafa!
EPIGENES
O zaman sen bırak da gideyim.
ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN
Olmaz, gel buraya, evime gel.
EPIGENES
Tamam, bırakırsa geleceğim.
İKİNCİ YAŞLI KADIN
Zeus'a yemin olsun bırakmam.
ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN
Ben de!
EPIGENES
Siz kayıkçı olsaymışsınız pek çekilmez olurmuşsunuz.
İKİNCİ YAŞLI KADIN
O niye?
EPIGENES
Yolcuları çekiştire çekiştire öldürürmüşsünüz.
İKİNCİ YAŞLI KADIN
Sesini kes de yürü bu yana!
ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN
Zeus hakkı için olmaz, benim eve!

EPIGENES

Bu durum besbelli Kannonos'un kararnamelerine göredir;
ikiye ayrılıp da düzmem gerekiyor.
Her iki yanda iki kürek nasıl çekeyim yahu?[117]

İKİNCİ YAŞLI KADIN

Bir güveç dolusu nergisi yuttun mu pekâlâ yaparsın.

(İki kadın bu sefer Epigenes'i aynı kapıya sürüklemeye başlar.)

EPIGENES

Vay başıma gelenler!
Şimdi de bir kapının yanına sürükleniyorum.

ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN

Hiç de yararına olmayacak.
Peşinden de ben geliyorum zira.

EPIGENES

Yapmayın tanrıların huzurunda!
İki musibetle uğraşmak biriyle uğraşmaktan çok daha zor.

ÜÇÜNCÜ YAŞLI KADIN

Hekate'ye yeminle, istesen de istemesen de!

EPIGENES

(Seyircilere.)

Aha, üç-kat-bedbahtlık,[118] gece gündüz boyunca
kartalozu düzmem gerekiyor.
Sonra kurtulunca ondan, bu sefer
çenesinde yağ şişesi olan Phryne'ye[119] geçmem gerek.
Bedbaht değilim de neyim ben acaba?
Zeus Soter'e yemin olsun
kısmetsizim işte, bahtsız bir adamım ben,
böylesi vahşi hayvanların arasında kaldım.
Ancak olur da başıma bir hal gelirse
buraya yelken açan şu iki sürtük yüzünden,
yol ağzına gömsünler beni.

(Üçüncü Kadın'ı işaret ederek.)

Bunu da, yaşasa bile, katrana bulayıp

ayaklarını bileklerine kadar
erimiş kurşunla etrafını sabitleyerek
dikin mezarımın tepesine, cenaze vazosu niyetine.
(İki kadın da Epigenes'i eve sokup kapıyı
arkalarından sertçe kaparlar. Çakırkeyif bir
hizmetçi girip Praksagora'nın evine doğru ilerler.)

HİZMETÇİ KADIN

Heyhat, ahali mesut, ben bahtiyarım,
hanımım ise en mesudu;
kapının önünde dikilen sizler kadar
bütün komşular, aşiret mensupları da
buradakilerin yanı sıra
başını âlâ yağlarla ovmuş hizmetçi bendeniz de,
Ey Zeus. Ama o Thasoslu küpler
tüm bunlardan yine çok daha üstündür.
Zira kafada uzun süre kalır onlar,
diğerleri solup buharlaşırken.
Bu yüzden bolluk en iyisidir, ey tanrılar tam bolluk.
Doldur şarabı! Bütün gece neşelendirecek,
seçip içinizden en güzel kokanı.
(Koro'ya.)
Kadınlar, gösterin bana efendimin,
sahibemin kocası nerededir.

KORO

Bize öyle geliyor ki biraz beklersen bulacaksın onu.

HİZMETÇİ KADIN

Elbette. İşte yemeğe gidiyor.
Ey efendim, mesut, üç-kat-müreffeh efendim![120]

BLEPYROS

Ben miyim o?

HİZMETÇİ KADIN

Zeus hakkı için, hem de hiçbir adamın olmadığı kadar.
Otuz binden fazla yurttaşın arasında
bir tek sen yememişken
kim daha müreffeh olabilir ki?

KORO

Besbelli bahtiyar bir adamdan bahsettin.

HİZMETÇİ KADIN

Nerelere, nerelere gidiyorsun peki?

BLEPYROS

Ziyafete gidiyorum.

HİZMETÇİ KADIN

Aphrodite'ye yeminle, herkesten sonraya kaldın.
Yine de, karın seni ve yanındaki bu genç kızları
toplayıp getirmemi emretti.
Khios şarabı ve daha bir sürü şey arttı.
Dolayısıyla, bize karşı
seyircilerden hüsnüniyet gösterenler,
diğer yana teveccüh etmeyen hakemler
aman gecikmeyin artık.

BLEPYROS

O zaman müşfik bir şekilde herkese söylemiyor musun,
kimseyi ihmal etmeden, aleni bir şekilde
ihtiyarları, delikanlıları, çocukları çağırmak varken?
Ziyafet herkes için hazırlandı – evlerine gitseler yeter.
Şimdi yemeğe gidiyorum alelacele.
Bu meşale neyse ki yanımda.

KORO

Ne diye oyalanıp duruyorsun,
bunları alıp götürmek yerine?
Sen aşağı indiğindeyse,
ben yemeğin başlangıcı için bir şarkı söyleyeceğim.
Hakemlere ufak bir öneride bulunmak istiyorum.
Akıllı olanlardan, oyunun akıllı bölümlerini
hatırlayarak beni seçmesini,
keyifle gülenlerden güldükleriyle beni seçmesini istiyor,
böylece hemen hepinizi beni seçmeye davet ediyorum.
Çektiğimiz kura zarar vermesin bize.
Tüm bu güzel şeyleri

hatırlayıp yeminlerini bozmasınlar,
onun yerine koroları daima doğru düzgün seçsinler,
hep sonuncu birlikteliklerini hatırlayan
soysuz metreslere benzemeden.
Ay ay ay tam vaktidir
sevgili hanımlar, hallettiysek işimizi,
kalkıp gidelim ziyafete. Giritliler gibi oynatın ayağınızı.

BLEPYROS

Öyle yapıyorum ben de.

KORO

Şimdiyse kadınlar...
bacacıklarınızla kıvırın belinizi ritme göre.
Aman çabuk çünkü orada
istiridyeli-çirozlu-vatozlu-
kafasının-geri-kalanı-ekşili-soslu-camgözlü-
kadıtereli-ardıçkuşlu-balla-karıştırılmış-
tahtalıkuşlu-güvercinli-küçük-batağanlı-
karatavuklu-üveyikli-kızarmış-horoz-beyinli-
şarapta-haşlanmış-omuzları-hedikle-tatlandırılmış-
tavşan-yahnisi[121] var.
Sen de madem duydun bunu
çabuk bir tabak kap.
Sonra yemek istersen
bir yulaf lapası kapıp da
tozu dumana kat.
Ama nereden gözü doysun bunların!
Kalk ayağa, hayde bre, euai
ziyafet çekeceğiz, euai, euai,
euai, zafer için.
Euai, euai, euai, euai.[122]

Sonnotlar

1. Praksagora'nın bu monologu tragedyalara özgü dil kullanımının bir parodisi gibi görünmektedir. Hangi tragedyayı alaya aldığı belirsizse de Praksagora'nın fenerine seslenişi, Sophokles'in *Aias* tragedyasındaki (Soph. *Aj.* 845 vd.) ya da Euripides'in *Fenikeli Kadınlar* tragedyasındaki (Eur. *Phoen.* 1 vd.) güneşe hitap edilen bağlamı hatırlatır. *Skholia*'daki açıklamaya göreyse bunun "ya Agathon'un ya da Dikaiogenes'in bir *iambos*'u" (*ho iambos ē tou Agathōnos ē tou Dikaiogenous*) olabileceği tahmini yapılmaktadır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 1).
2. Bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Aphrodite* maddesi.
3. Atinalı erkeklerin mallarını hem yabancılardan hem de karılarından korumak adına kilitlemesi ve kapıyı mühürlemesi, kadınlarınsa kilitleri kocalarından habersiz açıp içindeki erzakı kendi özel işleri için kullanması durumu Aristophanes'in başka bir komedyası olan *Thesmophoria Kutlayan Kadınlar*'da da işlenir (krş. Ar. *Thesm.* 418-428, 555, 556, 812, 813).
4. Burada geçen "Bakkhos suyu" (*Bakkhiou te namatos*) ifadesiyle anlaşılacağı üzere tanrı Dionysos'un koruyucusu olduğu şaraptan söz edilmektedir. Ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Dionysos* maddesi.
5. Atina'da kamusal toplantıların şafak vakti yapıldığı Aristophanes'te başka zamanlar da dile getirilmiştir (krş. Ar. *Ach.* 20, *Thesm.* 275).

6. Burada "kadın-yoldaşlar" olarak karşıladığımız, aynı zamanda "metres" olarak da çevrilebilecek *hetaira* sözcüğü *symposion*'larda ya da eğlencelerde sadece bir ya da iki varlıklı kişiye hizmet eden kibar fahişeler için kullanılır.
7. Aristophanes buradaki "yerimizi kapmalı, fark edilmeden yerleştirmeliyiz kıçlarımızı" (*katalabein* [...] *hedras* | [...] *kōla hizomenas lathein*) ifadesinde *kōla* (baldır/kıç) sözcüğünün amiyaneliğiyle *hedra*'nın meclis bağlamındaki saygınlığı arasındaki karşıtlıktan yararlanarak bir komiklik üretmektedir.
8. *Parodos*, koronun hem sahnede yerini aldığı bölüm için hem de yan taraftan giriş yaptığı yerler için kullanılırdı. Bu giriş, sahneye (*skēnē*) ya da sahneyle seyirciler arasında kalan, dans alanı anlamına gelen *orkhēstra*'ya açılırdı.
9. Atinalı erkekler Pnyks tepesindeki mecliste günün ilk ışıklarında toplandığından oyundaki kadınlar gün ağarmadan önce orada yerlerini alma telaşı içerisindedirler. Bu yüzden sabah olduğunu haber veren horozdan *kēryks* (haberci, tellal) diye bahsedilmektedir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 30.2).
10. Kadının kocasının Salamisli olması aracılığıyla yapılan müstehcen şaka için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Salamis* maddesi.
11. Burada "tuttu" olarak müstehcen içeriğini silikleştirerek çevirdiğimiz *ēlaune* lafzi olarak "bir arabaya at koşmak" ya da "arabayı sürmek" anlamında olmakla birlikte, aslında bu bağlamda *binein*'le (krş. Giriş, dipnot 74) eşdeğer olarak kullanılmaktadır.
12. Bu sahneden itibaren kadınların sayısı ve hangi sırayla konuştukları konusunda elyazmalarında ve eleştirel basımlarda fikir ayrılığı vardır. Biz Ussher'in (1973) standart hale getirdiği biçimi doğru kabul ederek repliklere

buna göre başlık verdik. Oyunda çok sayıda kişinin isimsiz olması bu konuda pek çok tartışmaya neden olmuştur. İsimsiz erkeklerin yarattığı karışıklık ve olası bir çözüm modeli için bkz. Olson, 1991, 36-40.

13. Burada geçen *khous* sıvı, *khoiniks* ise katı malzemeyi hacmen ölçmeye yarayan ölçü birimleridir. Attika bölgesinde 1 *khous* (12 *khous* 1 *metretēs*) yaklaşık olarak 3,25 litreye, 1 *khoiniks* ise yaklaşık olarak (48 *khoiniks* 1 *medimnos*) 1 litreye denk gelmektedir (Hultsch, 1862, 82-83; Lang – Crosby, 1964, 44, 58).
14. *Skholia*'da kadınların oy vermek üzere "ellerini kaldırdıklarında, erkekler gibi görünmek için" (*hina hotan kheirotonōsi, dokōsin andres*) koltuk altlarındaki kılları uzattıkları belirtilir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 60). Kadınların vücutlarındaki bütün kılları almayı âdet edindikleri ve erkeklerin bunu talep ettiği anlaşılıyor (Slater, 1968, 12-13). Vücut kıllarını almak konusunda "ütmek" (*apheuein*: Ar. *Eccl.* 13), "ustura" kullanmak (*ksyron*: Ar. *Eccl.* 65), "ağda yapmak" (*paratillein*: Ar. *Lys.* 89, krş. *Eq.* 373, *Plut.* 168) Aristophanes'te sayılan yöntemler arasındadır.
15. İdmanlardan ve müsabakalardan önce yağlanarak güneş altında saatler geçiren atletlere benzeyerek kadınlara özgü ak pak tenlerini saklamak ve "bir erkek gibi kararmak üzere" (*melaina genesthai hōs anēr*: Schol. ad Ar. *Eccl.* 64) bunu yaptıkları anlaşılıyor.
16. Her ne kadar metinde geçmese de *Lakōnikas* sıfatının nitelediği isim olan *embades* için kullandığımız "kunduralar" karşılığı için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Lakonia* maddesi.
17. Sopa olarak çevirdiğimiz *skytalon*'u Henderson (2010², 159) oldukça yerinde bir karşılıkla İrlanda kökenli bir sözcük olan *shillelagh*'la karşılamıştır. Herakles'in betimlerinde karşımıza çıkan cinsten neredeyse hiç

işlenmemiş bir kütüğü andıran oldukça iri bir sopayı kasteden bu sözcük, tomrukçulukla geçindiği söylenen Lamios için uygun bir simge olarak komedyada yerini alır. Ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Lamios* maddesi.

18. Burada Henderson'ın (1991², 196) işaret ettiği gibi, Lamios adıyla muhtemelen Aristophanes'in gönderme yaptığı Lamia'nın bir davranışı çağrıştırılarak şaka yapılmaktadır. Belden yukarısı kadın, aşağısı ise yılan olan canavar Lamia, Yunan tasavvurundaki gulyabani benzeri yaratıklardan biridir. Aristophanes kendisini yakaladıklarında osurduğundan (*hōs Lami' halous' eperdeto*: Ar. *Vesp.* 1177) bahsettiği Lamia'ya gönderme yaparak, sopayla yakalanan kişiye atılan dayağı ima etmektedir.

19. Burada "her-şeyi-gören" (*panoptēs*) olarak çevirdiğimiz ve kimi zaman doğrudan güneş için kullanılan (krş. Aesch. *Prom.* 91) bu epitet Hera'nın muhafızı Argos'a gönderme olmalı. Bir aktarıma göre, ikisi önde ikisi arkada dört gözü, diğer bir aktarıma göreyse bütün vücuduna dağılmış sonsuz sayıda gözü olan, olağanüstü güçlerle donatılmış bir kahramandır. Hera kıskandığı için bir düveye dönüştürdüğü Io'yu gözetlemek üzere Argos'u görevlendirir. Argos da daima gözlerinin yarısıyla uyuduğundan diğerleriyle Io'yu kusursuz bir şekilde gözetler. Hermes'in hilesiyle Argos can verir, güzel Io ise Zeus'un olur (Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.1.2; Hyg. *Fab.* 145; Macr. *Sat.* 1.19.12; Propert. 1.3.20; Ov. *Met.* 1.583-750; Bacchyl. 19.19, 19.33). Devamında "tam infaz memurunu yemleyecek bir adam olurdun" (*ei-per tis allos boukolein ton dēmion*) ifadesinde "yemlemek" olarak çevirdiğimiz *boukolein* fiili –her ne kadar *LSJ*'de bu bağlamda "aldatmak" ya da "ayartmak" anlamı vurgulanmış olsa da– lafzi olarak "sığır güt-

mek" anlamındadır ve Argos'un mitteki Io'yu Zeus'un cinsel tacizlerinden koruma görevine gönderme yapıyor olabilir. Nitekim Worthington (1987, 163-164) da *boukolein* fiilinin böyle bir bağlamda "alaylı" gönderme barındırdığını belirtir.

20. *Prytanis, boulē* adı verilen ve bir tür danışma meclisi olarak görev yapan kurumun üyelerinin taşıdığı unvandır. Solon'dan devraldığı 400 kişilik *boulē*'yi Kleithenes'in yeniden düzenleyip, soy bazlı sisteme göre her *phylē*'den (boy) katılan 50 üyeyle 500 kişiye çıkarmasıyla bu kurumun üyeleri Atina toplumunun her tabakasından atanmaya başlamıştır. Her bir *phylē*'den gelen 50 kişinin nöbetleşe (36/38 ya da 35/38 gün boyunca: Arist. *Ath.* 43.2; krş. Glotz, 1929, 186-187) bir yürütme organı gibi çalıştığı *boulē*'de *Prytanis*'ler (*Prytaneis*) ifadesi o sırada görev yapan 50 kişilik yürütme organını ifade etmektedir (krş. Thorley, 2004², 28-34). Aristophanes'in de yaşamının sonlarına doğru Atina'da *prytanis*'lik görevini üstlendiği bilinmektedir (Ar. *test.* 9 *PCG*).

21. Birincil anlamı taş olan *lithos* sözcüğü burada mecliste konuşmacıların üzerine çıkarak konuşma yaptıkları, *bēma* (lafzi anlamı "adım") olarak adlandırılan, yerden yüksek platforma işaret etmektedir.

22. *Skholia*'nın aktardığına göre, burada *bēma* olarak adlandırılan konuşma yapmak üzere çıkılan bir tür kürsüye adım atarken kıyafetinin açılmasına gönderme yapmaktadır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 96).

23. Bu ad aracılığıyla yapılan şaka için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Phormisios* maddesi.

24. *Skholia*'ya göre bu "bir özdeyişten gelmektedir: 'Para oldu mu her şey akıp gider yolunda.' Zaten biz de ne rüzgârla ne kürekle denize açılırız" (*para tēn paroimian, 'hok' argyrion ē panta thei kalaunetai.' Ho estin oute*

anemois oute kōpais pleomen: Schol. ad Ar. *Eccl.* 109). Yönetimi ele geçirmeyi planlayan kadınlar, girişimleri başarılı olursa fazla emek vermeden işlerinin yolunda gideceğini kastetmektedir.

25. Bu ifadenin tıpkısının (*gynaikōn thēlyphrōn ksynousia*) yazarı belli olmayan bir tragedya fragmanında (Trag. Ades. *fr.* 51 Nauck) geçmesi nedeniyle Aristophanes'in sıklıkla yaptığı gibi, tragedyaya yönelik alaylı bir nazirede bulunduğu düşünülebilir. Aristophanes tragedyanın ağdalı diliyle alay etmek için bu türden abartılı tını taşıyan ifadelere zaman zaman başvurur (krş. sonnot 60).
26. Bu seferinde *spondein* fiilinin edilgin biçimiyle ima edilen, kimi genç hatiplerin politikada yükselme arzusuyla girdikleri eşcinsel ilişkilerdir. Aristophanes bu kişilere açık açık hakaret etmek üzere kimileyin maymun (*pithēkismos*: Ar. *Eq.* 877-880) yakıştırması yaparken, sıklıkla da *euryprōktos* sıfatını kullanır (krş. Ar. *Nub.* 1090-1093). Bu konuda ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Agyrrhios* maddesi.
27. İfadenin lafzi karşılığını esas alarak "bilemiyorum" biçiminde çevirdiğimiz *ouk oida*, Rogers'ın (1902, 21) yerinde bir şekilde işaret ettiği üzere, aslında "bu konuda söyleyecek bir şeyim yok, ancak aynı fikirde değilim" anlamında kullanılmaktadır (krş. Ar. *Ran.* 30, *Vesp.* 834; Aesch. *Prom.* 39; Eur. *Hec.* 884, *Andr.* 985, *IA* 917).
28. *Peristiarkhos* Atina'da arındırma amaçlı düzenlenen *Peristia* adı verilen törenlerde bir domuzun kurban edilmesinden ve mekânın sınırları boyunca domuz kanının serpiştirilmesi suretiyle oranın arındırılmasıyla ilgilenen görevliler için kullanılır. Bu dizede domuz yerine kediden bahsedilerek Atinalıların hemen anlayacağı bir şaka yapılıyor olabileceği gibi, *khoiros* (yavru domuz) sözcüğünün aynı zamanda *pudenda muliebria* anlamına da gelmesinden ötürü Praksagora'nın kadınlara yönelik bir

meclis konuşmasında bu sözcüğü dillendirmekten imtina ettiği de düşünülebilir (Rogers 1902, 22).

29. Buradaki "Kim konuşma yapmak ister?" (*tis agoreuein bouletai*) çağrısı tellalın mecliste müzakere başlatmak üzere yaptığı standart çağrıdır ve buna verilen cevap da "Ben!" (*Egō*) olur (krş. Ar. *Ach.* 45, *Thesm.* 379). Aiskhines söz almakta önceliğin elli yaşını aşmış kişilerde (*tōn hyper pentēkonta etē gegēnotōn*) olduğunu belirtse de (Aeschin. 1.23), zamanla epey değişen meclis uygulamalarında oldukça genç ve tecrübesiz kişilerin de bu konuda atılgan olduğunu belgelemektedir (Rogers, 1902, 23).

30. Başa takılan çelenk siyasal toplantılarda konuşma yetkisinin kimde olduğunun bir işareti olduğu gibi, "içki meclisleri"nde (*symposia*) boy gösterenlerin de kullandığı bir aksesuardı. Her iki toplumsal buluşmaya da kadınların katılması mümkün değildi. Prova yapan kadınlardan ilki bu iki farklı toplumsal bağlamı birbirine karıştırarak önderleri Praksagora'yı kızdıran ilk hatalı davranışı sergiliyor.

31. *Skholia*'da "sadece sek (su katılmamış) şaraptan değil, aynı zamanda halis, saf olandan" (*ou monon zōron, alla kai euzōron, akraton*) söz edildiği vurgulanır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 137).

32. Şarap içme merasiminden önce belirli bir miktar tanrı payı olarak yere, ocağa ya da sunağa dökülürdü (Hom. *Il.* 6.259, 9.177, 16.227, *Od.* 3.45, 3.334, 8.89). Bir merasim bağlamında duaya sıvı sununun eşlik etmesi Aristophanes'in başka dizelerinde de karşımıza çıkar (Ar. *Pax* 431-435, *Vesp.* 863).

33. "Bekçiler" olarak çevirdiğimiz *toksotai* sözcüğü Atina'da kentin güvenliğinden sorumlu Skythialı "okçular"ı kasteder (Ar. *Ach.* 54, *Eq.* 665; Plat. *Prot.* 319c; Arist. *Ath.* 24.3).

34. "Depo" olarak çevirdiğimiz *lakkos* sözcüğü zeytinyağı ve şarap saklamak üzere, su geçirmez bir harçla sıvanmış bir tür sarnıcı kasteder (krş. X. *An.* 4.2.22). Su katılmamış şarap meraklısı bu kadın, henüz masaya gelmeden şaraba su katan hilekâr meyhanecileri cezalandırma heveslisidir.
35. Konuşmasına prova yapan ilk kadından daha iyi başlayan bu kadın da, kadınların sıkça kullandığı ve ikil biçimde (*ma tō theō*) telaffuz edilen bu yeminine başvurarak tanrıça Demeter ve Persephone'ye seslenip yine Praksagora'yı çileden çıkaran bir hata yapıyor (Ar. *Vesp.* 1396, *Lys.* 112, 452, 682, 731, *Thesm.* 383, 566, *Plut.* 1006). İleride, Praksagora iktidarı ele geçirdikten sonra kadın kıyafetleri içinde bu yemini dillendirmekten çekinmez (Ar. *Eccl.* 532).
36. Kadınsı olduğu söylenen Epigonos, asla kullanılmaması gereken "ey burada oturmuş kadınlar" (*ō gynaikes hai kathēmenai*) hitabı yüzünden kadının mazereti ve Aristophanes'in hakaret fırsatı haline geliyor.
37. *Ploutos*'ta (Ar. *Plut.* 920) da karşımıza çıkan ve "rezil önderler" olarak çevirdiğimiz *prostatai ponēroi* ifadesi, Aristophanes'in Peloponnesos Savaşları sırasında Atina'nın yıkımına neden olduklarını düşündüğü Kleon, Hyperbolos ve Kleophon olması muhtemeldir (Rogers, 1902, 28-29).
38. *Skholia*'da burada bahsedilen kişinin Konon olduğu notu düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Eccl.* 196). Oysa Konon Peloponnesos Savaşları sırasında Pers donanmasıyla ittifak yaparak Sparta'ya karşı Sparta-karşıtı cephenin kazandığı başarıların en önemlilerini elde etmiş biri olarak Atinalılar arasında oldukça bilinen bir amiraldi (krş. Strauss, 1984, 37-48; March, 1997, 257-267). Rogers'a (1902, 32) göre, *skholia* yazarı sıklıkla yaptığı gibi, bütünüyle hatalı bir göndermede

bulunmaktadır. Öyle ki ona göre, burada bahsedilen kişi Ksenophon'da geçen ve pek çoklarının desteğiyle Thebailılara yardım edilmesi kararını aldıran adı belirtilmemiş bir hatiptir (X. *HG* 3.5.16).

39. Missiou'nun (1992, 165) yerinde bir şekilde temas ettiği gibi, bu ifade (*tois plousiois de kai geōrgiois*) iki aynı sınıfı değil özellikle büyük arazi sahiplerini kastetmektedir. Özellikle büyük toprak sahipleri olmak üzere, çiftçiler genel olarak savaş zamanlarında korunmasız kalıyor, arazileri istilaya uğruyor, ekinleri tahrip ediliyordu (krş. Arist. *Pol.* 7.1330a18-23).

40. Komedyada daha sonra gelenekselleşen bir uygulama olarak Kurtuluş'un (*Sōtēria*) kişileştirildiği (krş. Plaut. *Mos.* 2.1.4: *nec Salus nobis saluti iam esse, si cupiat, potest* = istese Kurtuluş bile kurtaramaz bizi; ayrıca krş. Plaut. *Cap.* 3.3.14; *Cast.* 4.2.76) bu kısımda gerek Zeus Soter'in (Kurtarıcı Zeus) anılmasıyla (krş. Ar. *Eccl.* 80, 761, 1045, 1103), gerekse kurtuluş fikrinin tekrar tekrar gündeme getirilmesiyle bu temanın Praksagora'nın hitabetinin ana unsuru olarak belirdiği söylenebilir. Bu temanın Aristophanes'in kadını merkeze alan diğer oyunlarında (*Lysistrata* ve *Thesmophoria Kutlayan Kadınlar*) da ön planda olduğunu söylemek mümkündür (Zeitlin, 1999, 178). Son zamanlarda yayımlanan bir çalışmasında Tordoff (2017, 153-210) sunduğu oldukça uzun çözümlemeyle aslında hitabette belirgin hale gelen bu unsurun *Kadın Mebuslar*'ın sahnelendiği dönemdeki tarihsel arka planıyla sıkı bağları olduğunu temellendirir.

41. Her ne kadar *skholia* yazarı bu kısımda geçen sıvının içine "daldırmak" ya da "batırmak" anlamına gelen *baptousi*'yi *plynousi* (yıkarlar) olarak açıklasa da, Rogers'ın (1902, 36-37) yerinde bir şekilde temas ettiği gibi, buradaki *taria baptousi* ifadesiyle koşutluk

taşıyan *eria bapta* tam olarak "boyanmış yün" demektir. Theophrastos yün de dâhil olmak üzere çeşitli kumaşları boyamakta en iyi malzemenin "deniz yosunu" (*to pontion phykos*) olduğunu belirtir (Theophr. *HP* 4.6.4-5).

42. Kadınların sepetleri, testileri başlarının üzerinde, erkeklerin ise omuzlarında ya da ellerinde taşıması Atina'da genel bir âdetti. Nitekim Herodotos Mısırlıları "diğer insanlardan" (*alloisi anthrōpoisi*) farklı kılan "alışkanlık ve âdetlerini" (*ēthea te kai nomous*) sayarken, bir şey taşımaları gerektiğinde erkeklerin başlarının üzerinde, kadınlarınsa omuzlarının üzerinde taşıdığını belirtmektedir (Herod. 2.35).
43. "Kırık" diye çevirdiğimiz *moikhos* sözcüğü evlilik dışı ilişkiye giren kimse, yani "zani" anlamındadır (Hippon. *fr.* 74 West; Ar. *Plut.* 168; Plat. *Symp.* 191d).
44. Burada kullanılan *binesthai* fiili kadının bütünüyle edilgen olduğu, sadece erkeğin etkin fiziksel hareketlerinin yönlendirdiği cinsel birleşmeyi kasteder. Praksagora'nın erkek kılığında attığı nutuğun içinde kullandığı bu oldukça erkeksi ifade inandırıcılığını artırmak için kasten seçilmiş gibi görünmektedir. Kadının cinsel ilişkideki bütünüyle edilgen durumu daha sonra "domaltmak" olarak karşıladığımız *ereidein* fiiliyle pekiştirilecektir (krş. sonnot 77).
45. Burada çekimli bir fiil olarak geçen *antereis* sözcüğü, hem *anterō* (cevap olarak karşılık vermek) fiilinin gelecek zaman 2. tekil şahsını, hem de *anteran* (birisinin aşkına karşılık vermek) fiilinin şimdiki zaman 2. tekil şahsını aynı anda ifade eder. Aristophanes'in Kephalos'un küfür etmesini bir aşk ilanı gibi okuduğu bir sözcük oyunu söz konusu olabilir.
46. Bu dizelerde belli ki politikada çömlekçilikten daha iyi olduğu ima edilmektedir. *LSJ* bize Kephalos'un baba-

sının çömlekçi olmasına bir atıf olduğunu söyler. Buna ek olarak, burada çömlekçinin ürünü olan çanak, *tryblion* sözcüğünün kullanılmasının bu baba mesleğine imadan başka bir nedeni daha vardır. Henderson'ın (1991a², 143) vurguladığı gibi, çanaklar ve tabaklar *cunnilingus* kinayelerinde karşımıza çıkar. Bu yan anlam muhtemelen insanların bu eşyaları yalayarak sıyırmalarından kaynaklanmaktadır. *Tryblion*, çanak sözcüğü metnin yine başka bir yerinde de *cunnilingus*'u tarif eder şekilde kullanılır: "kadınların çanaklarını temizler" (*ta tōn gynaikōn diakathairei tryblia*: Ar. *Eccl.* 847). Ayrıca bkz. Giriş, dipnot 74.

47. *Skholia* burada "göz iltihabından sıkıntı çekenlere" (*ophthalmiōntōn*) ithafen kullanılan bir çocuk deyişi olduğunu söyler. Göz ağrısı çekmek, *LSJ*'ye göre "başkasının özelliklerine, malına hasetle bakmanın getirdiği ağrı" yan anlamını da içerir. *Skholia* burada bir atasözüne gönderme yapıldığını belirtir: Üç tilki dururken köpeğin kıçına bakmak" (*es kynos pygēn horan kai triōn alōpekōn*: Schol. ad Ar. *Eccl.* 255).

48. Buradaki *hypokrouein* sözcüğünün çift anlamlılığı üzerinden sözcük oyunu yapılmaktadır. Zira sözcük hem "saldırmak" hem de "cinsel taciz amacıyla musallat olmak" anlamlarına gelmektedir (Henderson 2010², 241).

49. Henderson'a (1991a², 151) göre, hem haşin hem de kösnül bir ton taşıyan bu kısım Aristophanes'te başka yerlerde de karşımıza çıkan *binein* fiilinin ifade ettiği karşılıklı şiddet de içeren hareketleri ifade etmektedir. Burada "vurma" (*krouma*) açık bir cinsel ima taşımaktadır (krş. sonnot 55).

50. Buradaki "ellerimizi kaldırmak" (*tas kheiras airein*) tahmin edileceği üzere, Atina'da mecliste oy verme biçimine işaret eder (krş. Schol. Aesch. *Supp.* 629).

51. Tam görev tanımları konusunda hâlâ karanlık noktalar olsa da, Aristoteles çoğul biçimiyle *thesmothetai* olarak anılan bu görevlilerin *thesmia* (hukuki tutanaklar) yazmayı ve onları muhafaza etmeyi üstlendiklerini ifade eder (Arist. *Ath.* 3.4). Atina demokrasisinde görevli dokuz *arkhōn*'dan altısı *thesmothetai* unvanıyla görev yapıyordu; diğer üç *arkhōn* ise *arkhōn basileus, arkhōn polemarkhos* ve *arkhōn epōnymos* unvanlarını taşıyorlardı (daha kapsamlı bilgi için bkz. Harrison, 1971, 12-17). Görev tanımlarındaki karanlık noktalar *thesmothetai*'ın yetki alanı konusunda bazı tartışmalara neden olmuştur. Örneğin Gagarin (1981, 71-77) onların olduğu *thesmia*'nın sadece hukuki tutanakları ve kararları değil, bu kararların dayandığı ilkeleri de kapsadığını iddia ederek, yetki alanlarını genişletmiştir.

52. Üç *obolos*, yani yarım *drakhmē* değerinde olan *triōbolos* ifadesi Türkçedeki "üç kuruş" gibi görece (6 *medimnos*'luk buğday fakir biri için az bir miktar olmasa gerek; krş. sonnot 70) tamah edilmeyecek kadar önemsiz bir meblağı ifade eder (krş. Ar. *Plut.* 125). Aristophanes başka dizelerinde bu meblağın bir hâkimin ücreti (krş. Ar. *Eq.* 51, 800) olduğunu ifade eder. Aynı meblağ bir bahriyeli erin (Thuc. 8.45; X. *HG* 1.5.7) ücreti ya da bir *metoikos*'un ödediği vergi olarak (Men. *fr.* 35) da anılır.

53. "Bilet" olarak çevirdiğimiz bir tür jeton olan *symbolon* iki işlev görüyordu. Meclis (*ekklēsia*) toplantısına katılım için girişte gösteriliyor, toplantı bitiminde de üç *obolos*'luk katılımcı ücretini almak üzere ibraz ediliyordu (Hansen, 1982, 243-244).

54. Duvar ören ustaların tuğlaların arasına harç olarak kullandığı kili taşıyanlar başka bir Aristophanes dizesinde de en alt sınıftan kişilere gönderme yapmak için kullanılmaktaydı (krş. Ar. *Av.* 1142).

55. "Dayanmak" olarak karşıladığımız *krouein* fiili daha sonra da kinayeli bir şekilde *pudenda muliebria* bağlamında kullanılır (Ar. *Eccl.* 989-990). Burada ise "kapı" (*thyra*) Blepyros'un dışkılamakta zorlanması nedeniyle *anus*'a gönderme yapmaktadır (Henderson, 1991a[2], 171).
56. Burada "takunya" olarak karşıladığımız *kothornos* özellikle tragedya oyuncularının sahnede kullandığı yüksek tabanlı ayakkabıları kasteder.
57. Bu adla ima edilen komik gönderme için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü.
58. Praksagora'nın kocası Blepyros'un doğrudan doğumla ilişkili Eileithyia'nın yardıma çağrılması Aristophanes'in bütün cinsiyet temsillerini tersine çevirdiği *Kadın Mebuslar*'daki bu türden yaklaşımlarından biri olarak yorumlanabilir (krş. Auffarth, 2004, 52-53).
59. Deri işiyle uğraşan sayacılar, tıpkı kadınlar gibi, günlerinin çoğunu kapalı mekânlarda geçirdiklerinden diğer erkeklere kıyasla daha soluk bir cilde sahiplerdir.
60. Buradaki "beyaza bürünmüş" ifadesiyle karşılanan Yunanca (*leukoplēthēs*: *leukos* [beyaz] + *plēthēs* [dolu]) kelime türetme biçimi tragedyaya nazire yapan bir tarzdadır (krş. *gynaikoplēthēs*: Aesch. *Pers.* 125; Eur. *Alces.* 951).
61. *Skholia*'ya göre, Blepyros'un buradaki hayıflanması, Aiskhylos'un *Myrmidonlar* başlıklı kayıp tragedyasında geçen, Patroklos'un ölüm haberini alan Akhilleus'un ulağa söylediği sözlerin bir parodisidir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 392). Aiskhylos'un söz konusu fragmanındaki ifade, "Ah ağıtlar yak Antilokhos, | ölüden ziyade kanlı canlı bana; | her şeyim yitti benim," (*Antilokh' apoimōzon me tou tethnēkotos | ton zōnta mallon; tama gar dioikhetai*: Aesch. *fr.* 138) biçiminde yer almaktadır. Aristophanes'in komik üslubunda, kaybe-

dilen üç *obolos*'luk meclis üyeliği ücreti Patroklos'un cansız bedeni yerine koyulur.

62. Burada kullanılan ve çekimli hali *parerpysen* olan *parerpein* fiili "konuşmak üzere kürsüye çıkmak" anlamındaki alışıldık fiil olan *pareinai*'ın komik versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

63. Burada "dört-paralık" olarak çevirdiğimiz *tetrastateros* (*tetra* + *statēr*) sıfatı Türkçedeki "üç kuruşluk" ifadesi gibi kıymetsizlik vurgusu taşımaktadır. *Statēr* altın, gümüş ya da daha değersiz bir metalden yapılma standart madenî parayı işaret eder.

64. Mahkemelerde asılsız suçlamalar yapan kişiyi ifade eden "iftiracı" (*sykophantēs*) Aristophanes'te toplumsal olarak dışlanmış bir figür olarak sunulur (Ar. *Ach.* 818-829, 908-958, *Av.* 1410-1469, *Plut.* 850-958). Christ'in (1998, 48-71) ayrıntılarıyla ortaya koyduğu gibi, Atina'da bu hakaret hukuksal olarak davranışları açısından iyi bir vatandaşın antitezi olarak algılanıyordu.

65. Burada "altınlarını, gümüşlerini" (*khrysi' argyrion*) biçiminde çevirdiğimiz ifadedeki *argyrion* "para"yla (*khrēmata*) özdeş kullanılmış olabilir. Ancak *khrysia* doğrudan süslenmek üzere kullanılan ziynet eşyalarını kasteder (krş. Dem. 27.10, 13).

66. Devlet yönetimini ele geçirmek için sıklıkla kullanılan bu metafor gerek Aristophanes'te gerekse çağdaşlarında karşımıza çıkar (krş. Ar. *Eq.* 1109; Plat. *Plt.* 266e; Alchiphr. *Ep.* 3.25.3).

67. Aslında eril bir sözcük olan ve sadece erkeklerin üstlenebileceği bir görevi ifade eden "komutan" (*ho stratēgos*) unvanını dişil tanımlık kullanarak (*hē stratēgos*) henüz kocasının kıyafetleri üzerinde olan Praksagora'ya yakıştırmaktadırlar. Aristophanes'in bu komik uydurmasını "komutaniçe" olarak karşılamayı uygun bulduk.

68. Burada geçen *apodynein* (soymak) fiili daha sonra Praksagora'nın (Ar. *Eccl.* 565) vurguladığı *lōpodytein*'de (elbise soymak) hatırlatılan özel bir tür hırsızlık biçimini ifade etmektedir. Blepyros'un bu itirazıyla kocalarının elbiselerini çalan kadınlar sadece bir kılık değiştirme, cinsiyetini gizleme değil, aynı zamanda farklı türden bir suç işlemiş olmaktadır. Compton-Engle'ın (2005, 164 vd.) işaret ettiği üzere, Atina'da oldukça yaygın işlenen bir suç olan (krş. Ar. *Thesm.* 817, *Ran.* 772, *Plut.* 165; X. *Mem.* 1.2.62; Plat. *Res.* 9.575b; Arist. *EN* 1122a7, *Ath.* 52.1; Dem. 4.47; Aeschin. 1.91) *lōpodysia* kişinin elbisesini çalmanın yanı sıra "şiddet" (*bia*) içeren bir yön taşıyordu. Blepyros'un muhtemelen bir tür pelerin gibi olan kıyafeti aynı zamanda geceleri üzerine örttüğü bir battaniye gibi işlev gördüğünden, kıyafetin üzerinden alınması onun bütün gece üşümesi anlamına geliyordu. Bu nedenle kıyafetin çalınması "ev halkı"yla (*oikos*) "kent-devleti" (*polis*) arasındaki gerilimi gözler önüne seren bir bağlama sahiptir (krş. Roisman, 2005, 40). "Ev"lerinden ya da mensup oldukları "ev halk"ından (*oikos*) çalan Praksagora ve yandaşları "kent-devleti"ni (*polis*) kurtarma niyetlerini ortaya koymaktadır; "ihanet"e uğrayan ev halkından biri olarak Blepyros gibi sıradan yurttaşsa başlangıçta çıplak kalmasına rağmen *polis*'in bekası sayesinde türlü nimetlere kavuşmaktadır. Bu konudaki tartışma için ayrıca bkz. Giriş, xxiv-xxviii.

69. Mefta, gömülmeden bir gün önce başında çelengi, ayakları kapıya bakacak şekilde bir sedire yatırılır, umuma ilan edilirdi. Günlük yaşamda önemli yer tutan yağ şişelere ya da sürahilere doldurulup meftanın yanına konurdu. Bunlar daha sonra ölüyle birlikte gömülürdü. Metin içerisinde ölüm ve yağ şişesi (*lēkythoi*) bağlantısına nazire yapan dört dize daha vardır (krş.

Ar. *Eccl.* 996, 1032, 1101, 1111). Bu konuda ayrıca bkz. Slater, 1989, 43-51.

70. Kuru malzeme, genellikle de tahıl ölçmekte kullanılan ve bölgeden bölgeye farklılık gösteren en büyük ölçü birimi olan *medimnos* Attika bölgesinde bugünkü ölçüyle yaklaşık 52 litreye karşılık geliyordu (Lang – Crosby, 1964, 55).

71. Oğlan doğurmanın Atinalı için ifade ettiği değerden dolayı (krş. Gören, 2014b, 21-22 dn. 7), ebe olarak kadının yardımına giden Praksagora, üç *obolos*'tan daha değerli bir ödeme (ya da hediye) beklemektedir (Henderson, 2010², 242, n. 94).

72. "Kalamar" olarak çevirdiğimiz bir tür mürekkep balığı olan *sēpia*'nın lüks bir mutfak malzemesi olduğu anlaşılıyor. Komedya şairi Eriphos *Meliboia* başlıklı yapıtının bir fragmanında *sēpia*'nın da dâhil olduğu bir grup yiyeceği "fakirlerin satın alamayacağını" (*tauta gar hoi penētes ouk ekhontes agorasai*) ifade eder ve bu gıdaları tanrıların da göz ardı etmediğini (*makaras hyperoran oimai theous*: Eriph. *fr.* 3 Kock) vurgular (krş. Wilkins, 2000, 302-304). Buradaki ifadenin o sırada sofrada gerçekten "kalamar" olduğunu ifade etmediği düşünülebilir. Bunun yerine söz konusu deyişle Blepyros, kendi sevincini ve bir kadın olarak Praksagora'nın yeni makamını kutlamak istediğini ima ediyor olabilir. Ancak aynı zamanda burada Atina'da *amphidromia* adı verilen ad koyma ritüellerinde sıklıkla tüketilen bir gıda olan *sēpia*'nın anılması, Praksagora'nın bir doğumdan gelmesinden dolayı söylenmiş de olabilir (krş. Gören, 2014b, 23 dn. 10). Bunlara ek olarak, Davidson (1999, 237, 293) Aristophanes'in hicvederek betimlediği Kleon'un konuşmaya çağrıldığında kalamarını yemeden yerinden ayrılmadığına dikkat çeker (krş. Ar. *Eq.* 928 vd., *Vesp.* 709-710; Davidson, 1993, 53-66).

Bu bilgi ışığındaysa, Praksagora'nın yakında mecliste konuşacak olmasına bir gönderme yapılmış olabilir.

73. Atina'da önemli bir suç sayıldığı halde yaygın bir şekilde işlenen ve mahkemede işi olanları bu konuda uyanık olmaya, gerekirse casusluk yapmaya zorlayan (krş. Ar. *Vesp.* 1040-1041) yalan yere şahitliğin değil, bütün olarak şahitliğin ortadan kalktığını, gereksiz hale geldiğini belirtmektedir.

74. Komedyanın başlıca kısımları arasında sayılan *agōn* (yarışma) bölümünde koronun cesaretlendirmesinin ardından iki karşıt görüşün savunucuları kendi gerekçelerini ortaya koyarak haklılıklarını göstermek için tartışmaya başlarlar. Oyunun *agōn* bölümüne gelindiği bu noktada Praksagora, haklılığını gösterdikten sonra karşısında yer alan kocası Blepyros'un ona cevap yetiştiremeyeceğini vurgulamaktadır.

75. "Geçindireceğiz" olarak çevirdiğimiz fiil *boskein* sözcüğün tam anlamıyla "hayvan otlatmak" demektir. Aristophanes Türkçede "geçindireceğiz" ve "ağzınızın otunu vereceğiz" ikilisiyle ifade edilebilecek bir karşıtlığı vurgulayarak *boskein*'in çift anlamlılığından yararlanmaktadır.

76. Bu dizede geçen *skalathyrein* fiili, *skallein* (kışkırtmak) sözcüğüyle bağlam içerisinde müstehcen bir anlamla kullanılan *pudenda muliebria*'yı işaret etmek üzere kullanılan *thyra* (kapı) sözcüğünün birleştirilmesiyle türetilmiştir (Henderson 1991a², 189). Ayrıca bkz. Giriş, dipnot 75.

77. Yukarıda Giriş kısmında da (Giriş, dipnot 74) değindiğimiz *ereidein* fiili lafzi olarak "üzerine eğilmek" ya da "eğilmesini sağlayacak şekilde saldırmak" anlamına gelen edilgin durumdaki kadının belden yukarısını bükerek eğilmeye zorlanmasını ima eder (Henderson, 1991a², 171 n. 303). Bu bağlamda işteş bir eylemden

söz edilmemesi Klasik Atina'da erkeğin kadınla yaşadığı cinsel ilişkiye bakış açısıyla doğrudan ilişkilidir. Praksagora'nın konuşması yürürlüğe sokulacak yeni kararname rejiminde sanki bu eski düzen değiştirilmeden devam edecekmiş gibi kullandığı *binesthai* fiilindeki kadın edilgenliği muhafazakâr yaşlı adamın dilinde yeniden ortaya çıkmaktadır. Halbuki tam da verilmek istenen mesajlardan biri olarak kadının cinsel edilgenliği oyunun ilerleyen kısımlarında daha etkin bir nitelik kazanacaktır. Öyle ki kadınların kararname rejiminin olgunlaştığı safhada, iki yaşlı kadın genç Epigenes'le birlikte olmak için saldırdığında bütününüyle etkin bir kadın cinselliği resmedilmektedir (bkz. sonnot 117).

78. "Maslahat" olarak karşıladığımız *peos* şüphesiz Blepyros'un adlı adınca *membrum virile*'yi işaret etmek için kullandığı sözcüktür. Ayrıca bkz. Giriş, dipnot 75.

79. Burada "kedi otu" (ya da kedi nanesi) olarak çevirebileceğimiz *kalaminthē* ya da *kalaminthos* botanikte *Nepeta cataria* adıyla anılan oldukça kötü kokulu bir bitkidir. Bu bitki Orpheusçu mitolojide Hades'le ilişkilendirilir (Orph. *fr.* 44 Kern). Ancak bu sözcüğün *minthos* (insan dışkısı) sözcüğüyle yapılmış bir sözcük oyunu olduğunu düşünmek de mümkündür (Bowie, 1993, 260). Her iki durumda da kötü kokuya yapılan gönderme kesindir. Aristyllos'un adı üzerinden yapılan müstehcen şakayla (*fellatio*) bağlantılı bir şekilde kullanıldığı anlaşılıyor. Ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Aristyllos* maddesi.

80. Burada "güneş saatinin gölgesi on ayak olunca" şeklinde çevirdiğimiz *dekapoun to stoikheion* ifadesi mevsime göre değişiklik arz etse de güneşin batışından yaklaşık yarım saat öncesini işaret etmektedir (Rogers, 1902, 100-101).

81. Yıkandıktan sonra yağ sürünmek çağdaş yaşamdaki parfüme benzeyen bir işleve sahipti. Kullanılan yağların oldukça pahalı olması nedeniyle aynı zamanda bir zenginlik göstergesiydi (krş. Ar. *Plut.* 616).

82. Burada geçen "tek bir hane" (*mian oikēsin*) ifadesi, Atina'da babaerkil düzenin meşruiyetinin devamlılığını, ailenin servetinin tek bir çatı altında kalmasını sağlayan eril "ev halkı" (*oikos*) idealine karşı çıkarak, Yunan dramasında sıklıkla betimlenen özgürce âşıklarıyla cinsel ilişki yaşamak, yiyip içmek isteyen kadının ideallerini belirten anahtar bir terimdir (krş. Foley, 1982, 19-21). Kadınların arasından çıkan bu toplumsal itirazın Atina'da eril bir kaygının yükselmesine neden olduğu söylenebilir (krş. Gardner, 1989, 51-62). Özellikle erkeklerin *oikos*'un bütünlüğüne ve sürdürülebilirliğine ilişkin kaygıları konusunda ayrıca bkz. Giriş, xxiv-xxviii.

83. Burada kıllı olmasından hareketle yapılan şakaya da uyduğundan "dişi domuz yavrusu" anlamına gelen ve *pudenda muliebria*'yı kasteden *khoiros* sözcüğünü "şeftali" olarak karşılamayı tercih ettik. Ayrıca bkz. Giriş, dipnot 75.

84. Bowie'nin (2010, 166) dikkat çektiği gibi, Khremes'un bu konuşması aslında Panathenaia Şenlikleri'ndeki geçit merasiminin kısımlarının parodisini yapmaktadır. Kutsal olduğu düşünülen nesneleri taşıyanlar şenliklerde geçit merasimine katılırdı. Bunların arasında "sepet-taşıyanlar" (*kanēphoroi*), genelde kadın *metoikos*'lardan (Atina'ya dışarıdan gelip yerleşmiş yabancı) seçilen "tabure-taşıyanlar" (*diphrophoroi*), testi-taşıyanlar (*hydriaphoroi*) ya da "tepsi-taşıyanlar" (*skaphēphoroi*) bulunurdu. "Zeytin-dalı-taşıyanlar" (*tallophoroi*) yani geçit merasimine katılan yaşlı adamlar da seçkin konumlarını ortaya koyarlardı. Khremes'inse eşyaları

kendi *oikos*'unun seçkinleri olarak *polis*'e teslim edilmek üzere yola revan olmaktadır.

85. Sanki bir müzisyenmiş gibi "şafak makamında" (*dia ton orthrion nomon*) şarkı söylediği belirtilerek alaylı şekilde "Kitharacı"yla (*kitharōidos*) sabah erkenden öten horoz kastedilmektedir.

86. Kuşkulu vatandaşın bencilliği ve görece ahlaksızca tutumu Aristophanes tarafından kolaycı bir yolla "kötü bir vatandaş"ın tutumuyla özdeşleştirilmez. Zira bu kuşkular aslında pek çok Atinalının ortak kuşkularıdır. Bu nedenle buradaki ifade (*ou gar patrion tout' estin*) Aristophanes'in bu bencilliği bütün Atinalıların bir tutumu olarak açıkça eleştirmeden sunduğu söylenebilir (krş. Christ, 2008, 179).

87. Tellal "böyledir artık" ifadesiyle duyurularda bundan böyle "yiğitler, erkekler" (*ō andres*) gibi seslenmelerin son bulduğuna ve muhatabın artık kentte yaşayanlar (*astoi*) olduğuna dikkat çekmektedir.

88. Antikçağ'da parfüm olarak tüketilen hoş kokulu yağların yapımında kullanılan "mürrisâfî" *symposion*'lara katılan asilzade erkek vatandaşlar tarafından kullanılırdı. Kadınların çıkardığı yeni kararnameler doğrultusunda "mürrisâfî-satan kızlar" (*myropōlides*) ortak ziyafetin nimetlerinden birini daha artık *bütün* vatandaşlara sunmaktadır.

89. Çanak ve *cunnilingus* bağlantısı için bkz. sonnot 46.

90. Burada kullanılan *kyptein* fiili lafzi olarak "kafayı öne eğmek" ya da "kambur durmak" anlamındadır. Ancak Aristophanes'te başka bir bağlamda da karşılaştığımız (krş. Ar. *Ran.* 1091) bu fiil kişinin saldırı konumu alarak süratle saldırmasını ifade eder.

91. İlerleyen kısımlarda (krş. Ar. *Eccl.* 929, 1072) da geçen *psimythion* (= *psimythos*) sözcüğü kurşunu temel hammadde alarak hazırlanan ve cildi beyazlaştırmak için

kullanılan bir tür kozmetik malzemeyi kasteder (krş. Ar. *Plut.* 1064).

92. Aristophanes'in *Eşekarıları* komedyasında da oldukça benzer sözcüklerle geçen bu ifade korkulacak hiçbir şey olmayan bir ortamda yüreklilik taslamayı ifade etmek için kullanılan bir atasözüne dönüşmüştür (krş. Ar. *Vesp.* 634; Hall, 2006, 328).

93. Uzun yıllar yanlış bir çeviriyle "flüt" olarak karşılanan *aulos* günümüze ulaşan kanıtlar ışığında her biri beş kamış parçasının birleştirilmesiyle oluşturulan çift borulu ve kamışlı üflemeli bir çalgı olarak tanımlanabilir. Bu beş parça kamışın ikisi gövdeyi, ikisi *holmos* adı verilen yuvarlak biçimli ses haznelerini, biri de ağızlığı oluşturur. Daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Schlesinger, 1970; Landels, 2000, 24-46.

94. Lafzi anlamı "delik"ten öte gitmeyen *trēma* sözcüğü her ne kadar tam anlamı konusunda karanlıkta kalsa da, aşağıda (Ar. *Eccl.* 908) yer alan *spondeisthai* fiilinin bariz anlamı (Giriş, dipnot 75) düşünüldüğünde, *pudenda muliebria*'yı işaret ettiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle günümüzde unutulmuş bir Osmanlı argosuna başvurarak "ferc" (lafzi anlamı "yarık" ya da "çatlak") olarak karşılamayı tercih ettik.

95. Bu adla ima edilen komik gönderme için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Orthagoras* maddesi.

96. Bu dize Ussher'in (1973) basımında Birinci Yaşlı Kadın'ın repliği olarak kaydedilmesine rağmen, biz Henderson (2010², 186) gibi bu dizeyi Genç Kız'ın repliğine dâhil etmeyi tercih ettik.

97. Bu adla ima edilen komik gönderme için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Geres* maddesi.

98. Epigenes ve genç kız arasındaki karşılıklı cinsel arzu Eski Yunan dramaları bağlamında günümüze kalmış ilk "romantik" ilişkiyi yansıtmaktadır (Henderson 2010², 243).

99. Bu adla ima edilen komik gönderme için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Khariksene* maddesi.

100. Bu dizeden itibaren Genç Kız ile Epigenes arasında başlayan karşılıklı söyleşi (Ar. *Eccl.* 952-975) Bowra (1958, 376-391) tarafından Yunan lirik şiirinde daha önce tanımlanmamış olan bir tür "aşk düeti" olarak nitelendirilmiştir. Öte yandan Bowra'dan önce Headlam (1922, 82-83) Herodas'a ilişkin yazdığı bir notta, bu söyleşinin bir kısmının (Ar. *Eccl.* 960-976) sevgilisinin kapısının önünde sızlanan bir âşığın söylemini yansıtan ve daha çok Latin şiirinden yaygın bir şekilde başvurulan bir tür olan *paraklausithyron*'un en erken örneklerinden biri olduğunu belirtmiştir. Bu iki yaklaşım, bu kısım üzerine tartışmanın iki ucu olarak belirmektedir. Olson'un (1988, 328-330) bu konudaki yaklaşımı, bu kısmın Aristophanes'in Praksagora'nın yeni dünyasını yorumlamak üzere kullandığı bir tür *paraklausithyron* olduğu doğrultusunda olmasına rağmen, kendisi Headlam'ın bir adım ötesine geçerek bu kısımda cinsel rollerin kasıtlı bir şekilde belirsizleştirildiğini, bunun da yeni düzenin karmaşasına uyduğunu belirtir.

101. Aristophanes'in komik uslubu bir aşk serenadında da iş başındadır. Burada kullanılan *diaknaiein* fiili "yırtmak" ya da "parça parça etmek" anlamına geldiği gibi, aynı zamanda "gözünü pörtletmek" anlamına da gelir.

102. Kapı *(thyra)* sözcüğü burada da *pudenda muliebria*'yı çağrıştıracak yan anlamlara sahiptir.

103. Aristophanes zarafet anlamındaki *tryphē* sözcüğünü kişileştirerek saydığı mitolojik figürlere kendi uydurması bir yenisini eklemektedir.

104. Muhtemelen gerçek bir kişiden söz etmeyen Epigenes, müstehcen imaları olan bir şaka yapmak üzere bu

adı uydurmaktadır. Bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Anaphlystios* maddesi.

105. Bu adla da Epigenes'in yaptığı müstehcen imalar için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Sebinos* maddesi.

106. Anlamları birbiriyle yakından ilişkili olan *klēroun* (kurayla tayin etmek) ve *lankhanein* (kurayla payına düşeni almak) fiilleriyle kurulan bu sıradışı yemin, resmî bir göreve kurayla tayin edilmeye ve hak ettiği payı almaya gönderme yapmaktadır (krş. Plat. *Plt.* 298e). Bu yeminin yeni kararnameler gereği sahip olduğu genç adamla ilişkiye girme ayrıcalığını bir kamusal makam gibi gören yaşlı kadının komik durumunu ifade ettiği düşünülebilir (krş. Sens, 1992, 529).

107. *Pettalos* sözcüğünün burada tekil olması nedeniyle *membrum virile* olarak husyelerle birlikte hepsinin değil, tek başına *penis*'in tutulduğu düşünülebilir. Bkz. Giriş, dipnot 75.

108. Birkaç dize yukarıda (Ar. *Eccl.* 1017-1018) iki kez üst üste geçen *prokrouein* fiili açıkça burada Prokourystes adıyla yapılacak şakaya hazırlık niteliğindedir. Bu ad aracılığıyla yapılan şaka için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Prokourystes* maddesi.

109. Attika yasalarına göre, bir ailenin hemen hemen bir haftalık erzakı olan bir *medimnos* arpanın üzerinde bir miktarla, bir kadının herhangi bir iş yürütmesi mümkün değildi (Schaps, 1979, 52). Praksagora'nın önderliğindeki kadınların tersine çevirdikleri düzende aynı kısıtlama bu sefer erkekler için geçerli haline gelmiştir.

110. Burada ima edilen şaka için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Diomedes* maddesi.

111. Barringer'in (1991, 657-667) kırmızı-figürlü iki tabak üzerinde yaptığı incelemeden anlaşıldığı üzere, düğün ve cenaze ritüelleri arasında belirgin bir yakınlık ve şiirsel ya da mitolojik bir bağlantı olduğunu söylemek

mümkündür. Aristophanes benzer yönleri olan bu ritüelleri dile getirirken, söz konusu yakınlığı komik bir unsura dönüştürmektedir.

112. Yaşlı kadının bahsettiği ve kendisine takılmasını beklediği şüphesiz gelinlere özgü bir çelenktir (krş. Eur. *IA* 905). Oysa Epigenes'in cevabında bu çelengin balmumundan olacağını söylemesi yaşlı kadının hevesini kursağında bırakmış olmalı. Zira Rogers'ın (1902, 157) dikkat çektiği üzere, *kēroplastikē* adı verilen balmumuyla biçimlendirme sanatı cenazelerde kullanılan bu tip aksesuarlar üretmekteydi (Aristodem. 1.77).

113. Oidipous'un ünlü trajik hikâyesinden anımsanacağı üzere, buradaki "her yeri Oidipous'larla dolduracaksınız" (*tēn gēn hapasan Oidipodōn emplēsete*) ifadesiyle, herkesin annesiyle evleneceği ima edilmektedir. Ayrıca bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Oidipous* maddesi.

114. "Çirkef" olarak karşıladığımız *pambdelyros* sıfatı Aristophanes'in Lysistrata komedyasında *pammysaros* (= *pammiaros*) sıfatıyla birlikte hakaret etmek amacıyla kullanılır (Ar. *Lys.* 969; krş. Ar. *Pax.* 183, *Ran.* 466). Her iki sıfat da "bütünüyle" anlamına gelen *pan-*'ın eklenmesiyle oluşturulmuştur ve özellikle hafifmeşreplikten kaynaklanan yozlaşmışlığı ve kirlenmişliği ifade eder.

115. Henderson'ın (1991², 116) dikkati çektiği gibi, komedyada aktörlerin kostümlerinin bir kısmı olarak seyircilerin kolayca görebileceği bir büyüklükte bir *phallus erectus*'la sahneye çıkması oldukça yaygın bir durumdu. Bu kısımda Aristophanes başka komedyalarında da yaptığı gibi burada "uzun" (*megas*) ve "kalın" (*pēkhys*) sıfatlarını birlikte kullanmaktadır (krş. Ar. *Lys.* 23 vd., *Pax* 927, 1351, *Ach.* 787, *Nub.* 539, *fr.* 130.3 Kock).

116. Burada ima edilen komik tema için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü, *Empousa* maddesi.

117. Buradaki "kürek çekmek" (*dikōpein*) fiilinin belirsiz bir anlamda olması bu dizenin tam ifade ettiği şeyin tartışılmasına neden olmuştur. Canfora'nın (1984, 515-517) kanaati genç adamın tek bir *membrum virile*'yi kullanarak iki yaşlı kadına birden hizmet veremeyeceğinin kastedildiğidir. Bu bağlamda *dikōpein* fiili küreğin denize daldığı anların *penetratio* olarak kabul edilmesiyle yorumlanmıştır. Nitekim Yunancada *eretmon* (kürek sapı), *pēdalion* (yeke), *kontos* (yelken direği) gibi sözcükler *membrum virile*'yi kastetmek üzere kullanılmıştır. Keza Aristophanes *kōpē* (kürek sapı) sözcüğünü bu türden bir imayla kullanmıştır (krş. Ar. *Eq.* 546, *Ran.* 197, 199). Ancak Henderson'ın (1991a², 164-166) sunduğu çok sayıda kanıttan hareketle, kürek çekmenin kadının baskın olduğu konumdaki ilişkiyi kastettiğini düşünmek mümkündür. Bu bakış açısından kalkış noktasını alan Whitehorne (1989, 363-366) iki kadının birden genç delikanlıyla baskın konumda ilişkiye girmek istediğini, genç adamın komik serzenişinin bağlamının bu olduğu fikrini ortaya atar. Biz bu son görüşü kabul ederek çeviri tercihimizi bu doğrultuda yaptık.

118. Bitişik yazıldığı için tirelerle birleştirerek özgün bir imlayla sunduğumuz bu ifade (*triskakodaimōn*) Aristophanes tarafından bu bitişik biçiminde kullanıldığı gibi (krş. Ar. *Ach.* 1024, *Pax* 1271, *Thesm.* 209, 875, *Ran.* 19), *Ploutos*'taki ayrı yazılan biçimiyle de (*tris kakadaimōn kai tetrakis*: Ar. *Plut.* 851) belirir.

119. Bu adla ima edilen komik gönderme için bkz. Yer ve Kişi Adları Sözlüğü.

120. Buradaki abartılı ifadenin (*ō despot', ō makarie kai triolbie*) Aristophanes'in tipik tragedya nazirelerinden biri olduğu söylenebilir (krş. Soph. *fr.* 837 Radt: *hōs triolbioi...*).

121. Okumayı kolaylaştırmak için tirelerle ayırarak formüle ettiğimiz bu sözcük aslında tek bir nefeste

okunması gereken ancak okuyanı oldukça zorlayan Aristophanes'in neologizminin ürettiği en uzun sözcüktür (Zimmermann, 1985, 85-90).

122. Latincede *euhoe* biçimiyle belirli bir süreklilikle kullanılmaya devam eden *euoi* sevinç nidası, Dionysos kültü bağlamında şarabın etkisindeki saliklerin coşkunluğunu ifade eder. Burada sadece Praksagora ve arkadaşlarının ulaştığı refah değil, komedyanın bağlamı olan Dionysos şenliğinde oyunun kazandığı başarı da kutlanmaktadır (krş. Ar. *Lys.* 1294; Soph. *Trach.* 219).

Yer ve Kişi Adları Sözlüğü

Agyrrhios: Seyircilerce iyi bilinen bir politikacı olan Agyrrhios "kadınsı" (*thēlydriōdēs*) biriydi (Schol. ad Ar. *Eccl.* 102.1). Aristoteles'ten öğrendiğimize göre, meclise katılım olmadığından, mecliste yer alan katılımcılara ücret olarak başlangıçta bir *obolos* verilmesi fikrini MÖ 403'te ortaya atan oydu; sonrasında bu ücret Klazomenailı Herakleides tarafından iki *obolos*'a, sonunda yine Agyrrhios'un önerisiyle üç *obolos*'a çıkarılmıştır (Arist. *Ath.* 41.3). Aristophanes işte bu uygulamanın sonucu olan "para derdiyle mecliste yer kapmaya çalışan yurttaş figürünü" sık sık alaya almaktadır. Agyrrhios ayrıca şairlere verilen ödeneklerde de kesintiye gitmiş (Schol. ad Ar. *Eccl.* 102.2-3); kamu parasını harcamayışıyla ününü artırmış, MÖ 389'da Thrasyboulos'un yerine komutanlığa dahi seçilmişti (X. *HG* 4.8.31; D.S. 14.99). Bunun haricinde, aynı kişi *Ploutos* başlıklı komedyasında da Aristophanes'in sivri dilinden kurtulamamıştır. Geleneğin bir koluna göre, *Ploutos*'ta politikada yükselme arzusuyla girdiği eşcinsel ilişkiler bir güldürü malzemesi olarak kullanılmaktadır. Öyle ki her iki komedyanın da *skholia* metinlerinde Agyrrhios adı, *euryprōktos* sıfatıyla (geniş-büzüklü) birlikte anılmaktadır (krş. Schol. ad Ar. *Plut.* 176.3; Schol. ad Ar. *Eccl.* 102.5). 102. dizede kendisinden "o önceden kadındı" (*proteron ēn houtos gynē*) diye bahsedilmesinde bunun payının olabileceği düşünülebilir [102, 185].

Ahlatoğlu (*Akhradousios*): Hippothoontis aşiretine (*dēmos*) bağlı bir sülale olan Akherdousios'la sözcük oyunu yapılmaktadır. *Akhras* (yaban armudu) sözcüğünden türetilmiştir [362].

Aisimos: *Skholia*'da, Aisimos'un "itibarsız, topal ve cahil biri" (*khōlos atimos kai amathēs*) olduğuna dair not düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Eccl.* 208). Oyunda onun adı anıştırılarak kamu işlerinin göz ardı edilmişliğine ve mecazi anlamda ayakta duramaz hale gelişine dikkat çekilmiştir. Tarihsel olarak Aisimos MÖ 403 ile 370 yılları arasında ön plana çıkmış bir devlet adamıdır. Atina ile Sparta arasındaki Peloponnesos Savaşları'nın sonlarında MÖ 403'te demokrasi yanlılarının komutanlığını üstlenmiştir (Lys. 13.80) [208].

Amynon: *Skholia*'da kastedilen kişinin "hekim Amynon değil, kibar fahişe gibi çalışan bir hatip" (*rhētōr hētairikōs, ouk iatros ho Amynōn*) olduğu söylenmektedir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 365). Bu yüzden metinde sözü edilen alanda komik bir bağlamda bir tür bilirkişi olarak adı anılmaktadır [365].

Anaphlystios: Her ne kadar Anaphlystios Atina'nın güneydoğusunda, kıyı bölgesinde konumlanan bir *dēmos*'un adıysa da, Aristophanes'in bu adı kullanmasının nedeni sözcüğün, *anaphlan* (istimna yapmak) sözcüğünü çağrıştırması olabilir (Rogers, 1902, 149). Aristophanes'in imasını göz önünde bulundurarak, bu adın komik üslupta olası bir çevirisi olarak "Müstemnizade" önerilebilir [979].

Antilokhos: Aiskhylos'un *Myrmidonlar* başlıklı kayıp tragedyasında Akhilleus'a Patroklos'un ölüm haberini getiren ulaktır (bkz. sonnot 61) [392].

Antisthenes: *Skholia*'da, metinde ilk geçen Antisthenes'in "kadınsı bir hekim" (*iatros thēlydriōdēs*) olduğu belirtilir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 366). 806. dizede geçen Antisthenes içinse çok sayıda erkekle eşcinsel ilişkiye girmiş kişileri niteleyen *euryprōktos* sıfatı kullanılır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 806; krş. *Agyrrhios* maddesi). Elbette, metinde *anus*'un söz konusu

olduğu kısımlarda adının anılmasından yola çıkarak bir tür "damdan düşenin halinden anlama" göndermesiyle onun bilirkişi olarak nitelendiği düşünülebilir [366, 806].

Aphrodite: On iki Olympos tanrısından biri olarak güzelliği, cinsel cazibeyi bahşeden aşkın tanrıçasıdır. Homeros'ta Zeus ile Dione'nin kızıyken, Hesiodos'ta Ouranos ile Gaia'nın oğlu Kronos, babasının er bezlerini kesince fışkıran tohumların denizde oluşturduğu "köpük"ten (*aphros*) doğduğu söylenir (krş. Hes. *Theog.* 188-206, 975, 986-991). Oyunun hemen başında, sekizinci dizede, kavuşan iki sevgilinin cinsel etkinlikleri aşk ve cinselliğin tanrıçası olması nedeniyle "Aphrodite'ye özgü hareketler" (*Aphroditēs tropōn*) şeklinde nitelenmiştir. Bunun dışında, adlarına yemin edilen tanrılar, kadınlar ve erkekler arasında farklılık göstermektedir. Dolayısıyla meclise girecek kadınların yalnızca kılık değiştirmeleri değil, söylemlerini de değiştirmeleri gerekmektedir. Praksagora'nın birinci kadına öfkelenmesi bu yüzdendir [8, 189, 190, 558, 999, 981, 1008, 1136]; — **Kypris:** Tanrıçanın kökeninin Kıbrıs'a dayandığını vurgular tarzda "Kıbrıslı" anlamındaki epitetidir. Bu epitet genel olarak, büyük harfle yazılan "Aşk"ın kişileştirilmiş haline gönderme yapmak üzere kullanılır (krş. Pind. *Olym.* 10.105, *Nem.* 8.7) [722, 996].

Apollon: Zeus ile Leto'nun oğlu, Artemis'in ikiz kardeşi, on iki Olympos tanrısından biridir. Sayısız epitetinden kaynaklanan özellikleri arasında belli başlı alanlar olarak sağlıkla (Paion ya da Paian), okçulukla (Argyrotoksos, Hekaergos ya da Hekebolos), kehanetle (Loksias) ve tanrısal ışıkla (Phoibos) ilişkilendirilir [160, 631, 659, 680].

Ariphrades: Praksagora, kendisiyle birlikte meclise gizlice sızan kadınlardan birine bu erkek adıyla seslenmektedir. *Skholia*'da buradaki Ariphrades'in, daha önce *Atlılar* (Ar. *Eq.* 1285), *Eşek Arıları* (Ar. *Ran.* 1283) ve *Barış* (Ar. *Pax* 885) başlıklı komedyalarda da adı geçen Ariphrades oldu-

ğu varsayılıp "kadınlara hakaret eden utanmaz bir kitharacı" (*loidoreitai de pros gynaikas aiskhros ōn kitharōidos*) olduğu notu düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Eccl.* 129). Rogers (1902, 23) ise diğer komedyalarla arasında geçen uzun zaman göz önünde tutulduğunda Ariphrades'in adının karıştığı olayların çoktan unutulmaya yüz tutmuş olmasının gerektiğini belirterek Praksagora'nın meclis provası yaparken aslına uygun olması için kadınlardan birine erkek adıyla seslendiğini iddia etmektedir [129].

Aristyllos: *Skholia*'da, Aristyllos "rezil şeyler yapan" (*aiskhropoios*) bir adamdır diye not düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Eccl.* 647). Bu sözcüğün *fellator* gibi oldukça müstehcen bir göndermesi de vardır (krş. Eur. *Med.* 1346; Athen. 13.45). Bu ad Aristophanes'in *Ploutos* başlıklı komedyasında da geçmektedir (Ar. *Plut.* 314) [647].

Artemis: Leto ile Zeus'un kızı, Apollon'un ikiz kız kardeşi olan, genellikle avla ilişkilendirilen ve bakireliğiyle nam salmış tanrıça vahşi doğasıyla ön plana çıkar. Kadınların yemin ederken Artemis'in adını anmaları kadınlara özgü yemin ettiklerini vurgulamak ve komik bir bağlam yaratmak amacıyladır [90, 136].

Atina: Bir Atinalı olarak Aristophanes'in daimî merkezi, Attika bölgesinin en önemli kentidir. Attika bölgesinin sınırlarını aşan Pan-Hellenik bir üne sahiptir [218].

Bakkhos: Bkz. Dionysos.

Blepyros: Oyunun başkişisi Praksagora'nın kocasıdır. Blepyros'un adı *blepein* (görmek, bakmak) fiilinden gelmektedir. Praksagora'nın eyleyen, kocasınınsa olaylara müdahil olmadan bakan bir kimse olmasıyla bir tezat kurulmak istenmiş olabilir (Kanavou 2011, 172). Aristophanes bir diğer komedyasında da yaşlı adamlar için benzer adları tercih eder. Öyle ki *Kadın Mebuslar*'daki yaşlıların adları Blepyros ve Khremes; *Ploutos*'taki yaşlıların adları ise Khremylos ve Blepsidemos'tur. Bunun dışında Kanavou'nun (2011, 173)

dikkat çektiği gibi, 725-727 dizelerinde yine adıyla ilişkili olarak bakma/bakılma üzerinden komik bir bakış açısı sağlanmaktadır. "Caka satayım" (*apoblepōmai*) olarak çevirdiğimiz istek kipinde, edilgen çatıda (*modus subiunctivus, vox passiva*) çekilmiş olan *apoblepesthai*, lafzi olarak "bakılayım" anlamına gelmektedir [327].

Dareios (*Dareikos*): Pers İmparatorluğu'nun Yunan dünyasında dolaşımda olan en ünlü altın sikkeleri Dareios'a aitti. Dareios'un adıyla anılan bu altın sikkeler Herodotos'tan itibaren (Herod. 4.166, 7.27-30), hediye ya da rüşvet verme, paralı asker maaşlarını (bir tane Dareios altını bir aylık maaşa karşılık) ödeme, özellikle de servet biriktirme amacıyla kullanılıyordu (Tuplin, 2014, 133). Metinde Atina ahalisi için menkul kıymetlerin en değerlilerinden biri olarak anılmaktadır [601].

Demeter: Kronos ve Rhea'nın ikinci çocuğudur. Olympos'taki on iki tanrıdan biri de olan Demeter, tarımın tanrıçası ve koruyucusudur. Aynı zamanda ölümden sonra kutlu bir yaşam vaat eden Eleusis törenleri onun onuruna düzenlenmiştir. Hellenler arasında oldukça sayılmış ve tapınılmış bir tanrıçadır. Yasaların kurucusu olarak görüldüğünden *Thesmophoros* (Yasa-getiren) epiteti ile anılırdı (Herod. 6.91.9). Öyle ki Ovidius'ta, Demeter'den toprağı eğri pullukla ilk kez süren, toprağı ekinlerle kutsayan ve "ilk kez yasaları veren tanrıça" (*prima dedit leges*) olarak bahsedilir (Ov. *Met.* 5.341-343) [661].

Diomedes: Thrakialı Diomedes'in fahişe kızları vardı. Gelen konukları onlarla birlikte olmaya zorlar, adamlar emellerine ulaşamadan öldürülürlerdi. Onların "insan yiyen kısraklar" (*hippous anthrōpophagous*) olduğunu anlatan bir de *myhtos* vardır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 1029; krş. Eur. *Alces.* 483). "Diomedes zorunluluğu" (*anankē* [...] *Diomēdeia*) deyişi bu anlamda kullanılmıştır [1029].

Dionysos: Zeus ile Semele'nin oğlu, on iki Olympos tanrısından biri, *dithyrambos*'lar terennüm edilerek onurlandı-

rılan şarap tanrısıdır; gizem dinlerinin esrime içeren ritüelleri bağlamında Demeter'in yoldaşı olarak anılır [344, 357, 422] — **Bakkhos:** Tanrının Roma *pantheion*'una girişinde de temel alınan (Latince *Bacchus*) diğer adıdır. Bu addan türetilen sözcükler Dionysos ayinlerindeki etkinlikleri ifade etmek üzere kullanılır (krş. Chantraine, 1984re, 159): Carın. Pop. *fr.* 851b.1 *PMG*; Archil. *fr.* 194.2 West (*bakhiē*); Anac. *fr.* 356a.6 *PMG* (*bassareō* = *bakkheuō*) [14].

Dioskourlar (***Dioskouroi***)**:** Sözcük anlamı "Zeus'un oğulları" olan Dioskourlar ifadesi ikiz kardeşler Polydeukes ile Kastor'u nitelemek için kullanılır. Leda ile Zeus'un ya da Leda'nın ölümlü kocası Tyndareos'un oğulları olan kardeşler özellikle binicilikteki maharetleriyle nam salmışlardır (Hyg. *Fab.* 14). Hem kahraman Iason'la birlikte Argounautlar Seferi'ne, hem de Meleagros'un önderliğindeki Kalydon Domuz Avı'na birlikte katılmışlardır (krş. Hom. *Il.* 3.236-244, *Od.* 11.298-304). Müşkül durumdaki Epigenes, onları yardıma çağırmaktadır [1069].

Drakes: *Parodos* bölümünde koronun önderliğini yapan Korobaşı'nın müzik aletlerini icra ederken yanlış perde basmamaları doğrultusunda uyardığı kimselerden biridir [293].

Eileithyia: Zeus ve Hera kızı, Hebe ve Ares'in kız kardeşidir (Hes. *Theog.* 921-922). Doğumun ve doğum sancısının tanrıçası Eileithyia'nın sözcük anlamı "yardıma gelen" ya da "rahatlatan"dır. Homeros'ta hem çoğul olarak (Hom. *Il.* 11.270) hem tekil olarak (Hom. *Il.* 16.187) kullanılıp, doğum sancısını getirmesine vurgu yapılır. Oyunda tuvaletini yapmakta zorlanan Blepyros'un Eileithyia'dan yardım istemesi Aristophanes'in komik üslubunda "doğum" metaforuna yapılan bir kinayeyi akla getirmektedir (ayrıca bkz. sonnot 58) [369].

Empousa: İnsan yediğine inanılan bir tür hortlak ya da gulyabanidir. Onu yolculara Hekate'nin musallat ettiği,

yolcunun aşağılayıcı sözler söylediğindeyse Empousa'nın kaçışıp hırladığı söylenir (Philostr. *Vit. Apoll.* 2.4). Aristophanes'in *Kurbağalar* komedyasında Ksanthias sürekli şekil değiştiren bir canavardan korktuğundan bahseder; Dionysos ise söz konusu canavarın Empousa olduğunu söyler. Empousa'nın "koca bir canavar"ın (*thērion mega*) yanı sıra hem bir "inek"e (*bous*), hem bir "katır"a (*oreus*), hem de bir "kadın"a (*gynē*) benzetilmesi (Ar. *Ran.* 287-293) Aristophanes'in bu figürle yaratmak istediği bağlamı gözler önüne sermektedir. Metinde "her yanı kan kırmızı sivilce kaynayan" (*eks haimatos phyktainan ēmphiesmenē*) şeklinde anılması onun insanlara değişik şekillerde görünme yönünü yansıtır. Nitekim *Kadın Mebuslar*'daki daha güçlü ve yalın komik vurguya karşılık, *Kurbağalar*'daki bağlamı Dionysos ve Eleusis kültünün gizemleriyle ilişkilendirilebilir (krş. Brown, 1991, 41-50) [1056].

Epigenes: Kadınların çıkardığı "kararname" (*psēphisma*) uygulanırken ortaya çıkan komik durumların yansıtıldığı bölümde kavuşmak istediği genç kıza ulaşamayıp yaşlı kadınların arasında kalan yakışıklı bir delikanlıdır [931].

Epigonos: "Kadınsı olduğundan ve daima kadınlarla birlikte bulunduğundan" (*malakos kai hōs meta gynaikōn aei heriskomenos*) ötürü bir kadına benzetilip alaya alınmaktadır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 167) [167].

Epikouros: *Skholia*'da Epikouros ve Leukolophos için yalnızca "rezil kimselerdi" (*houtoi aiskhroi*) notu düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Eccl.* 644). Bu isimlerin, o dönemin itibarsız gençleri olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır [644].

Epikrates: Otuz Tiran döneminin bitirilmesinde ve Atina demokrasisinin yeniden inşasında Thrasyboulos'un yanında yer almış, hatip ve demagog Epikrates, kocaman sakalı olan biriydi (Rogers, 1902, 13; Schol. ad Ar. *Eccl.* 71). Öyle ki kendisine bir savaşçıya yaraşan kalkan-taşıyan (*Aias ho Sakesphoros* [Kalkan-Taşıyan Aias]: Bacchyl. 13.71; Soph.

Aj. 19) lakabıyla sözcük oyunu yapılarak "sakal-taşıyan" (*sakesphoros*) denirdi (Plat. Com. *fr.* 122 Kock) [71].

Eros: Hesiodos'ta Khaos'tan sonra gelen ve aracısız doğan ilksel tanrısal güçler arasında Gaia ve Tartaros'la birlikte sayılıp "ölümsüz tanrıların en güzeli" (*kallistos en athanatoisi theoisi*) olduğu ifade edilir (Hes. *Theog.* 116 vd.). Oyundaki genç kız ile delikanlı, Aşk'ın kişileştirilmiş gücü de olan Eros'tan kavuşmalarına yardım etmesini dilemektedirler [958, 967].

Euaion: İlgili bölümden ve *Skholia*'dan da anlaşılacağı üzere üstü başı yırtık pırtık, "yoksul biri" (*penēs houtos*) olduğu söylenebilir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 408). Neoklides'ten sonra meclisteki ikinci konuşmayı gerçekleştirir [408].

Euripides: Bkz. Heurippides.

Geres: Genç Kız'ın yaşlı kadına yakıştırmasından anlaşılacağı üzere Geres, itibarsız bir ihtiyardır. *Skholia*'da kendisinin "kel ve yoksul" (*phlakros houtos kai penēs*) biri olduğu söylenmektedir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 932) [932].

Geron: Ziyafete kolunda genç bir delikanlıyla kahkahalar ata ata gelen bir adamdır. Lafzi anlamı "ihtiyar" (*gerōn*) olan bu adın tercih edilmesiyle, yeni yasaların yaşlı kimseleri nasıl keyiflendirdiğine dikkat çekilir [848].

Geusistrate: Praksagora'yla birlikte meclise gizlice sızan kadınlardan biridir. *Skholia* bu adın Aristophanes'in ünlü kadın kahramanı "Ordu-bozan" anlamındaki *Lysi-stratē* gibi olduğunu ifade eder (Schol. Ad Ar. *Eccl.* 49). *Geusi-stratē*'nin ise "Ordunun-ağzının-tadı" olarak çevrilmesi mümkündür [49].

Giritliler (*Krētikōs*): Girit, Yunanistan'ın yüzölçümü en büyük ve nüfusu en fazla olan adasıdır. Metinde Giritlilerin danstaki maharetlerini vurgulamak amacıyla *Krētikōs* zarfı kullanılmaktadır. Dans ile Girit Adası arasındaki ilişki akla Theseus'un Girit'ten dönüşü sırasında Delos'ta oynadığı ve sonradan bu adada gelenekselleştiği söylenen askerî nitelikli "turna raksı"yla (*geranos*) ilişkilendirilen *hyporkhēma*'yı

(raks şarkısı) getirmektedir. Bu bağlantıyı gündeme getiren Lawler (1951, 62-70) *Krētikōs* olarak nitelenen dans figürlerinin oldukça yüksek adımlarla icra edildiği fikrini önermektedir [1165].

Glyke: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan birisidir. "Tatlılık" anlamına gelen bu ada Aristophanes'in *Kurbağalar* başlıklı komedyasında da rastlansa da (krş. Ar. *Ran.* 1344, 1362), bu ikisinin aynı kişi olduğunu söylemek için yeterince kanıt bulunmamaktadır (Vetta, 1989, 149; krş. Kanavou, 2011, 174 n. 777) [43].

Hargeios: Kendisinden Aristophanes'in "ironik üslubunda" (*kat' eirōneian*) cahil olarak bahsedilmesine rağmen, esasen "Argoslu bir bilge" (*ho gar Argeios sophos*) olduğu bilinmektedir (krş. Schol. ad Ar. *Eccl.* 201) [201].

Harmodios: Panathenaia Bayramı'nda, Harmodios'un kız kardeşi tanrıçanın onuruna geleneklere uygun olarak *kanephoros* (geçit töreninde sunu sepetini taşıyan) olmak üzere davet edilmiş, sonrasında halkın önünde bu görev için talep edildiği üzere bakire olmadığı gerekçesiyle tiran Hippias'ın kardeşi Hipparkhos tarafından kovulmuştur. Harmodios bir tür "namus davası" yüzünden sevgilisi Aristogeiton ile birlik olup Hipparkhos'u öldürmüştür (Ael. *VH* 11.8). Aristogeiton ise tutuklanıp işbirlikçilerin adlarını vermesi için işkence görmüş ve sonunda o da katledilmiştir (Herod. 5.55-57; Thuc. 6.54-55). Metinde heykelinin yanında düzenlenen merasimle komedyanın alaycı üslubu içinde bir tür "devrim şehidi" muamelesi görmektedir [682].

Hekate: Kökeni farklı kaynaklarca değişik tanrılara bağlanan Hekate büyü tanrıçasıdır. İki elinde meşale ile resmedilen tanrıçanın epitetlerinden biri, üç yolun birleştiği kavşaktaki anlamında, *trioditis*'tir. Üç ile ilişkisine ek olarak "üç gözlü" (*triglēnos*) olduğu söylenir. Her ayın "otuzuncu gününde" (*triakas*), üç yol ağızlarındaki Hekate sunaklarına yemek bırakılırdı (Athen. 7.126) [70, 1097].

Herakles: Zeus ile Alkmene'nin oğlu, daha sonra Hera tarafından kızı Heba ile evlendirilerek ölümsüzlük bahşedilen Herakles, Yunan dünyasının en ünlü kahramanıdır. Altından kalktığı on iki görev ile oldukça zengin ve yaygın anlatılara konu olur. Yaşlı kadını görünce korkan Epigenes canavarlarla mücadele etmiş Herakles'i yardıma çağırmaktadır [1068].

Hermes: Zeus ile Maia'nın birleşmesinden doğmuş haberci tanrıdır. Ona dair oldukça şaşırtıcı ve renkli kimi mitlerde yalan söyleyip hırsızlık yaptığı anlatılır. Tanrılarla insanlar arasında iletişim kurarken çok yol kateden Hermes yolların, yolcuların tanrısı diye de bilinmektedir. Haberci tanrı olmasının yanında ruhları Hades'e götürme görevini de üstlenir [445].

Heurippides: Elyazmasında adı "Euripides" olarak okunmuş olmasına rağmen, bu kişinin ünlü tragedya şairi Euripides değil, MÖ 410-390 arasında Atina'da etkin bir politikacı olan Heurippides olduğu kanaati araştırmacılar arasında belirginleşmiştir. Adeimantos'un oğlu olan Heurippides Myrrhinos *dēmos*'una mensuptu. *Kadın Mebuslar*'ın sahneye koyulmasından kısa bir süre önce hazineye destek olmak üzere yüzde 2,5 fazladan gelir vergisi ödenmesini önermiştir (Sommerstein, 1998, 210) [825, 826, 829].

Hieron: Malları açık artırmayla satan bir tacirdir. "Tellal" (*kēryks*) unvanı mezatı idare ederken fiyatları yüksek sesle duyurması yüzünden kullanılmıştır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 757) [757].

Hieronymos: Kendisinden Aristophanes'in "ironik üslubunda" (*kat' eirōneian*) pek de akıllı biri olmadığı halde "bilge" (*sophos*) olarak bahsedilen bir kişidir (krş. Schol. ad Ar. *Eccl.* 201). Dönemin önde gelen generallerinden biri olan Hieronymos MÖ 392/391'de Atina'nın Sparta'yla barış yapmasına karşı duranlardan biriydi (D.S. 14.81.4) [201].

Ionia: Antik Smyrna'nın (günümüzde İzmir) kent merkezinde Ege Denizi'ne kıyısı olan Phokaia'dan Hermos Irmağı'na

(günümüzde Gediz) kadar uzanan, Khios (Türkçede Sakız) ve Samos (Türkçede Sisam) adalarını da kapsayan antik bölgedir (Sapph. *fr.* 98.12 *LP*; Bacchyl. 17.3, 18.2) [883, 919].

Kallias: Atina'nın zenginlerinden Hipponikos'un oğludur. Platon'un *Protagoras* diyaloğundaki ev sahibi de kendisidir (Plat. *Prot.* 311a2). Aristophanes'te hem erkeklere hem kadınlara (kendi kaynanasına bile) yönelik aşırı kösnüllüğü ve müsrifliği yüzünden alay konusu olmuştur (Ar. *Av.* 284-286; *Ran.* 428-430). Oldukça yoksul olan Kallimakhos'la karşılaştırılması onun mirasçısı olduğu serveti bütünüyle tüketip ekonomik olarak zora düşüşüyle alay etmek için kullanılmıştır [810].

Kallimakhos: *Skholia*'da, "yoksul bir kimse ve bir ilkokul öğretmeni" (*houtos penes kai khamaididaskalos*) olduğu ifade edilir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 809) [809].

Kannonos: Kannonos kararnamesine göre, Atina halkından birine karşı bir suç işleyen kişi zincire vurulmuş halde yargılanır, eğer suçlu bulunursa da ölümle cezalandırılıp infaz kuyusuna atılırdı. Mallarına devlet tarafından el konur, bunların onda biri ise tanrıçaya devredilirdi (krş. Hesych. 222, *eisangelia* maddesi; Rogers 1902, 164) [1089].

Kephalos: Kollytos *dēmos*'una mensup olan bu kişi, Atina'da MÖ 5. yüzyılın ilk çeyreğindeki etkin polikacılardan biriydi. Her ne kadar Demosthenes ondan genel olarak övgüyle bahsetse de (Dem. 18.219, 18.251), Aristophanes ve komedya şairi olan Platon onun dengesiz biri olduğundan bahseder (krş. Paus. 3.9.8; Plat. Com. *fr.* 201 Kock) [248].

Khairetades: Kuvvetle muhtemel Aristophanes tarafından uydurulmuş bu ad kurgusal Atinalı bir adama yakıştırılmıştır. Bu adı taşıyan tarihsel bir kişilik olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır [51].

Khariksene: *Skholia*'da "saf ve alık" (*euēthēs kai mōra*) bir kadın olarak tanıtılır (Schol. ad Ar. *Eccl.* 943). Onun âşıkane şiirler yazan bir kimse olduğu da söylenir. Akıldan

ve kısıtlamadan yoksun eylemleri ifade etmede bir tür özdeyiş gibi kullanılmıştır (krş. Cratin. *fr.* 146 Kock; Theopom. *fr.* 50 Kock) [943].

Kharisler: Hesiodos onlardan Zeus ile Eurynome'nin üç kızı şeklinde Aglaia, Euphrosyne ve Thalia'nın oluşturduğu "Lütuf" tanrıçaları olarak bahseder. Sırasıyla bu kızlar "İhtişam"ın ya da "Görkem"in, "Neşe"nin ya da "Cümbüş"ün ve "Kutlama"nın ya da "Şenlik"in kişileştirilmiş halleri olarak özellikle Apollon'un maiyetinde yer alırlar. Hesiodos ayrıca (*Odysseia*'da Hephaistos'un karısı olarak Aphrodite'ye sunulmasına rağmen) Aglaia'nın Hephaistos'la evlendiğini belirtir. *Kharis*'ler sanatsal üretimde sıklıkla anılan ancak bireysel mitlerde yer almayan bir görüntü çizerler. Orkhomenos'ta onlara yoğun bir şekilde tapınıldığı kaydedilmiştir (Hom. *Il.* 5.338, 14.263-276, 18.382-383, *Od.* 8.362-366, 18.192-194; Hes. *Theog.* 64-65, 907-911, 945-946; Pind. *Olym.* 2.50, 4.9, 9.27) [973].

Kharitimides: *Parodos* bölümünde koronun önderliğini yapan Korobaşı'nın müzik aletlerini icra ederken yanlış perde basmamaları doğrultusunda uyardığı kimselerden biridir [293].

Khios: Bugünkü Sakız Adası'dır. Genelde dağlık ve kayalık bir araziye sahip de olsa Khios Adası üzüm üretimi ve şarap yapımında ustalaşmış bir bölgedir [1139].

Khremes: Blepyros gibi ihtiyar bir adam olduğu izlenimini bırakan Khremes, Blepyros'a mecliste olanları anlatır. İlerleyen kısımda da Khremes'in oyunda rolü olmasına rağmen, Khremes'in evli olmadığı (hiç değilse dul olduğu) kanıtından hareketle Sommerstein (2016, 1040-1042) Khremes'in Blepyros'la bu ilk karşılamadan sonra sahneye çıkmadığını, daha sonraki rollerinin başka bir kişiye ait olduğunu iddia eder [477].

Kinesias: Aristophanes'in *Kurbağalar* başlıklı komedyasında da bu eylemle anılan *dithyrambos* şairi Kinesias,

söylediği dizelerin içinin boş olduğunu vurgular tarzda bayram kutlamaları sırasında şiir okuya okuya Hekate heykeline pisleyen biri olarak betimlenir (Schol. ad Ar. *Ran.* 366). *Kuşlar*'da da yeni kurulan kentten kovulmuştur (Ar. *Av.* 1372) [330].

Kleinarete: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan birisidir. Tarihsel bir kişilik olduğu doğrultusunda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır [41].

Korinthos: (a) Atina'nın güneyinde bulunan kent, Peloponnesos Yarımadası'nın önemli kentlerinden biridir. Kentin civarında yer alan Isthmia'da Poseidon onuruna oyunlar düzenlenirdi [199]; (b) Korinthos: Burada bahsedilen Zeus'un oğlu olan Korinthos'tur. Korinthosluların yılmadan Megara üzerinde egemenlik iddia etmesinden hareketle, tekrar tekrar hep aynı sonuçların başa geldiğini ifade etmek üzere kullanılan özdeyişsel bir ifade olarak "Zeus'un Korinthos'u" *Kurbağalar*'da da geçmektedir (Ar. *Ran.* 439; krş. Schol. ad Ar. *Ran.* 439; Plat. *Euthyd.* 292e) [828].

Korybantlar (*Korybantes*): Apollon ile komedyadan sorumlu Mousa Thalia'nın çocukları, tanrıça Kybele'nin Phrygialı rahipleridir (Str. 10.3.20; D.S. 5.49; krş. Dignas, 2002, 29-40). *Korybas*'ın lafzi anlamı "tos-vurarak-yürüyen"dir. Zira ayinlerinde zırhlar içerisinde tos ata ata ve kalkanlarına vura vura dans ederler (Str. 10.3.21; Nonn. *Dion.* 15.65). Epigenes afallamışlığını göstermek için onların adını anar [1069].

Kypris: Bkz. Aphrodite.

Lakonia (*Lakōnikos*): Peloponnesos Yarımadası'nın güneydoğusunda yer alan, başkenti denebilecek Sparta ya da diğer adıyla Lakedaimon olan, Dor soylularının yoğun bir şekilde yaşadığı bölgedir. Oyunda erkeklerin giydiği bir tür ayakkabının yapıldığı yeri belirtmek için kullanılmaktadır. Sekunda'nın (2009, 253-259) işaret ettiği gibi, Lakonia bölgesinde imal edilen bu ayakkabılar belirli bir sınıfsal aidiye-

te ve politik üyeliğe vurgu yapmaktaydı. Her ne kadar bu ayakkabıların görünüşü daha çok iyi işçiliği olan bir sandalete benziyorsa da, söz konusu sınıfsal ve politik vurgusu yüzünden ve eril kullanımın da altını çizmek isteyerek "kundura" olarak karşılamayı uygun bulduk [74, 269, 345, 356, 405, 508, 542].

Lamios: *Skholia*, bu kişinin "tomrukçuluktan geçinen fakir biri" (*tis penēs kai apo ksylophorias zōn*), "bu nedenle de sopa taşıyan ve kent hapishanesinde görev alan bir gardiyan olarak komedyaya konu" (*dio kai baktērian eksenenkasa autou* [...] *kōmōideitai gar kai hōs desmophylaks*) olduğunu belirtir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 77). Praksagora'nın seferberliğine katılan kadınlardan biri ev esaretinden kurtulmasını vurgulamak üzere Lamios'un adını anar. Lamios adının bariz bir şekilde canavar Lamia'ya benzemesi nedeniyle bu iki figür arasında bağlantı kurulabilir (krş. sonnot 18) [77].

Lesbos: Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda yer alan, günümüzde Türkçede Antikçağ'daki başkentinin (Mytilene) değişmiş bir sesletimiyle Midilli olarak bilinen adadır. Lesboslu kadınlar gibi yapmak bir deyiş olmuştur (Ar. *Ran.* 1308, *Vesp.* 1346; Luc. *Pseudol.* 28) [920].

Leukolophos: *Skholia*'da, Epikouros ve Leukolophos için yalnızca "rezil kişiler" (*houtoi aiskhroi*) oldukları notu düşülmüştür (Schol. ad Ar. *Eccl.* 644). Bu isimlerin, o dönemin itibarsız gençleri olduğunu varsaymak yanlış olmayacaktır [645].

Lysikrates: *Skholia*'da "basık burunlu ve çirkin" (*simos kai aiskhros*) bir adam olduğundan bahseder (Schol. ad Ar. *Eccl.* 630). *Kuşlar*'daysa (Ar. *Av.* 513) "rüşvet alan" (*dōrodokoiē*) bir komutan olduğundan bahsedilir ancak başka herhangi bir kaynak tarihsel olarak bunu onaylamaz. Şayet buradaki Lysikrates aynı kişiyse, *Kuşlar* (MÖ 414) ile *Kadın Mebuslar*'ın (MÖ 392/391) tarihlerinden hareketle yaşının ellisini geçkin olması beklenebilir [630, 736].

Melistikhe: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan birisidir. Sommerstein (1998, 142) hem Melistikhe'nin hem de kocası Smikythion'un gerçek kişiler olduğunu düşünse de, Melistikhe'nin tarihsel bir kişilik olduğu doğrultusunda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır [46].

Mousa: Hafıza'nın kişileştirilmiş hali Mnemosyne'nin Zeus'tan olma dokuz kızı (krş. Hes. *Theog.* 53-55), her birinin farklı alanlara esin verme görevi üstlendiği düşünülür. Zaman içinde değişim yaşamış olsalar da Kalliope epik şiirin, Klio tarihin, Euterpe *aulos*'un eşlik ettiği lirik şiirin, Melpomene tragedyanın, Terpsikhore raksın, Erato *lyra* ya da *kithara*'nın eşlik ettiği çoğunlukla erotik nitelikli lirik şiirin, Polyhymnia tanrılar için söylenen ilahilerin ve pantomimin, Ourania astronominin, Thalia ise komedyanın ve pastoral nitelikli Bukolik şiirin esin kaynağı olarak nitelendirilmiştir [882, 973].

Myronides: Lysistrata komedyasında (Ar. *Lys.* 801-804) da adı anılan Myronides, Pers Savaşları'nın sonrasındaki süreçte Aristophanes'in beğendiği kimselerdendi. Bu komedyanın sahnelenişinden yaklaşık altmış dört yıl önce (yak. MÖ 457) genç ihtiyar demeden, askerî hizmet için yaşları uygun olmayabilecek çeşit çeşit yaştaki adamlara önderlik ederek Korinthos'u ve onun müttefiklerini alt etmişler; hemen ardından da Oinophyta'da bütün Boiotia ordusunu bozguna uğratmışlardı. Böylece kısa süreliğine de olsa bölgede Atina'ya üstünlük kazandırmıştı. "Myronides baştayken" (*Myrōnides hot' ērkhen*) ifadesindeki yöneticilik onun *arkhōn*'luğuna değil, komutanlığına (*stratēgos*) vurgudur (Rogers 1902, 51) [304].

Nausikydes: Atina'nın kuzeyindeki Kholargos bölgesinde hububat işinden oldukça büyük bir servet edinerek Atina'nın en zenginlerinden biri olup çıkmış, neticesinde de oldukça meşakkatli kamu hizmetlerini üstlenmiştir (X. *Mem.* 2.7.6; krş. Plat. *Gorg.* 487c) [426].

Neokleides: *Skholia*, Atina'da bir hatip olan Neokleides'in "iftiracı, yabancı ve hırsız" (*sykophantēs kai ksenos kai kleptēs*) olduğunu kaydeder (Schol. ad Ar. *Eccl.* 254). *Ploutos*'un *Skholia*'sında "hitabet yoluyla kamu mallarını çaldığı" (*eis rhētora kai ta dēmosia kleptonta*) söylenir (Schol. ad Ar. *Plut.* 665.2). Göz sorunları dolayısıyla oyunda ondan "kızarık gözlü Neokleides" (*Neokleidēs ho glamōn*) diye bahsedilir. Aristophanes, Neokleides'in görme kusurlarıyla *Ploutos* komedyasında da alay etmeyi sürdürür. Orada kör (*typhlos*) diye nitelenen Neokleides iyileşme umuduyla Asklepios Tapınağı'na gelir, tanrının uyguladığı tarif neticesinde daha beter halde tapınaktan ayrılır (Ar. *Plut.* 665 vd.) [254, 398].

Nikias: *Skholia*'da "kadınsı biri" (*gynaikōdēs houtos*) olduğu kaydedilmiştir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 428) [428].

Oidipous: Thebai kralı Laios ile Iokaste'nin oğlu, Yunan mitolojisinde bütün efsanelerin en ünlüsünün başkahramanıdır. Sophokles'in *Kral Oidipous* tragedyasında hikâyesi ayrıntılarıyla anlatılan Oidipous kendisiyle ilgili kehanetten kaçarken babasını öldürüp annesiyle evlenerek dört çocuk sahibi olur; gerçeği öğrenince de kendi gözlerini kör eder [1042].

Orthagoras: Bu adın komik bir bağlam yaratmak üzere Aristophanes tarafından uydurulduğunu düşünmek akla yakındır. Henderson'ın (1991a², 112) işaret ettiği gibi, "düzgün," "doğru" ya da "dik" anlamına gelebilecek *orthos* sıfatı Aristophanes'te sıklıkla *phallus erectus* anlamında kullanılmaktadır. Bu adın bağlamındaki vurgudan dolayı Henderson (2010², 186) Orthogoras adını "Doctor Dildo" olarak çevirmiştir. *Skholia*'da (Schol. ad Ar. *Eccl.* 915) *ophthagoras* ile *to aidoion* (hem eril hem dişil *membrum*) arasında bir özdeşlik olduğuna dikkat çekilir. Dolayısıyla ebesinden çağırmasını istediği Orthagoras'ın adı komedyanın üslubunca ve argodan yararlanarak "Zıbık-Ustası" (Aktunç, 2000², *zıbık* maddesi) olarak çevrilebilir [916].

Pallas: Athena'nın epitetlerinden biridir. Zeus ile Metis'in kızı. Hamile Metis'i yutan Zeus, Hesiodos'un anlattığına göre, Hephaistos'un başını yarmasıyla parlak gözlü Athena'yı kendi başından doğurmuştur. (Hes. *Theog.* 924) Athena, adını ondan alan Atina kentinin koruyucusudur. Metinde yalnızca Pallas epiteti ile geçer. Tanrıça Athena'nın sıklıkla ayinlerde kullanılan unvanı olan Pallas için genellikle "(silah sallayan) genç (kız)" karşılığı önerilir [476].

Panlar (*Panes*): Kırsal alanda etkili, çobanları kollayan ve sürülerin doğurganlığını sağlayan Yunan tanrısı Pan, doğum yeri ve anavatanı Arkadia bölgesindeki Lykaion Dağı'dır. Bedeni ve kolları insana benzer; ayakları, kulakları ve boynuzları ise tekeyi andıracak şekilde betimlenir (Carın. Conv. *fr.* 887.1, 3; Pind. *Pyth.* 3.78). Burada çoğul biçimde kullanılır; Epigenes'in şaşkınlığını ve afallamışlığını vurgular [1069].

Parmenon: Khremes yeni yönetime teslim edeceği eşyalarını yüklerken kendisine yardım eden kölelerinden biridir [868].

Pers (*Persikai*): Pers kökenli olduğu anlaşılan bu yumuşak terlikler Lakonia kökenli erkeklere özgü ayakkabıların tersine sadece kadınlar tarafından, özellikle bir lüks tüketim ürünü olarak kullanılıyordu (krş. Ar. *Nub.* 151, *Lys.* 229, *Thesm.* 734). Bunlar doğudan ithal edildiği gibi, bu tarzda terlikler yerli üreticiler tarafından da imal ediliyordu (Lee, 2015, 162; Miller, 1997, 154). Ayrıca bkz. *Lakonia* maddesi [319].

Philainete: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan birisidir. Tarihsel bir kişilik olduğu doğrultusunda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır [42].

Philodoretos: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan birinin kocasıdır. Tarihsel bir kişilik olduğu doğrultusunda herhangi bir kanıt bulunmamaktadır [51].

Phormisios: Dönemin öne çıkan politikacılarından biridir. Aristophanes'in *Kurbağalar* oyununda da adı geçmektedir (Ar. *Ran.* 965). Metinde Phormisios'un "kıllı" (*dasys*) bir

adam olmasına (Schol. ad Ar. *Eccl.* 97.1) anıştırma yapılarak, *pudenda muliebria*'ya komik bir özel ad verilmektedir. Oldukça kıllı bir adamın adının yakıştırılması kadınların vücutlarındaki bütün kılları alma âdetine ters bir şekilde o bölgelerini oldukça kıllı bırakmaları, belki de Kilmer'in (1982, 104-112) temellendirdiği gibi, erkeklerde beliren *pudenda muliebria* korkusunu tetikleme arzusunu da taşıyabilir [97].

Phryne: Sözcük anlamı kara kurbağasıdır (Arist. *HA* 530b34). *Skholia* "yaşlı, buruş buruş bir kadın" (*arkhaia gynē* [...] *rhytis*) olduğundan bahseder (Schol. ad Ar. *Eccl.* 1101). Genç bir erkeğe talip olduğu halde, bir meftayı anımsatacak kadar yaşlı olduğu için alay konusu olmaktadır [1101].

Phyromakhos: *Skholia*'da bu adın yanlış telaffuz edilmiş olabileceği, aslında Kelomakhos ya da Sphyromakhos olması gerektiği ifade edilir. Öyle ki "Sphyromakhos bir kararname önermiş, buna göre kadınlarla erkekler ayrı oturacaklar ve kibar fahişeler evli kadınlardan ayrılacaktı" (*ho de Shyromakhos psēphisma eisēgēsato, hōste tas gynaikas kai tas andras khōris kathezesthai kai hetairas khōris tōn eleutherōn*: Schol. ad Ar. *Eccl.* 22) [22].

Pnyks: Atinalıların meclis toplantılarını gerçekleştirdikleri, kentin ortasındaki tepedir. Zeus Hypsistos'a adanmış bir kutsal bölgenin de bulunduğu bölge arkeolojik olarak ciddi tartışmalara konu olmuş, son dönemde "toplanma" konusundaki niteliği daha kesinleşmiştir (Kourouniotes – Thompson, 1932, 190-217; krş. Forsén, 1993, 507-521) [243, 281, 283, 384].

Poseidon: Kronos ile Rhea'nın dünyanın çeşitli kısımlarındaki hâkimiyetini bölüşen üç evladından (diğerleri göklerin hâkimi Zeus ve yer altı dünyasının hâkimi Hades) biri olan Poseidon denizin, atların, depremlerin, sellerin tanrısıdır [339, 451, 568, 748, 832].

Praksagora: Oyunun başkişisi. Mecliste kadınlar adına konuşur; yönetimi ele geçirince de kentin komutanı sayılır.

Oyunun konusuna uygun bir ad tercih eder Aristophanes. Zira Praksagora adı "Agorada-Etkin" anlamına gelmektedir (Kanavou 2011, 171). *Agora* sözcüğünün hem yalın bir "buluşma yeri" (Hom. *Il.* 7.382, 11.807, *Od.* 6.266) anlamına gelmesi, hem ticaretin yürütüldüğü "çarşı meydanı"nı (Aesch. *Th.* 272; Soph. *Trach.* 424), hatta "kamusal alanda konuşma"yı (Hom. *Il.* 2.275, *Od.* 4.18; Sol. *fr.* 1 West) aynı anda ifade etmesinin, Praksagora'nın açıkça etkin olduğu siyaset, hitabet ve ekonomiye gönderme olduğunu düşünmek makuldür [124, 241, 520].

Prokourystes: Theseus'un öldürdüğü meşhur haydut Prokrystes'in adıyla sözcük oyunu yapılmaktadır. Poseidon'un oğlu olan Prokroustes Atina Megara yolu üzerinde yaşayan bir hayduttu. İşkence aleti olarak kullandığı biri büyük biri küçük iki yatağı vardı. Yakaladığı yolcuları zorla bu yataklardan birine yatırıyordu. Yatağa göre boyunu uydurmak isteyerek uzun boyluların ayaklarını kesiyor, kısa boyluları da çekerek uzatıyordu (Ps.-Apollod. *Epit.* 5.1.4; D.S. 4.59; Plut. *Thes.* 11; Paus. 1.38; Schol. ad Eur. *Hipp.* 977; Ov. *Met.* 7.438, *Heroid.* 2.69, *Ib.* 407). Söz konusu "yatak" göndermesine ek olarak, bu yeni kullanımda ise Aristophanes sözcüğün müstehcen bağlamda amiyane bir tabirle "önceden-vuran" ya da "önceden-çakan" anlamına geldiğini vurgulamak istemektedir. Genç adamın yaşlı kadınlar arasında düştüğü müşkül ve gülünç durumu betimlemek için kullanılmıştır (Henderson, 2010², 243) [1021].

Pronomos: *Aulos*-çalgıcısı olan Pronomos, *Skholia*'da "kaba sakallı" (*ekhōn pagōna*) bir adam olarak tarif edilmektedir (Schol. ad Ar. *Eccl.* 102) [102].

Salamis (*Salaminios*): Saronik Körfezi'ndeki en büyük adadır. Kocasının Salamisli olduğunu belirtmesi cinsel ima taşımaktadır (krş. Ar. *Lys.* 60, *Ran.* 204). Bu imanın en belirgin versiyonu bütün gece boyunca durmaksızın cinsel ilişkide bu-

lunmayı çağrıştırmaktadır: "Benimse açılmam gerek Salamis'e doğru denize" (*emoi men oun est' es Salamina pleustea*: Ar. *Lys.* 411). Attika ile Salamis arasındaki tekne seferleri kürek çekilerek (krş. sonnot 117) yapılmaktaydı, bu nedenle Salamisli (*Salaminios*) yakıştırması *synousiastikos* (cinsel olarak uyarıcı) anlamında kullanılmış olabilir (Rogers, 1902, 9) [38].

Sebinos: Kuvvetle muhtemel Aristophanes'in uydurması olan bu ad, *binein* fiilini çağrıştırarak müstehcen bir gönderme taşımaktadır (Rogers, 1902, 149). *Binein* vurgusu yüzünden argonun olanaklarından yararlanarak Türkçede "tokmakçı" karşılığı önerilebilir [980].

Sikon: Khremes yeni yönetime teslim edeceği eşyalarını yüklerken kendisine yardım eden kölelerinden biridir [867].

Skira: *Skiraphoria* olarak da adlandırılan bu bayram Demeter ve Kore (ya da Persephone) onuruna düzenlenir ve kadınlar tarafından kutlanırdı. Kutlandığı aya Yunan takviminde *Skirophorion* (Mayıs-Haziran) adı verilmiştir. Bir Athena Polias rahibesi, bir Poseidon Erekhtheus rahibi ve bir Helios rahibi Atina *akropolis*'inden Kephissos Irmağı yakınlarındaki Skiron'a (Eleusis'i Attika'nın geri kalanından ayıran sınıra) kadar yürür, oradaki tapınakları ziyaret ederdi. Burada Athena ve Poseidon'un da onurlandırıldığı ancak Demeter ve Kore'ye ait tapınak bulunuyordu, Skiron'un kendisi de kahraman Skiron için kutsal bir alandı. Bu bayramda kadınların "cinsellikten uzak durmak için sarımsak yedikleri" (*ēsthion skoroda heneka tou apekhesthai aphrodisiōn*: Philoch. *FGrH* 328 F89) söylenir (Dillon, 2002, 124-125; daha ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Simon, 1983, 19-24, Burkert, 1985, 230) [18, 59].

Smikythion: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan biri olan Melistikhe'nin kocasıdır. [46].

Smikythos: *Parodos* bölümünde koronun önderliğini yapan Korobaşı'nın müzik aletlerini icra ederken yanlış perde basmamaları doğrultusunda uyardığı kimselerden biridir [293].

Smoios: Ziyafete katılmış bir süvari, dizenin bağlamındaki *cunnilingus* yaptığı doğrultusundaki gönderme dışında hakkında herhangi bir şey bilinmemektedir [846].

Sostrate: Praksagora'nın önderliğinde meclise gizlice sızan kadınlardan biridir. Adının anlamı "Orduyu-kurtaran" ya da "Ahaliyi-kurtaran"dır [41].

Thasos: Ege'nin kuzeyinde, antik Thrakia açıklarında günümüzde Türkçede Taşoz olarak bilinen adadır. Arkhilokhos'un bu ada hakkındaki deyişi şöyledir: Tıpkı bir eşeğin sırtı gibi | yükselmiştir, yabani ormanla dolu (*hēde d' hōst' onou rhakhis | hestēken hylēs agriēs epistephēs*: Archil. *fr.* 21 West = Plut. *de Exil.* 604c4-5). Thasos antik dönemde hoş kokulu güzel şaraplarıyla nam salmıştır (X. *Symp.* 4.41). Hizmetçi Kadın, başını kokularla, yağlarla ovsa da Thasos şaraplarının başını hepsinden daha güzel etkilediğini dile getirmektedir [1119].

Thesmophoria: Tanrıça Demeter ve kızı Persephone adına kadınların tertiplediği yaygın bir şekilde kutlanan bir bayramdır (Paus. 10.33.12). Ancak Aristophanes'in başka bir dizesinde belirttiği gibi "söz asla dışarı çıkma"mış (*koudemi' ekphoros logou*: Ar. *Thesm.* 472), Thesmophoria uygulamaları büyük ölçüde sır olarak kalmıştır [223, 443].

Thrasyboulos: Demokrasi yanlısı Atinalı devlet adamı ve komutan. Atina'nın Spartalılarca teslim alınmasının ardından feshedilen demokrasinin yerine oligarşik bir yönetim getirilmiştir. Otuz Tiran olarak bilinen bu dönem boyunca çok sayıda Atinalı sürgün edilmiş ya da öldürülmüştür. Thrasyboulos sürgündekileri toplayarak ve Thebai kralı Ismenias'ın da desteğiyle tiranlık döneminin bitmesini sağlamış, sonrasında da yönetimin başına geçmiştir. *Skholia* Thrasyboulos'un "mütareke konusunda Lakodaimonialı elçilere karşı çıkmak üzereyken rüşvet alınca, yaban armudu yemiş gibi yaparak bir şey söyleyemediğini" (*antilegein mellōn tois Lakedaimoniōn presbesi peri spondōn elēlythosin, eita dōrodokēsas, akhra-*

das prosepoiēsato bebrōkenai, kai mē dynasthai legein) kaydeder (Schol. ad Ar. *Eccl.* 356; krş. Suid. α 4713, *akhras* maddesi). Yine de bu gönderme ve Aristophanes'in ima ettiği şey karanlıkta kalmaktadır. Konuya ilişkin tartışma için ayrıca bkz. Golden, 1987, 500-502 [203, 356].

Zeus: Olympos tanrılarının en güçlüsü ve kralı Zeus, Kronos ile Rheia'nın oğludur. Onun dâhil olduğu çok sayıda mitolojik anlatıdan burada bahsetmemiz mümkün değildir. Metinde sık zikredilmesinin sebebi Hellen kültürüne içkin olarak adının dile fazlasıyla yerleşmiş olmasıdır. Adının bu tasarrufu dilimizdeki dinî gönderimini hâlâ barındırsa da artık kültürel bir hal almış, "vallahi," "billahi," "inşallah" vb. kullanımlara oldukça benzemektedir [86, 88, 140, 145, 158, 213, 328, 336, 373, 377, 382, 390, 433, 438, 439, 463, 469, 550, 553, 556, 595, 686, 735, 758, 776, 779, 872, 935, 942, 1011, 1035, 1045, 1085, 1088, 1118, 1130] — **Soter** (*Sōtēr*): Zeus'un çok sayıda epiteti içinde özellikle "Kurtarıcı" yönünü vurgulamaktadır (Pind. *Olym.* 5.17; Ar. *Thesm.* 1009) [80, 761, 1045, 1103].

Kaynakça

Alıntılanan Birincil Metinlerin Basım ve Çevirileri

Anonim, Parçalı ya da Çok Yazarlı Metinler

DÜBNER, F. (ed.) (1969re). *Scholia Graeca in Aristophanem* (yeniden basım, ilk basımı 1877). Hildesheim: Olms.

FGrH = JACOBY, F. (1923-). *Die Fragmente der griechischen Historiker*. Leiden: Brill.

KERN, O. (1922). *Orphicorum Fragmenta*. Berlin: Weidmann.

KOCK, T. (1880-1888). *Comicorum Atticorum Fragmenta*, c. 1-3. Leipzig: B. G. Teubner.

LP = LOBEL, E – PAGE, D. (1968re). *Poetarum Lesbiorum Fragmenta* (yeniden basım, ilk basımı 1955). Oxford: Clarendon Press.

NAUCK, A. (1889^{2}). *Tragicorum Graecorum Fragmenta* (2. basım, ilk basımı 1856). Lipsiae: B. G. Teubner.

PCG = KASSEL, R. – AUSTIN, C. (ed.) (1984). *Poetae Comici Graeci*, c. III/2: *Aristophanes, Testimonia et Fragmenta*. Berlin/New York (NY): Walter de Gruyter.

PMG = PAGE, D. L. (1967^{2}). *Poetae Melici Graeci* (2. basım, ilk basımı 1962). Oxford: Clarendon Press.

RADT, S. (ed.) (1999^{2}). *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, c. 4: *Sophocles* (2. basım, ilk basımı 1977). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.

WEST, M. L. (ed.) (1972). *Iambi et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati;* c. 1: *Archilochus, Hipponax. Theognidea;* c. 2: *Callinus, Mimnermus, Semonides, Solon, Tyrtaeus, Minora Adespota.* Oxford: Clarendon Press.

Aristophanes

DOVER, K. J. (ed.) (1993). *Aristophanes: Frogs, edited with Introduction and Commentary.* Oxford: Clarendon Press.

GÖREN, E. – YAVUZ, E. (çev.) (2018). Aristophanes: *Ploutos (Servet).* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

HENDERSON, J. (ed., çev.) (2010²). *Three Plays by Aristophanes: Staging Women* (2. basım, ilk basımı 1996). London: Routledge.

ROGERS, B. B. (çev.) (1902). *The Ecclesiazusae of Aristophanes.* London: George Bell and Sons.

USSHER, R. G. (ed.) (1973). *Aristophanes: Ecclesiazusae.* Oxford: Clarendon Press.

WEST, M. L. (ed.) (1972). *Iambi Et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati*; c. 1: *Archilochus, Hipponax. Theognidea*; c. 2: *Callinus, Mimnermus, Semonides, Solon, Tyrtaeus, Minora Adespota.* Oxford: Clarendon Press.

Bakkhylides

MAEHLER, H. (ed.) (2003¹¹). *Bacchylides. Carmina cum Fragmentis* (11. basım). Leipzig: K. G. Saur Verlag.

Herodas

HEADLAM, W. (ed., yor.) (1922). *Herodas: The Mimes and Fragments* (ed. A. D. Knox). Cambridge: Cambridge University Press.

İkincil Literatür

ADAM, J. (ed.) (2009[rc]). *The Republic of Plato*, c. 1: *Edited with Critical Notes, Commentary and Appendices* (yeniden basım, ilk basımı 1902). Cambridge: Cambridge University Press.

AKTUNÇ, H. (2000[2]). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklıklarıyla)* (2. basım, ilk basımı 1999). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ALLEN, W. S. (1968). *Vox Graeca: A Guide to the Pronunciation of Classical Greek*. Cambridge: Cambridge University Press.

AUFFARTH, C. (2004). "Let Women Speak in the Assembly. Symbolic Reversals in Aristophanes' *Ekklesiazousai*." *Myth and Symbol II: Symbolic Phenomena in Ancient Greek Culture* (ed. S. des Bouvrie). Bergen: The Norwegian Institute at Athens, 43-62.

BARRINGER, J. M. (1991). "Europa and the Nereids: Wedding or Funeral?" *American Journal of Archaeology* 95/4: 657-667.

BEEKES, R. (2010). *Etymological Dictionary of Greek*, c. 1-2. Leiden/Boston (MA): Brill.

BİNGÖLÇE, F. (2001). *Kadın Argosu Sözlüğü*. İstanbul: Metis Yayınları.

— (2011). *(Tanıklarıyla) Osmanlı Argosu Sözlüğü*. Ankara: Altüst Yayınları.

BOWIE, A. M. (1993). *Aristophanes: Myth, Ritual and Comedy*. Cambridge: Cambridge University Press.

— (2010). "Myth and Ritual in Comedy." *Brill's Companion to the Study of Greek Comedy* (ed. G. W. Dobrov). Leiden/Boston (MA): Brill, 143-176.

BOWRA, C. M. (1958). "A Love-Duet." *The American Journal of Philology* 79/4: 376-391.

BOX, H. (1964). "Aristophanes: *Birds* 785-96, and *Thesmophoriazusae* 450-1." *The Classical Review* 14/3: 241-242.

BROWN, C. G. (1991). "Empousa, Dionysus and the Mysteries: Aristophanes, *Frogs* 285ff." *The Classical Quarterly* 41/1: 41-50.

BURKERT, W. (1985). *Greek Religion* (çev. J. Raffan). Cambridge (MA): Harvard University Press.

CANFORA, L. (1984). "Il processo degli strateghi." *Sodalitas. Scritti in onore di Antonio Guarino* (ed. V. Giuffrè). Napoli: Editore Jovene, 495-517.

CHANTRAINE, P. (1984re). *Dictionnaire Étymologique de la Langue Grecque: Histoire des Mots* (yeniden basım, ilk basımı 1968). Paris: C. Klincksieck.

CHRIST, M. R. (1998). *The Litigious Athenian.* Baltimore (MD): Johns Hopkins University Press.

— (2008). "Imagining Bad Citizenship in Classical Athens: Aristophanes *Ecclesiazusae* 730-876." *Kakos: Badness and Anti-Value in Classical Antiquity* (ed. I. Sluiter – R. M. Rosen). Leiden/Boston (MA): Brill, 169-184.

COHEN, D. (1989). "Seclusion, Separation, and the Status of Women in Classical Athens." *Greece & Rome* 36/1: 3-15.

— (1991). *Law, Sexuality, and Society: The Enforcement of Morals in Classical Athens.* Cambridge: Cambridge University Press.

COMPTON-ENGLE, G. (2005). "Stolen Cloaks in Aristophanes' *Ecclesiazusae*." *Transactions of the American Philological Association* 135/1: 163-176.

DAVIDSON, J. (1993). "Fish, Sex and Revolution in Athens." *The Classical Quarterly* 43/1: 53-66.

— (1999). *Courtesans and Fishcakes. The Consuming Passions of Classical Athens.* London and New York: Harper-Collins.

DAWSON, D. (1992). *Cities of the Gods: Communist Utopias in Greek Thought*. Oxford/New York (NY): Oxford University Press.

DEVELLİOĞLU, F. (1980[6]). *Türk Argosu: İnceleme ve Sözlük* (genişletilmiş 6. basım, ilk basımı 1941). Ankara: Aydın Kitabevi.

DIGNAS, B. (2002). "Priestly Authority in the Cult of the Corybantes at Erythrae." *Epigraphica Anatolica* 34: 29-40.

DILLON, M. (2002). *Girls and Women in Classical Greek Religion*. London/New York (NY): Routledge.

DOBROV, G. W. (1995). "The Poet's Voice in the Evolution of Dramatic Dialogism." (ed. G. W: Dobrov) *Beyond Aristophanes: Transition and Diversity in Greek Comedy*. Atlanta (GA): Scholar Press, 47-97.

ERASMUS, D. (1528). *De recta Latini Graeciq ue sermonis Pronunciatione: Dialogus. Eiusdem Dialogus, cui titulus Ciceronianus, sive, De optimo genere dicendi*. Basel: Froben.

FOLEY, H. P. (1982). "The 'Female Intruder' Reconsidered: Women in Aristophanes' *Lysistrata* and *Ecclesiazusae*." *Classical Philology* 77/1: 1-21.

FORSÉN, B. (1993). "The Sanctuary of Zeus Hypsistos and the Assembly Place on the Pnyx." *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 62/4: 507-521.

FOXHALL, L. (1989). "Household, Gender and Property in Classical Athens." *The Classical Quarterly* 39/1: 22-44.

GAGARIN, M. (1981). "The Thesmothetai and the Earliest Athenian Tyranny Law." *Transactions of the American Philological Association* 111: 71-77.

GARDNER, J. F. (1989). "Aristophanes and Male Anxiety - The Defence of the *Oikos*." *Greece & Rome* 36/1: 51-62.

GLOTZ, G. (1929). *The Greek City and Its Institutions*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner.

GOLDEN, M. (1987). "Aristophanes, Ecclesiazusae 354-357." *Hermes* 115/4: 500-502.

GOLDHILL, S. (1994). "Representing Democracy: Women at the Great Dionysia." *Ritual, Finance, Politics: Athenian Democratic Accounts Presented to David Lewis* (ed. R. Osborne – S. Hornblower). Oxford: Clarendon Press, 347-369.

GOULD, J. (1980). "Law, Custom and Myth: Aspects of the Social Position of Women in Classical Athens." *The Journal of Hellenic Studies* 100: 38-59.

GÖREN, E. (2014a). "Klasik Yunan Tragedyasında Ad(landırman)ın Trajik İşlevi." *FLSF: Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 17: 237-264.

— (2014b). "Klasik Atina'da Ad(landırman)ın Ritüel Bağlamı: *Amphidromia*." *Eskiçağ Yazıları 6* (Akron VIII; ed. N. E. Akyürek Şahin – M. E. Yıldız – M. Alkan). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 17-42.

HALL, E. (2006). *The Theatrical Cast of Athens: Interactions between Ancient Greek Drama and Society*. Oxford. Oxford University Press.

HALLIWELL, S. (2002). "Aristophanic Sex: The Erotics of Shamelessness." *The Sleep of Reason: Erotic Experience and Sexual Ethics in Ancient Greece and Rome* (ed. M. C. Nussbaum – J. Sihvola). Chicago (IL): The University of Chicago Press, 120-142.

HANSEN, M. H. (1982). "The Athenian *Ecclesia* and the Assembly-Place on the Pnyx." *Greek, Roman and Byzantine Studies* 23/3: 241-249.

HARRISON, A. R. W. (1968). *The Laws of Athens: The Familty and Property*. Oxford: Clarendon Press.

— (1971). *The Laws of Athens: Procedure*. Oxford: Clarendon Press.

HARTOG, F. (1997). *Herodotos'un Aynası* (çev. E. Özcan). Ankara: Dost Yayınları.

HENDERSON, J. (1991a²). *The Maculate Muse: Obscene Language in Attic Comedy* (2. basım, ilk basımı 1975, Yale University Press). New York (NY)/Oxford: Oxford University Press.

— (1991b). "Women and the Athenian Dramatic Festivals." *Transactions of the American Philological Association* 121: 133-147.

HUBBARD, T. K. (1997) "Utopianism and the sophistic city." *The City as Comedy: Society and Representation in Athenian Drama* (ed. G. Dobrov). Chapel Hill (NC): University of North Carolina Press, 23-50.

HULTSCH, F. (1862). *Griechische und römische Metrologie.* Berlin: Weidemannsche Buchhandlung.

KANAVOU, N. (2011). *Aristophanes' Comedy of Names: A Study of Speaking Names in Aristophanes*. Berlin/New York (NY): Walter de Gruyter.

KILMER, M. (1982). "Genital Phobia and Depilation." *The Journal of Hellenic Studies* 102: 104-112.

KOUROUNIOTES, K. – THOMPSON, H. A. (1932). "The Pnyx in Athens." *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* 1: 90-217.

LANDELS, J. G. (2000). *Music in Ancient Greece and Rome.* New York: Routledge.

LANG, M. – CROSBY, M. (1964). *The Athenian Agora: Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens,* c. 10: *Weights, Measures and Tokens.* Princeton (NJ): The American School of Classical Studies at Athens.

LAWLER, L. B. (1951). "*Krêtikôs* in the Greek Dance." *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 82: 62-70.

LEDGER, G. E. (1989). *Re-counting Plato: A Computer Analysis of Plato's Style.* Oxford: Oxford University Press.

LEE, M. M. (2015). *Body, Dress, and Identity in Ancient Greece*. Cambridge: Cambridge University Press.

LSJ = LIDDLE, H. G. – SCOTT, R. – JONES, H. S. (1996[10]). *Greek-English Lexicon* (10. basım [yeni ekiyle birlikte], ilk basımı 1843). Oxford: Clarendon Press.

MARCH, D. A. (1997). "Konon and the Great King's Fleet, 396-394." *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 46/3: 257-269.

McCLURE, L. (1999). *Spoken Like a Woman: Speech and Gender in Athenian Drama*. Princeton (NJ): Princeton Univeristy Press.

MILLER, M. C. (1997). *Athens and Persians in the Fifth Century BC: A Study in Cultural Receptivity*. Cambridge: Cambridge University Press.

MISSIOU, A. (1992). *The Subversive Oratory of Andokides: Politics, Ideology, and Decision-making in Democratic Athens*. Cambridge: Cambridge University Press.

OLSON, S. D. (1988). "The 'Love Duet' in Aristophanes' *Ecclesiazusae*." *The Classical Quarterly* 38/2: 328-330.

— (1991). "Anonymous Male Parts in Aristophanes' *Ecclesiazusae* and the Identity of the Δεσπότης." *The Classical Quarterly* 41/1: 36-40.

PLATTER, C. (2014). "Plato's Aristophanes." *Ancient Comedy and Reception: Essays in Honor of Jeffrey Henderson* (ed. S. D. Olson). Boston (MA)/Berlin: Walter de Gruyter, 132-165.

PODLECKI, A. J. (1990). "Could Women Attend the Theater in Ancient Athens? A Collection of Testimonia." *Ancient World* 21: 27-43.

ROISMAN, J. (2005). *The Rhetoric of Manhood: Masculinity in the Attic Orators*. Berkeley/Los Angeles (CA)/London: University of California Press.

ROTHWELL, K. S. (1990). *Politics and Persuasion in Aristophanes'* Ecclesiazusae. Leiden/New York (NY): E. J. Brill.

ROY, J. (1997). "An Alternative Sexual Morality for Classical Athenians." *Greece & Rome* 44/1: 11-22.

RUSSO, C. F. (1994). *Aristophanes: An Author for the Stage*. London/New York (NY): Routledge.

SCHAPS, D. (1979). *Economic Rights of Women in Ancient Greece*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

SCHLESINGER, K. (1970). *The Greek* Aulos*: A Study of its Mechanism and of Its Relation to the Modal System of Ancient Greek Music*. Groningen: Bauma's Boekhuis.

SEKUNDA, N. (2009). "Laconian Shoes with Roman Senatorial Laces." *British School at Athens Studies* 16, *Sparta and Laconia: From Prehistory to Pre-Modern*: 253-259.

SENS, A. (1992). "The Luck of the Draw: Ar. *Ecc.* 999." *The Classical Quarterly* 42/2: 529.

SHEPPARD, A. (2016). "Aristophanes' Ecclesiazusae and the Remaking of the Πάτριος Πολιτεία." *The Classical Quarterly* 66/2: 463-483.

SIDWELL, K. (2009). *Aristophanes the Democrat: The Politics of Satirical Comedy during the Peloponnesian War*. Cambridge: Cambridge Univerisity Press.

SILK, M. (1980). "Aristophanes as a Lyric Poet." Aristophanes: Essays in Interpretation (ed. J. Henderson). Cambridge: Cambridge University Press, 99-151.

SIMON, E. (1983). *Festivals of Attica: An Archaeological Commentary*. Madison (WI): University of Wisconsin Press.

SLATER, N. W. (1989). "Lekythoi in Aristophanes' *Ecclesiazusae*." *Lexis* 3: 43-51.

SLATER, P. E. (1968). *The Glory of Hera: Greek Mythology and the Greek Family*. Boston (MA): Beacon Press.

SOMMERSTEIN, A. H. (ed.) (1973). "On Translating Aristophanes: Ends and Means." *Greece & Rome* 20/2: 140-154.

— (1998). *The Comedies of Aristophanes*, c. 10, *Ecclesiazusae*. Warminster: Aris and Philips.

— (2016). "On Chremes in Aristophanes' *Ecclesiazusae*." *Mnemosyne* 69: 1040-1042.

STRAUSS, B. S. (1984). "Thrasybulus and Conon: A Rivalry in Athens in the 390s B.C." *The American Journal of Philology* 105/1: 37-48.

THORLEY, J. (2004²). *Athenian Democracy* (2. basım, ilk basımı 1996). London/New York (NY): Routledge.

TORDOFF, R. (2007). "Aristophanes' *Assembly Women* and Plato, *Republic* Book 5." *Debating the Athenian Cultural Revolution* (ed. R. G. Osborne). Cambridge: Cambridge University Press, 242-263.

— (2017). "Memory and the Rhetoric of Σωτηρία in Aristophanes' *Assembly Women*." *Histos* Supplement 6: 153-210.

TUPLIN, C. (2014). "The Changing Pattern of Achaemenid Persian Royal Coinage." *Explaining Monetary and Financial Innovation: A Historical Analysis* (ed. P. Bernholz – R. Vaubel). Cham: Springer, 127-168.

VETTA, M. (ed., yor.) (1989). *Aristofane: Le Donne all'Assemblea* (çev. D. Del Corno). Milan: Giulio Einaudi Editore.

VICKERS, M. (2004). "Aspasia on Stage: Aristophanes' *Ecclesiazusae*." *Athenaeum* 92: 431-450.

WHEAT, J. (1992). "Terminal Sex: Feasts into Funerals in the *Ecclesiazusae*." *Pacific Coast Philology* 27/1-2: 166-173.

WHITE, J. W. (1906). "The Manuscripts of Aristophanes I." *Classical Philology* 1/1: 1-20.

WHITEHORNE, J. E. G. (1989). "Rowing with Two Oars at Aristophanes, Ecclesiazusae 1091." *Hermes* 117/3: 363-366.

WILKINS, J. (2000). *The Boastful Chef: The Discourse of Food in Ancient Greek Comedy*. Oxford University Press.

WOLFSDORF, D. (2008). "Εἰρωνεία in Aristophanes and Plato." *The Classical Quarterly* 58/2: 666-672.

WOODWARD, A. (1934). "Evidence for Greek Pronuriciation." *Greece and Rome* 3/8: 105-112.

WORTHINGTON, I. (1987). "Aristophanes Ecclesiazusae 76-81 and Argus." *The American Journal of Philology* 108/1: 161-164.

ZEITLIN, F. (1999). "Aristophanes: The Performance of Utopia in the *Ecclesiazousae*." *Performance Culture and Athenian Democracy* (ed. S. Goldhill – R. Osborne). Cambridge: Cambridge University Press, 167-197.

ZIMMERMANN, B. (1985). *Untersuchungen zur Form und dramatischen Technik der Aristophanischen Komödien*, c. 2: *Die anderen lyrischen Partien.* Königstein im Taunus: A. Hain.

— (2014). "Artistophanes." *The Oxford Handbook of Greek and Roman Comedy* (ed. M. Fontaine – A. C. Scafuro). Oxford: Oxford University Press, 132-159.

ZUMBRUNNEN, J. (2006). "Fantasy, Irony, and Economic Justice in Aristophanes' *Assemblywomen* and *Wealth*." *The American Political Science Review* 100/3: 319-333.

— (2012). *Aristophanic Comedy and the Challenge of Democratic Citizenship*. Rochester (NY): University of Rochester Press.

Antik Yazarlar ve Yapıtları [Index Locorum]

Anonim

[*Aesch. Vita*] *Aeschyli Vita* (*Aiskhylos'un Yaşamı*): 9: xxix dn. 63.

[*Carm. Conv.*] *Carmina Convivalia* (*İçki Meclisi Şarkıları*): 887.1: 107; 887.3: 107.

[*Carm. Pop.*] *Carmina Popularia* (*Halk Şarkıları*): 851b.1 *PMG*: 96.

[*Trag. Ades.*] *Tragica Adespota* (*Sahipsiz Tragedya Dizeleri*): 51 Nauck: 69.

[Ael.] Ailianos

[*VH*] *Varia Historiae* [*Poikilē Historia*] (*Çeşitli Tarihsel Hikâyeler*): 11.8: 99.

[Aesch.] Aiskhylos

[*Pers.*] *Persae* [*Persai*] (*Persler*): 125: 77.

[*Prom.*] *Prometheus Vinctus* [*Promētheus Desmōtēs*] (*Zincire Vurulmuş Prometheus*): 39: 70; 91: 68.

[*Supp.*] = *Supplices* [*Hiketides*] (*Yakarıcılar*): Bkz. Schol. ad *Aesch. Supp.*

[*Th.*] *Septem contra Thebas* [*Hepta epi Thēbas*] (*Yediler Thebai'a Karşı*): 272: 109.

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 138: 77.

[Aeschin.] Aiskhines
1.23: 71; 1.91: 78; 1.170-171: xxvi dn. 51.
[Alex. Com.] Aleksis (Komedya Şairi)
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 41 Kock: xxix dn. 64.
[Alchiphr.] Alkhiphron
[*Ep.*] *Epistulae* [*Epistolai*] (*Mektuplar*): 3.25.3: 78.
[Anac.] Anakre
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 356a.6 *PMG*: 96.
[Ar.] Aristophanes
[*Ach.*] *Acharnenses* [*Akharneis*] (*Akharnialılar*): 20: 65 sn. 5; 45: 70 sn. 29; 54: 71 sn. 33; 500-501: xxxi dn. 71; 502-508: xxix dn. 60; 787: 87 sn. 115; 818-829: 77 sn. 64; 908-958: 77 sn. 64; 1024: 88 sn. 118.
[*Av.*] *Aves* [*Ornithes*] (*Kuşlar*): 284-286: 101; 513: 104; 698: xxxii dn. 74; 1142: 76 sn. 54; 1211: xiii dn. 14; 1372: 103; 1410-1469: 77 sn. 64.
[*Eccl.*] *Ecclesiazusae* [*Ekklēsiazousai*] (*Kadın Mebuslar*): 13: 67 sn. 14; 65: 67 sn. 14; 80: 73 sn. 40; 97: xxxiii dn. 77; 193-196: xvii dn. 21; 193-21: xix dn. 28; 196: xix dn. 29; 225: xxvii dn. 54; 228²: xxxii dn. 74, xxvii dn. 52; 256: xxxii dn. 74; 356: xix dn. 26; 468: xxxii dn. 74; 470: xxxii dn. 74; 523-525: xxvii dn. 55; 525: xxxii dn. 74; 532: 72 sn. 35; 565: 78 sn. 68; 588: xxxii dn. 74; 590-610: xxiii dn. 44; 596: xxxii dn. 74; 613-643: xxiii dn. 43; 614: xxxii dn. 74; 616: xxxii dn. 74; 618: xxxii dn. 74; 619: xxxii dn. 74; 620: xxxiii dn. 75; 624: xxxiii dn. 75; 635-650: xxiii dn. 46; 657-672: xxiii dn. 45; 706: xxxii dn. 74; 709: xxxii dn. 74; 717-719: xxviii dn. 56; 724: xxxiii dn. 75; 725-727: 95; 761: 73 sn. 40; 847: 75 sn. 46; 903: xxxiii dn. 75; 906: xxxiii dn. 75; 908²: xxxii dn. 74, 84 sn. 94; 929: 84 sn. 91; 939: xxxii dn. 74; 952-975: 85 sn. 100; 960-976: 85 sn. 100; 979: xxxiii dn. 78; 989-990: 76 sn. 55;

990: xxxii dn. 74; 996: 79 sn. 69; 1016: xxxii dn. 74; 1017-1018: 86 sn. 108; 1020: xxxiii dn. 75; 1021: xxxiii dn.79; 1032: 79 sn. 69; 1045: 73 sn. 40; 1072: 84 sn. 91; 1090: xxxii dn. 74; 1099: xxxii dn. 74; 1101: 79 sn. 69; 1103: 73 sn. 40; 1106: xxxiii dn. 75; 1111: 79 sn. 69; 1146: xxix dn. 60.

[*Eq.*] *Equites* [*Hippeis*] (*Atlılar*): 51: 76 sn. 52; 373: 67 sn. 14 ; 541 -550: xii dn. 9; 546: 88 sn. 117; 665: 71 sn. 33; 800: 76 sn. 52; 877-880: 70 sn. 26; 928 vd.: 80 sn. 72; 1109: 78 sn. 66; 1285: 93

[*Lys.*] *Lysisrata* [*Lysistratē*] (*Lysistrata/Ordu-Bozan*): 23 vd.: 87 sn. 115; 24-25: xxvii dn. 52; 60: 109; 89: 67 sn. 14; 107-135: xxvii dn. 52; 112: 72 sn. 35; 155: xxxiii dn. 75; 165: xxxii dn. 74; 229: 107; 411: 110; 452: 72 sn. 35; 591: xxxii dn. 74; 682: 72 sn. 35; 715-778: xxvii dn. 52; 731: 72 sn. 35; 801-804: 105; 969: 87 sn. 114; 1049: xxix dn. 62; 1294: 89 sn. 122.

[*Nub.*] *Nubes* [*Nephelai*] (*Bulutlar*): 151: 107; 449: xiii dn. 15;530: ix dn. 2; 537-539: xxix dn. 60; 539: 87 sn. 115; 785-786: xxvii dn. 55; 1090-1093: 70 sn. 26.

[*Pax*] *Pax* [*Eirēnē*] (*Barış*): 50-53: xxix dn. 60; 183: 87 dn. 114; 431-435: 71 dn. 32; 765-766: xxix dn. 60; 885: 93; 927: 87 dn. 115; 1271: 88 dn. 118; 1351: 87 dn. 115.

[*Plut.*] *Plutus* [*Ploutos*] (*Ploutos/Servet*): 125: 76 sn. 52; 165: 78 sn. 68; 168²: 67 sn. 14, 74 sn. 43; 290 -321: xiv dn. 18; 314: 94; 616: 82 sn. 81; 665 vd.: 106; 850-958: 77 sn. 64; 851: 88 sn. 118; 920: 72 sn. 37; 1006: 72 sn. 35; 1064: 84 dn. 91.

[*Ran.*] *Ranae* [*Batrakhoi*] (*Kurbağalar*): 19: 88 sn. 118; 30: 70 sn. 27; 197: 88 sn. 117; 199: 88 sn. 117; 204: 109; 287-293: 97; 428-430: 101; 439: 103; 466: 87 sn. 114; 772: 78 sn. 68; 965: 107; 1091: 84 sn. 90; 1283: 93; 1308: 104; 1344: 99; 1362: 99.

[*Thesm.*] *Thesmophoriazusae* [*Thesmophorizousai*] (*Thesmophoria Kutlayan Kadınlar*): 209: 88 sn. 118; 275: 65 sn. 5; 379: 70 sn. 29; 383: 72 sn. 35; 418-428: 65 sn. 3; 450-451: xxvii dn. 55; 472: 111; 555: 65 sn. 3; 556: 65 sn. 3; 566: 72 sn. 35; 734: 107; 812: 65 sn. 3; 813: 65 sn. 3; 817: 78 sn. 68; 875: 88 sn. 118; 1009: 112.

[*Vesp.*] *Vespae* [*Sphēkes*] (*Eşekarıları*): 174: xiii dn. 13; 634: 84 sn. 92; 709-710: 80 sn. 72; 834: 70 sn. 27; 863: 71 sn. 32; 1040-1041: 80 sn. 73; 1018 -1021: xii dn. 9; 1177: 68 sn. 18; 1346: 104; 1396: 72 sn. 35.

[*arg.* ad *Av.*] *Argumenta ad Aves* (*Kuşlar'a İlişkin Tanıtlamalar*): 1.10 Dübner: xii dn. 10.

[*arg.* ad *Lys.*] *Argumenta ad Lysistratam* (*Lysistrata'ya İlişkin Tanıtlamalar*): 1.36 Dübner: xii dn. 10.

[*arg.* ad *Plut.*] *Argumenta ad Plutum* (*Ploutos'a İlişkin Tanıtlamalar*): 4.3 Dübner: xii dn. 11.

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 130.3 Kock: 87 sn. 115.

[*test.*] *Testimonia* (*Tanıklıklar*): 1.1-2 *PCG*: x dn. 5; 1.59-61 *PCG*: x dn. 7; 4.10 vd. *PCG*: x dn. 7; 7-8 *PCG*: x dn. 6; 9 *PCG*: 69 sn. 20.

[Archil.] Arkhilokhos

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 21 West: 111; 194.2 West: 96.

[Arist.] Aristoteles

[*Ath.*] *Athenaiōn Politeia* (*Atinalıların Devleti*): 3.4: 75 sn. 51; 24.3: 71 sn. 33; 41.3: 91; 43.2: 69 sn. 20; 52.1: 78 sn. 68.

[*EN*] *Ethica Nicomachea* [*Ēthika Nikomakheia*] (*Nikomakhos'a Etik*): 1122a7: 78 sn. 68.

[*HA*] *Historia Animalium* [*Ta peri ta Zōia Historia*] (*Canlılar Üzerine Araştırmalar*): 530b34: 108.

[*Pol.*] *Politica* [*Politika*] (*Devlet İşleri*): 2.1266a31-36: xxii dn. 42; 2.1274b9-10: xxii dn. 42; 7.1330a18-23: 73 sn. 39.

[Aristodem.] Aristodemos
1.77: 87 sn. 112.
[Athen.] Athenaios
7.126: 99; 13.45: 94.
[Bacchyl.] Bakkhylides
13.71: 97; 17.3: 101; 18.2: 101; 19.19: 68 sn. 19; 19.33: 68 sn. 19.
[Cratin.] Kratinos
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 146 Kock: 102.
[D.L.] Diogenes Laertios
3.37: xxiii dn. 47; 3.57: xxiii dn. 47.
[D.S.] Diodoros Sikeliotes (Sicilyalı Diodoros)
4.59: 109; 5.49: 100; 14.81.4: 100; 14.82: xix dn. 27; 14.99: 91.
[Dem.] Demosthenes
4.47: 78 sn. 68; 18.219: 101; 18.251: 101; 20.102: xxv dn. 50; 22.68: xxix dn. 60; 27.10: 78 sn. 65; 27.13: 78 sn. 65; 46.14: xxv dn. 50.
[Eriph.] Eriphos
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 3 Kock: 79 sn. 72.
[Eur.] Euripides
[*Alces.*] *Alcestis* [*Alkēstis*]: 483: 95; 951: 77 sn. 60.
[*Andr.*] *Andromache* [*Andromakhē*] (*Andromakhe*): 985: 70 sn. 27.
[*Hec.*] *Hecuba* [*Hekabē*] (*Hekabe*): 884: 70 sn. 27.
[*Hipp.*] *Hippolytus* [*Hippolytos*]. Bkz. Schol ad Eur. *Hipp.*
[*IA*] *Iphigenia Aulidensis* [*Iphigeneia hē en Aulidi*] (*Iphigeneia Aulis'te*): 905: 87 sn. 112; 917: 70 sn. 27.
[*Med.*] *Medea* [*Medeia*]: 1346: 94.
[*Phoin.*] *Phoenissae* [*Phoinissai*] (*Fenikeli Kadınlar*): 1 vd.: 65 sn. 1.
[Herod.] Herodotos
1.93: xxi dn. 35; 1.199: xxi dn. 36; 1.216: xxi dn. 37; 2.35: 74 sn. 42; 4.104: xxii dn. 40; 4.166: 95; 4.172: xxi

dn. 38; 4.180: xxi dn. 39; 5.3: xxi dn. 34; 5.55-57: 99; 6.91.9: 95; 7.27-30: 95.

[Hes.] Hesiodos

[*Theog.*] *Theogonia* (*Tanrıların Soyları*): 53-55: 105; 64-65: 102; 116 vd.: 98; 188-206: 93; 907-911: 102; 921-922: 96; 924: 107; 945-946: 102; 975: 93; 986 -991: 93.

[Hesych.] Hesykhios

222, *eisangelia* maddesi: 101.

[Hippon.] Hipponaks

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 74 West: 74 sn. 43.

[Hom.] Homeros

[*Il.*] *Ilias*: 2.275: 109; 3.236-244: 96; 5.338: 102; 6.259: 71 sn. 32; 7.382: 109; 9.177: 71 sn. 32; 11.270: 96; 11.807: 109; 14.263-276: 102; 16.187: 96; 16.227: 71 sn. 32; 18.382-383: 102.

[*Od.*] *Odysseia*: 3.45: 71 sn. 32; 3.334: 71 sn. 32; 4.18: 109; 6.266: 109; 8.89: 71 sn. 32; 8.362-366: 102; 11.298-304: 96; 18.192-194: 102.

[*Hyg.*] *Hyginus*

[*Fab.*] *Fabulae* (*Hikâyeler*): 14: 96; 145: 68 sn. 19.

[Luc.] Loukianos

[*Pseudol.*] *Pseudologista* [*Pseudologistēs ē Peri tēs Apophrados*] (*Yalan-Söyleyen ya da İmansız Üzerine*): 28: 104.

[Lys.] Lysias

13.80: 92.

[Macr.] Macrobius

[*Sat.*] *Saturnalia* (*Saturnus Şenlikleri*): 1.19.12: 68 sn. 19.

[Men.] Menandros

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) : 35: 76 sn. 52.

[Nonn.] Nonnos

[*Dion.*] *Dionysiaka* (*Dionysos'a Dair İşler*): 15.65: 103.

[Ov.] Ovidius

[*Heroid.*] *Heroides* (*Kahraman Kadınlar*): 2.69: 109.

[*Ib.*] *Ibis* (*Aynak Kuşu*): 407: 109.
[*Met.*] *Metamorphoses* (*Dönüşümler*): 1.583-750: 68 sn. 19; 5.341-343: 95; 7.438: 109.
[Orph.] Orphica
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 44 Kern: 81 sn. 79.
[Paus.] Pausanias
1.38: 109; 3.9.8: 101; 10.33.12: 111.
[Philem.] Philemon
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) : 89.6 Kock: xiii dn. 12.
[Philoch.] Philokhoros
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*)
FGrH 328 F89: 110; *FGrH* 328 F148: xvii dn. 22.
[Philostr.] Philostratos
[*Vit. Apoll.*] *Vita Apollonii Tyanensis* [*Ta es ton Tyanea Apollōnion*] (*Tyanalı Apollonios'un Hayatı*): 2.4: 97.
[Pind.] Pindaros
[*Olym.*] *Olympionikai* (*Olympia Zaferleri*): 2.50: 102; 4.9: 102; 5.17: 112; 9.27: 102; 10.105: 93.
[*Pyth.*] *Pythionikai* (*Pythia Zaferleri*): 3.78: 107.
[*Nem.*] *Nemeonikai* (*Nemea Zaferleri*): 8.7: 93.
[Plat.] Platon
[*Euthyd.*] *Euthydemus* [*Euthydēmos*]: 292e: 103.
[*Gorg.*] *Gorgias*: 487c: 105; 502b-d[2]: xxix dn. 60, xxix dn. 61.
[*Leg.*] *Leges* (*Nomoi*): 1.637b: xxix dn. 60; 2.658a-d: xxix dn. 61; 7.817c: xxix dn. 61.
[*Plt.*] *Politicus* [*Politikos*] (*Devlet Adamı*): 266e: 78 sn. 66; 298e: 86 sn. 106.
[*Prot.*] *Protagoras*: 311a2: 101; 319c: 71 sn. 33.
[*Res.*] *Respublica* [*Politeia*] (*Devlet*): 3.416b-417b: xxiii dn. 44; 4.423e: xxiii dn. 43; 5.457c-466d: xxiii dn. 43; 5.461c: xxiii dn. 46; 5.464d: xxiii dn. 45; 9.575b: 78 sn. 68.
[*Symp.*] *Symposium* [*Symposion*] (*İçki Meclisi*): 191d: 74 sn. 43.

[Plat. Com.] Platon (Komikos)
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 122 Kock: 98; 201 Kock: 101.
[Plaut.] Plautus
[*Cap.*] *Captivi* (*Tutsaklar*): 3.3.14: 73 sn. 40.
[*Cast.*] *Castelleria* (*Sanduka*): 4.2.76: 73 sn. 40.
[*Mos.*] *Mostellaria* (*Perili Ev*): 2.1.4: 73 sn. 40.
[Plut.] Plutarkhos
[*de Exil.*] *de Exilio* [*Peri Phygēs*] (*Sürgün Üzerine*): 604c4-5: 111.
[*Thes.*] *Theseus* [*Thēseus*]: 11: 109.
[Poll.] Polydeukes (Grammatikos)
4.110: xxix dn. 63.
[Propert.] Propertius
1.3.20: 68 sn. 19.
[Ps.-Apollod.] Pseudo-Apollodoros
[*Bibl.*] *Bibliotheca* [*Bibliothēkē*] (*Kütüphane*): 2.1.2: 68 sn. 19.
[*Epit.*] *Epitomē* (*Özet*): 5.1.4: 109.
[Quint.] Quintilianus
[*Inst.*] *Institutio Oratoria* (*Hitabet Eğitimi*): 10.1.65-66: xiii dn. 16.
[Schol.] Scholia
[ad *Aesch. Supp.*]: 629: 75 sn. 50.
[ad *Ar. Ach.*]: 499-500: xxxi dn. 73.
[ad *Ar. Eccl.*]: 1: 65 sn. 1; 22: 108; 30.2: 66 sn. 9; 49: 98; 60: 67 sn. 14; 64: 67 sn. 15; 71: 97; 77: 104; 96: 69 sn. 22; 97.1: 108; 102[2]: 109; 102.1: 91; 102.2-3: 91; 102.5: 91; 109: 69 sn. 24; 129: 94; 137: 71 sn. 31;167: 97; 193: xvii dn. 23; 196[2]: xix dn. 29, 72 sn. 38; 201[2]: 99, 100; 208: 92; 254: 106; 255: 75 sn. 47; 356: 112; 365: 92; 366: 92; 392: 77 sn. 61; 408: 98; 428: 106; 630: 104; 644[2]: 97, 104; 647: 94; 757: 100; 806: 92; 809: 101; 915: 106; 932: 98; 943: 101; 1029: 95; 1101: 108.

[ad *Ar. Plut.*]: 176.3: 91; 665 vd.: 106; 665.2: 106.
[ad *Ar. Ran.*]: 366: 103; 439: 103; 501.26: x dn. 3.
[ad *Eur. Hipp.*]: 977: 109.
[Sol.] Solon
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 1 West: 109.
[Soph.] Sophokles
[*Aj.*] *Ajax* [*Aias*] (*Aias*): 19: 98; 845 vd.: 65 sn. 1.
[*Trach.*] *Trachiniae* [*Trakhiniai*] (*Trakhisliler*): 219: 89 sn. 122; 424: 109.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) : 837 Radt: 88 sn. 120.
[Str.] Strabon
10.3.20: 103; 10.3.21: 103.
[Suid.] Suidas
α 4713, *akhras* maddesi: 112.
[Theophr.] Theophrastos
[*Char.*] *Characteres* [*Ēthikoi Kharaktēres*] (*Ahlakî Karakterler*): 9.5: xxix dn. 60.
[*HP*] *Historia Plantarum* [*Peri Phytōn Historias*] (*Bitkilerin Araştırılması Üzerine*): 4.6.4-5: 73 sn. 41.
[Theopom.] Theopompos
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 50 Kock: 102.
[Thuc.] Thukydides
2.45.2: xxviii dn. 58; 6.54-55: 99; 8.45: 76 sn. 52.
[X.] Ksenophon
[*An.*] *Anabasis* [*Kyrou Anabasis*] (*Kyros'un Dönüşü*): 4.2.22: 71 sn. 34.
[*HG*] *Historia Graeca* [*Hellēnika*]: 1.5.7: 76 sn. 52; 2.2.20: xviii dn. 24; 2.2.19-20: xviii dn. 25; 3.5.16: 72 sn. 38; 4.8.31: 91.
[*Mem.*] *Memorabilia* [*Apomnēmoneumata*] (*Hatıralar*): 1.2.62: 78 sn. 68; 2.7.6: 105.
[*Symp.*] *Symposium* [*Symposion*] (*İçki Meclisi*): 4.41: 111.

Aristophanes (MÖ 450?-MÖ 388?): Yaşamına dair pek kesin bilgiler yoktur. Yazdığı kırk kadar oyundan sadece on biri günümüze ulaşmıştır. Kıvrak ve keskin diliyle ünlü olan Aristophanes, komedya sanatının bütün inceliklerini çağının tanıklığıyla kaynaştırmış büyük bir tiyatro ustasıdır. Kadın Mebuslar*'da, Aristophanes'in bir başka komedyası* Lysistrata*'ya benzer bir şekilde kadınların kent yönetimini ele geçirmesi konu edilir. Kadınların yönetiminde kent ve bütün mülkler herkesin ortak malı haline gelecek, herhangi bir hukuki dava görülmeyecektir artık. Platon'un* Devlet*'iyle birlikte ilk komünist ütopyalardan biri olarak da görülen* Kadın Mebuslar, *Türkçeye ilk kez Eski Yunanca aslından çevriliyor.*

Erman Gören: 2005 yılında İÜ Eski Yunan Dili ve Edebiyatı ve Felsefe lisans programlarından eşzamanlı mezun oldu. 2017 yılında Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri alanında Doçent unvanı aldı. Halen Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmakta, Arkaik Yunan şiiri, erken ve klasik Yunan düşüncesi, Yunan filolojisi, Yunan yorum geleneği konularında lisans ve lisansüstü düzeyde dersler vermektedir. Pindaros, Sappho, Aristophanes gibi şairlerin yanı sıra, Platon, Aristoteles ve Proklos gibi filozofların metinlerini de dilimize kazandırmaya çalışmaktadır.

Eser Yavuz: İÜ Felsefe Bölümü mezunudur. Hermeneutik ve çeviri ilişkisi konulu yüksek lisans çalışmasını aynı üniversite ve bölümde sürdürmektedir. Lisans döneminde aldığı Eski Yunanca dersler vasıtasıyla antik drama sanatıyla, özellikle de komedyayla yakından ilgilenmeye başlamış, son dönemde Aristophanes'in komedyalarını dilimize kazandırmaya yoğunlaşmıştır.

9 786052 958056

THG
0900117
NSD

14 TL